

**ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ
MASARYKŮV ÚSTAV VYŠÍCH STUDIÍ**

Katedra inženýrské pedagogiky

**ŠKOLA A SPOLEČNOST
SCHOOL AND SOCIETY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: Petr Kovařík
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku
Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Vobořilová

Praha 2015

V PRAZE

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ

Masarykův ústav vyšších studií
Katedra inženýrské pedagogiky

Kolejni 2637/2a, 160 00 Praha 6

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku
Akademický rok:	2014/2015
Jméno a příjmení, titul/y studenta/studentky:	Petr Kovařík
Zadávací katedra:	Katedra inženýrské pedagogiky
Téma bakalářské práce v českém jazyce:	Škola a společnost
Téma bakalářské práce v anglickém jazyce:	School and society
Cíl bakalářské práce: (1 – 2 věty)	Cílem bakalářské práce je zjištění současného stavu ve vzdělávání a výchově u mladých odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a postoj společnosti k této skupině odsouzených.
Stručný obsah, popis tématu, charakteristika jednotlivých částí práce a metod zpracování práce:	Bakalářská práce je teoreticko – empirická. V teoretické části se autor zabývá historickým vývojem výchovy a vzdělávání mladých odsouzených ve výkonu trestu, specifikuje postavení této skupiny ve společnosti, popisuje strukturu vězeňské služby a její školský systém. Program zacházení, jako nosný program vzdělávání a výchovy ve věznicích je podroben analýze. V empirické části bude stanoveno několik hypotéz. Pro získání dat bude použita dotazníková metoda. Na základě zjištěných poznatků budou doporučeny další možnosti vzdělávání a výchovy u této specifické skupiny odsouzených.

Jméno, příjmení, tituly vedoucího/vedoucí bakalářské práce:	PhDr. Jarmila Vobořilová
Souhlas vedoucího/vedoucí bakalářské práce:	<i>Jarmila Vobořilová</i> 21.11.2014 (datum, podpis)

Termín zadání práce:	5. prosince 2014
Termín odevzdání práce:	6. května 2015

26.11.2014 Pavel Andres
(datum, podpis)

Ing. Pavel Andres, Ph.D.
vedoucí katedry inženýrské pedagogiky
MÚVS ČVUT

Kučera

(datum, podpis)
prof. Ing. Vladimír Kučera, DrSc., dr. h. c.
ředitel MÚVS ČVUT

Potvrzení studenta/studentky o seznámení se s podmínkami pro zpracování bakalářské práce.

Datum, podpis:

12.12.2014

[Podpis studenta]

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze podklady (literaturu, projekty, SW atd.) uvedené v příloženém seznamu.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne 22. 12. 2015

Podpis:.....

PODĚKOVÁNÍ

Především děkuji své vedoucí práce paní PhDr. Jarmile Vobořilové za velmi cennou pomoc při úspěšném vypracování práce, za všechny poskytnuté rady a připomínky. Dále děkuji vedení věznice za svolení k provedení dotazníkového průzkumu a speciálnímu pedagogovi za velmi cenné rady, připomínky a pomoc při provedeném průzkumu.

Také bych chtěl poděkovat svým nejbližším za porozumění, pomoc a trpělivost, s níž mne v mém studiu podporovali.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problémy výchovy a vzdělávání mladých dospělých odsouzených nacházejících se ve výkonu trestu odnětí svobody. Vychází ze současných poznatků penologie, speciální pedagogiky, psychologie a sociologie. Výzkumnou skupinou je soubor mladých dospělých odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody zařazených do speciálního výzkumného *Programu zacházení*. Tento program je cílen především právě na tuto skupinu mladých dospělých odsouzených ve věkovém rozmezí od 18 do 26 let. Základním cílem i přínosem práce je tvorba účelné náplně a současně z hlediska platné legislativy akceptovatelného konkrétního modelového *Programu zacházení*, tj. vhodná volba kombinací výchovných metod a podpůrných prostředků, dále konstrukce vlastní náplně programu a jeho ověření v podmínkách konkrétního souboru odsouzených ve zvoleném zařízení nápravné výchovy. Jedním z cílů práce je nalezení takových metod a cílů, které prokazatelně přispějí ke snížení recidivy odsouzených a současně pomohou k resocializaci po jejich propuštění z výkonu trestu. Dalším cílem byl i návrh kritérií pro hodnocení skutečných přínosů jednotlivých programů výchovy a zacházení. Dílčím cílem bylo seznámení laického čtenáře s historií trestní politiky a vzdělávání v průběhu dějin na českém území nutné pro pochopení dnešní situace ve výkonu trestu odnětí svobody.

Klíčová slova:

vězeňství, historie trestního práva, trestní politika v dějinách, speciální pedagogika, výchova, vzdělávání, mladí odsouzení, resocializace, minimalizace recidivy

ANNOTATION

Bachelor's thesis deals with the problems of education of young adults convicted located in imprisonment. Based on current knowledge of penology, special education, psychology and sociology. The research group is a set of young adults sentenced to imprisonment included in the special research program of treatment. This program is targeted primarily at this group of young adults convicted in the age range 18 to 26 years. The basic aim and benefit of this work is to create effective content and at the same time in terms of current legislation acceptable specific model treatment programs, ie. A suitable choice of a combination of educational methods and means of support, as well as design their own program content and its validation in terms of a particular set of Sentenced selected device Corrections . One of our goals is to find such methods and goals that proven to help reduce recidivism of convicted at the same time help to resocialization after their release from prison. Another goal was the proposal of criteria for evaluating the actual benefits of individual education programs and treatment. A partial goal was to acquaint the lay reader with a history of criminal policy and education in history on Czech territory necessary to understand today's situation in prison.

Keywords:

prisons, penitentiary history of criminal law, criminal policy in history, special education, education, education, young condemnation, resocialization, minimizing recidivism

Zkratky a pojmy

VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
Penologie	Termín z latinského slova <i>poena</i> , v překladu trest je součástí právní vědy, jež se zabývá výkonem trestu. Zkoumá účinnost různých druhů trestu, podmínky výkonu trestu, praktické otázky vězeňství, možnosti alternativních trestů, prevenci, recidivu apod. Od 70 let tvoří již samostatnou vědní disciplínu. Zjednodušeně lze říci, že se jedná o vědu o trestu a trestá v širším slova smyslu.
Penitenciární pedagogika	<u>Penitence</u> – z latinského slova <i>poenitentia</i> , tj. pokání, lítost, trest. Penitenciární pedagogika je aplikovaná pedagogická věda – podmnožina pedagogiky, která se zabývá cit.: <i>zkoumáním, výchovou a vzděláváním osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody všech kategorií (věkových, dle pohlaví, charakteru trestné činnosti, délky trestu atd.)</i> . Předmětem zkoumání je výchovná funkce VTOS, zákonitosti procesu penitenciárního působení na všechny kategorie odsouzených ve VTOS. Obecným cílem penitenciární pedagogiky je výchova člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky, která je však omezena zejména délkou trestu odnětí svobody a needukativním prostředím, v němž se vězeň nachází. Proto nelze obecné cíle pedagogiky v plném rozsahu v podmínkách věznice realizovat.

Obsah

Úvod	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	15
1 Cíle a hypotézy práce	15
2 Pohled na VTOS a výchovu a vzdělávání mladých	17
2.1 Historický pohled na trest u mladých jedinců	20
2.2 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od 18. století	22
2.3 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od 19. století	25
2.4 Historický pohled na vzdělávání mladých od vzniku republiky.....	29
2.5 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých za protektorátu.....	34
2.6 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od roku 1945	36
2.7 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od roku 1990	38
2.8 Právní úprava na trestní odpovědnost mladých v cizině.....	39
2.9 Program zacházení	40
2.10 Standardizace Programů zacházení.....	43
3 Shrnutí teoretické části práce.....	44
II. PRAKTICKÁ ČÁST	47
1 Empirické šetření	47
1.1 Výsledky empirického šetření – dotazník č. 1	47
1.2 Výsledky šetření – dotazník č. 2	53
2 Shrnutí praktické části	73
Závěr.....	75
Seznam tabulek a obrázků	78
Zdroje	81
Seznam příloh.....	86

Úvod

Předmětem této bakalářské práce je problematika výchovy a vzdělávání mladých dospělých odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS). Již v úvodu je nutno připomenout, že velikost tohoto segmentu odsouzených je částečně zkreslena současnou soudní praxí. Často a jistě z dobře myšlených důvodů i do jisté míry výchovných („výstraha“) bývají při společensky méně nebezpečných nebo vůbec prvních soudní cestou ukládaných trestů ukládány tresty podmíněné. Tato praxe je podstatně méně pravděpodobná u recidiv odsouzených. Tento fakt do jisté míry bude ovlivňovat i výsledky této práce tím, že neobsáhne celou šíři delikvence ve zvoleném souboru mladých.

Objektem této práce je soubor odsouzených ve věkové skupině od 18 do 26 let. Tato práce se tedy sice netýká věkového období od 15 do 18 let, ale nutně do něj zasahuje. Dále je nutno připomenout skutečnost, že tato bakalářská práce se významnou měrou nezabývá osobami se sníženou inteligencí, drogově závislými apod. problematika těchto skupin i zacházení s nimi je natolik specifické, že přesahují téma této práce.

Na druhé straně je ovšem skutečnost, že v historickém pohledu se obě skupiny někdy více, někdy méně prolínají a často je obtížné je od sebe oddělit ostrou hranicí. V praxi byla tedy vytvořena kategorie mladých dospělých, která je po překročení hranice 18 let umisťována do klasických věznic. Ve zlomovém období kolem 18 let je z psychiatrického i psychologického hlediska poměrně často detekováno psychology i psychiatry poměrně široké rozmezí psychické vyspělosti a sebeovládání tedy míry i skutečné dospělosti. I v historickém kontextu je nutno brát v úvahu, že fyzická a psychická dospělost jsou dva často neprovázané faktory, závislé na okolním prostředí, rodinné výchově i stupně vzdělání. Pro účely této práce byly tyto skutečnosti brány v úvahu, zejména v oblasti historického zkoumání problematiky, kde hranice dospělosti byly po velmi dlouhou dobu většinou určovány pouze dospělostí fyzickou a zcela pomíjen byl reálný stupeň dospělosti duševní. Psychické dozrávání je však procesem pozvolným, dlouhodobým a individuálně podmíněným. Chování mladých jedinců, kteří právě dosáhli zákonem stanovenou věkovou hranicí dospělosti, nemusí korespondovat s chováním jedinců skutečně zralých. Právě i z těchto důvodů je mezi pachateli trestné činnosti zastoupen

tak velký podíl mladých pachatelů¹. Je zde na místě zmínit i dále podrobněji rozebíraný zákon č. 48/1931 Sb. *o trestním soudnictví nad mládeží*, který výše uvedené faktory řeší skutečně velmi moudře. Působí-li vězeň v polepšovně na spoluvězně tak zlobně, že by jeho vlivem byl ohrožen jejich mravní vývoj, může se dozorčí rada usnést, že trest zavření nemá být na něm nadále vykonáván v tomto ústavě. Toto ustanovení platí také o věznicích, kteří nepřekročili osmnáct let věku.² [1]

Současný, poměrně turbulentní, společenský vývoj po roce 1989 na jedné straně klade na mladistvé, ale i věkovou skupinu 18 až 30 lety, zcela mimořádné nároky – lze říci, že podstatně větší než na generaci jejich rodičů. Globální vývoj elektroniky a informačních technologií, jejich HW i SW dává na jedné straně nesmírné možnosti, ale na druhé straně klade i vysoké finanční nároky na pořízení takových zařízení nebo předmětů a zejména pak na náklady pro jejich udržení na „*společensky únosné*“ úrovni dané sociální skupiny, kde módnost je často dominantním faktorem.

Společenské i tržní podmínky umožnily velké části mladých dříve skutečně nepředstavitelné a téměř neomezené možnosti uplatnění i úspěchů, ale na druhé straně se části mladých lidí z nejrůznějších důvodů jejich sny nepodařilo uskutečnit a přineslo jim místo úspěchu frustraci. Od frustrace je jen malý krok k psychosociálním deformitám a excesům

¹ Na tuto skutečnost důrazně upozorňoval v roce 1987 i doc. PhDr. Jiřího Čepelák, CSc. (1915–1989). Proces zrání psychiky je další důležitou otázkou v posuzování obecných příčin páchaní trestné činnosti mladých jedinců a při přehodnocování návrhů resocializačních opatření. Umístěním do věznic pro mladé dospělé, může být ve svém důsledku pro mladého jedince impulsem k získání dalších kriminálních znalostí od ostatních spolu odsouzených. Proto by se měla v této věkové kategorii, (pokud nejde o zvlášť závažnou trestnou činnost), zvažovat spíše alternativní opatření, včetně alternativních trestů.

² Zákon č. 48/1931 Sb., cit.: „v § 20 [1] V polepšovně lze vykonat trest zavření toliko do dokonání dvacátého prvního roku věku odsouzeného. K výkonu po dokonání dvacátého prvního roku může svolit dozorčí rada jedině, má-li být vykonán již jen krátký zbytek trestu a není-li se obávat zlobného působení na spoluvězně. (2) Působí-li vězeň v polepšovně na spoluvězně tak zlobně, že by jeho vlivem byl ohrožen jejich mravní vývoj, může se dozorčí rada usnést, že trest zavření nemá být na něm nadále vykonáván v tomto ústavě. Toto ustanovení platí také o věznicích, kteří nepřekročili osmnáct let. (3) Má-li být podle předchozích ustanovení zbytek trestu zavření vykonán jinde než v polepšovně, ustanoví ministr spravedlnosti, ve kterém trestním ústavě se tak má stát. (4) Rovněž rozhodne ministr spravedlnosti, zda trest zavření má být vykonán v polepšovně či v jiném ústavě, nenastoupil-li jej odsouzený před dokonáním devatenáctým rokem svého věku. (5) Má-li být v případech uvedených v odstavci (3) a (4) trest vykonán jinde než v polepšovně, řídí se výkon trestu předpisy platnými pro ústav, v němž trest má být vykonán, a vykonává-li se v něm trest vězení, předpisy danými pro výkon trestu tuhého vězení. O podmíněném propuštění rozhoduje v těchto případech komise pro podmíněné propuštění z trestu, řídící se ustanoveními zákona č. 562/1919 Sb. z. A n“.

vedoucím často na počátek protizákonnému jednání. Jako příklad mohou sloužit mobilní telefony kdy používání „nejmodernějšího“ modelu je u značné části mladých často zásadní otázkou společenské prestiže, větší než u podstatně starších jedinců. Totéž platí i pro notebooky, herní konzole, tablety, ale i jízdní kola, motocykly nebo automobily apod. – seřazení prestižních modelů záleží pouze na věkové nebo sociální skupině.

Obvykle ti z mladých jedinců, kteří mají pozitivně vhodné (zejména finančně neproblémové, „chápaní“ a s patřičnými „kontakty“) rodinné zázemí a jistě i potřebnou míru schopností manipulace a asertivní erudice mohou snadněji využít všech možností, které současná společnost i současné školství nabízí. Mohou se rychleji a přímočařeji domoci pracovních pozic i společenského postavení, které jim umožní dopřát si bez problémů všech materiálních i nemateriálních (zážitkových) vymožeností i výhod, které jsou v současné době žádané – od technických módních zařízení až po společenské požitky, včetně cestování apod. Tím se ovšem rychleji vzdalují svým méně úspěšným vrstevníkům, jejichž perspektivy jsou spíše nejasné, nedefinované nebo naopak poznamenané negativními rodinnými poměry, školními neúspěchy a často i nezaměstnaností či zaměstnáním hluboko pod průměrnou mzdou.

Tento vývoj poznamenaný negativními procesy vede často k různým formám úniku z reality – vzniku drogové závislosti, příklonu k asociálnímu chování, k pravicové nebo levicové radikalizaci nebo jen k prostému kriminálnímu jednání – krádežím nebo násilí až po naprostou ztrátu lidských hodnot. Konzumní společnost nabízí požitky, na které dosáhne pouze menší část populace. K tomu přistupuje navíc agresivní reklamní „masáž“ představující řadu věcí jako zcela „nezbytné“ pro moderní „cool či trendy“ život. Navíc je pro tento segment populace frustrující vědomí, že na tyto požitky v reálném čase zatím nedosáhnou vlastní prací. Pokusí se tedy je získávat a „mít“ více nebo méně nelegálně a dostávají se do sporu se společenskými uzancemi i právním systémem regulujícím společenské chování. Pak je v podstatě jen otázka času, kdy se dopustí některé z kriminálních aktivit a posléze je časem jejich vědomí deformováno tak, že je lze již nazvat deviantním. Zde je důležité rodinné zázemí, pokud to selže, obvykle je další cesta relativně jednoduchá – dříve nebo později se dostanou nejprve do detenčního zařízení nebo po dosažení dospělosti přímo do některého vězeňského zařízení. V současné době sice kriminalita jedinců ve věku kolem 18 let zatím spíše klesá, ale brutalita a společenská nebezpečnost jejich činů naopak stále významněji roste. Zejména násilné trestné činy proti často bezbranným živým „cílům“ mají tendenci poměrně strmě stoupající. Není to však pouze otázkou méně majetných vrstev obyvatelstva, ale spíše stále častěji i „nudy“ z přebytku bohatství, pohrdání „neúspěšným“ jedincem nebo jen z prosté

„nápodoby“ všemi mediálními formami předkládaných záporných vzorů. Jedincům v tomto věkovém rozmezí často chybí fyzické i duševní kontrolní mechanismy a jakékoliv stopy empatie a humanismu regulující jejich jednání jak vůči své osobě, tak vůči vrstevníkům i celé společnosti. Někdy se zdá, že jsou konglomerátem nekvalitní výchovy a vlastností nebo postojů svých rodičů, i když se to dá zjednodušit spíše na absenci rodinné výchovy a absenci pozitivních vzorů jednání.

Najdeme-li si čas na hlubší analýzu kriminality mladých, zjistíme, že v ní zatím stále ještě převažují spíše méně závažné delikty, o nich však media neinformují – pro media jsou samozřejmě prvořadým „trhákem“ mladí násilníci nebo vrazi. Podíváme-li se na tuto mediální praxi, snadno zjistíme, že od sledovanosti dané relace nebo článku se odvíjí cena za reklamní minutu nebo reklamní plochu v tištěném mediu. Jistě brutalita mladých i dětí roste, ale není to zase důsledek mediální brutality, ve které převažují „výchovné“ filmy, kde násilí je hlavním tématem a brutalita hlavního hrdiny je glorifikována? Smutné je, že pokud někdo z mladých postrádá a žádá si pro sebe film bez brutality, musí se vrátit hluboko do minulosti, téměř až do filmové historie. Obdobná situace je i u počítačových her z 90 % jsou „střílečky“ typu „*kdo zabíjí nejlépe je vítěz*“, ³ale jak vysvětlit potom dětem často mladším deseti let, že v reálném životě po vraždě nelze použít tlačítko Reset a vše se napraví a je zase vše v pořádku. Pokud někdo v budoucnosti bude nezávisle hodnotit výchovnou roli medií naší doby, nebude si o nás moci myslet nic dobrého a o naši „*společenskou inteligenci*“ bude zcela oprávněně vážně pochybovat.

V této oblasti se vyskytují ty nejzávažnější činy, včetně vražd pro často zcela malicherné nebo téměř nepochopitelné důvody, ale i např. dopravní nehody s fatálními důsledky a následným kriminálním jednáním nebo spíše útoky motorovým vozidlem a nakonec i loupeže se zbraní.

Dalšími poměrně častými doprovodnými jevy kriminality mladých je gamblerství a drogové závislosti. U určité naštěstí zatím relativně malé skupiny tohoto věkového rozmezí je

³ V některých státech již pochopili, že tudy asi cesta nepovede a trh počítačových her začínají regulovat a tato témata jsou vyhrazena, např. pro profesionální výcvikové simulátory bojových akcí.

kriminální jednání normou, vznikající snad i pod vlivem mediální „*glorifikace*“ takového chování. Někdy se nezaujatému pozorovateli může zdát, že tito jedinci žijí v jakési virtuální realitě.

Pro minimalizaci těchto jevů byl MS ČR vypracován rozsáhlý program⁴ [2], který je v současné době uváděn do praxe a zejména i do vězeňské výchovy. Tento program je ve svých zásadách aplikovatelný i pro náš soubor mladých delikventů. V celé řadě případů je v některých společenských skupinách považováno kriminální jednání za normu dospělosti a do značné míry za tvorbu mocenské pozice v dané skupině. Zde je dalším pokusem pro resocializaci pouze systematická výchova v uzavřeném zařízení, většinou ve výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS).

⁴ Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy - Příloha 1. [2] Dostupné zejména z <http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy->

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíle a hypotézy práce

Základní cíle této bakalářské práce jsou dány především jejím zadáním a mezi priority práce patří zkoumání a zabezpečení pozitivních výsledků při vzdělávání skupiny mladých zařazených do „*Programu zacházení*“:

1. Předmětem výzkumné části práce bude skupina mladých dospělých odsouzených k VTOS ve věkové skupině od 18 do přibližně 26 let (dle aktuálního stavu zařaditelných osob ve výkonu trestu) v současné době zařazená do „*Programu zacházení*“. Primárně bude pomocí respondentních dotazníků, vlastního pozorování a spolupráce se speciálním pedagogem specifikován současný postoj zařazených jedinců k problematice vlastního vzdělávání, zjištění jejich osobního očekávání od organizovaných vzdělávacích aktivit v době po propuštění z výkonu trestu a porovnání cíli těchto aktivit stanovenými vlastním programem ze strany pedagogů věznic.
2. Navazujícím cílem je zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně specifikace případných „*slabých*“ míst programu a po případě návrh na jeho úpravy nebo v případě potřeby i zásadní modifikace.
3. Na základě dat získaných po vyhodnocení výzkumné části se pokusit o prognózu míry resocializace jedinců zařazených ve zkoumaném souboru.

Mezi vedlejší, podpůrné cíle je možno zařadit i modifikaci respondentních dotazníků, jejich vyhodnocování a zejména porovnání výsledků se zkušenostmi speciálního pedagoga pracujícího nebo dohlížejícího na výchovné a vzdělávací aktivity zkoumané skupiny.

Hlavními metodami použitými v práci budou respondentní výzkum mezi odsouzenými a spolupráce s jednotlivými pedagogy a výchovnými pracovníky v jednotlivých diferenciačních skupinách 1 ÷ 3 (dohled, dozor a ostraha). Teprve po vyhodnocení výsledků bude možno navrhnout účelné úpravy daného programu.

Pracovní hypotézy byly stanoveny na podkladě dosavadních praktických zkušeností z oblasti této problematiky následovně,

- minimálně 50 % mladých dospělých odsouzených k VTOS má zájem o vzdělávací aktivity a nějakou z dalších forem resocializace, včetně konkrétních cílů pro své

zařazení do občanského života po propuštění z výkonu trestu,

- ne více než 25 % již zájem nemá a rezignovalo na jakoukoliv formu pokusu o vlastní resocializaci,
- existují rozdíly mezi jednotlivými diferenčními skupinami odsouzených k VTOS (tj. diferenční skupiny dohled, dozor a ostraha).

2 Pohled na VTOS a výchovu a vzdělávání mladých

VTOS v současné době omezuje danému jedinci občanská práva na dobu danou soudním rozsudkem dle platné legislativní normy. Dále stanoví typ věznice v návaznosti na právní váhu provinění a současně zohlední i trestní minulost. Právní teorie i praxe v ČR považuje trest jako odplatu za trestný čin tj. represi, ale současně i za možnost na jedince cíleně působit a pokusit jej individuálně cílenou formou převychovat a minimalizovat vhodným výchovným působením i pravděpodobnost recidivy. VTOS je v současné době nejtěžším trestem, zvláště po zrušení absolutního trestu a současné možnosti udělit trest výjimečný až na doživotí. VTOS omezuje občanská práva jedince na dobu stanovenou soudním rozhodnutím úměrně závažnosti provinění. Při rozhodování o délce trestu soud má možnost volit v časovém rozmezí stanoveném trestním zákoníkem a tak zohlednit skutečnosti, které nelze v zákoníku vyjmenovat (např. trestní minulost, vztah k vlastnímu provinění apod.). Stejně tak rozsudek stanoví i podmínky výkonu VTOS. Současně může soudní rozsudek jako prevenci další kriminality doplnit i o další omezení, např. výkonu stanoveného povolání nebo funkce, zákazu pobytu, majetkové újmy apod.

Trest dle současné penologické teorie není chápán pouze jako určitá odplata, ale jako příležitost výchovného působení na delikventa, jeho resocializaci. Výchovné působení trestu je u této věkové skupiny mimořádně důležité s cílem omezit budoucí riziko recidivy. V průběhu VTOS je zvláštní pozornost věnována speciální prevenci – snaze o delikventovu převýchovu, podle potřeby i jeho dozdělání nebo dalšímu vzdělávání pro které jsou během VTOS⁵ mimořádně vhodné podmínky.[3] U této věkové skupiny je primární výchovné působení a resocializace odsouzeného během VTOS a tuto skupinu můžeme považovat za podstatně vnímavější ve srovnání s vyššími věkovými skupinami nebo vícenásobnými recidivisty.

Skupina jedinců ve věku 18 až 28 let se částečně duševně i inteligenčně částečně prolíná se skupinou mladistvých pachatelů trestné činnosti. Toto prolínání není v řadě kauz jen věkové, ale i společenské – řadu skupin nebo gangů společně páchajících trestnou činností tvoří jedinci

⁵ VANDUCHOVÁ, M, ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.[3]

pocházející z obou věkových i trestně právních skupin. Je zřejmé, že lze jen těžko oddělovat tyto dvě skupiny z hlediska výchovného působení. Toto tvrzení je platné zejména u poprvé trestaných osob. Platí ovšem také, že trestní minulost jedince z věkového období mladistvých často plynule přechází v trestnou činnost po dosažení 18 let věku a z legislativního pohledu k přechodu do vyšší věkové kategorie. Lze říci, že kvalitní výchovné působení během trestu za přečiny souzené jako u mladistvého a kvalitní probační péče následující po trestu mladistvého pachatele může snížit riziko jeho přechodu do skupiny pachatelů v kategorii mladých pachatelů. Toto prolínání obou skupin platí i z hlediska historického, kde často není institut mladistvého řešení a existují jen dvě kategorie dítě a dospělý. Teprve postupně se s průběhem času dělení zjemňuje. Dnešní právní názor rozlišuje mladistvé do 18 let a mladé dospělé⁶ od 18 do 21 let viz citace důvodové zprávy⁷) [4] k zákonu č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* [5] cit.: „Mladí dospělí, tj. jedinci ve věku do dovršení 21 let, se vyznačují řadou odlišných psychologických, sociálních i kriminologických specifik, které je jako věkovou skupinu odlišují od kategorie mladistvých i kategorie dospělých pachatelů. Jejich často navenek okázale demonstrována fyzická a mentální vyspělost nekoresponduje s jejich psychologickou zralostí a může vést sociální okolí ke klamně představě o jejich zcela dokončeném sociálním vývoji a tím i k požadavku reagovat nekompromisně na jejich případné kriminální selhání. Mladí dospělí jsou přitom často v tzv. sociálním vakuu, kdy již nebo ještě nikam nepatří, neboť původní prostředí (zpravidla rodina) jim již nestačí a vlastní si ještě nevytvořili. Tato ambivalence mezi očekáváním a nenaplněnou realitou může u některých z nich vést ke kriminálním deliktům (typicky např. agresivní jednání fotbalových fanoušků, experimenty a delikvence spojená s drogami, vandalství a jiné podobné kriminální projevy příznačné právě pro tuto věkovou skupinu).“ Ale naopak citace ze stejné zprávy cit.: „V zásadě by přitom mělo platit, že mladí dospělí, jsou již trestně odpovědní obdobně jako dospělí,

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb. by měl komplexně upravit především základy trestní odpovědnosti, sankce a výkon trestního soudnictví nad mladistvými, což je u nás tradiční, a mladými dospělými. Ve srovnání se současným právním stavem bude v souladu s právní úpravou běžnou v zemích Evropské Unie a v duchu doporučení Rady Evropy nově zákonem vymezena skupina mladých dospělých. Viz důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb.) [5]

⁷ Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů - důvodová zpráva [4]

ale zákon upraví jinak některé odchylky týkající se zejména jejich trestání, použití alternativních i výchovných opatření, jakož i výkonu trestního soudnictví, kde by měla platit obdobná úprava jako u mladistvých. Odchylky platné pro trestání mladých dospělých by měly být používány rovněž v případech, kdy mladistvý překročí osmnáctý rok svého věku a budou pro takový postup splněny zákonné podmínky.“ Věková kategorie „mladý dospělý“, která u nás zatím neexistovala, neformálně již tedy existuje, navíc sama tato práce je důkazem, že snaha oddělit tuto kategorii osob ve VTOS je účelná a s vysokou mírou pravděpodobnosti bude i nadále pokračovat. Proto je i ta práce směřována již tímto ve své podstatě správným směrem, jak potvrdily kriminologické i psychologické výzkumy napříč evropskými státy, cit.: *„Z těchto kriminologických a psychologických výzkumů mladých dospělých vycházejí doporučení Rady Evropy (srov. např. doporučení X. kriminologického kolokvia Rady Evropy k trestní politice uplatňované u mladých dospělých, 25. - 27. 11. 1991, PC-CC(91); srov. též zákonodárství některých evropských zemí jako je např. Švédsko, Nizozemí, aj), zařadit tuto věkovou kategorii, s výjimkami pachatelů závažných trestných činů, pod režim trestního soudnictví nad mladistvými a využít tak speciální instrumentarium tohoto trestního systému namísto tradičně represivně orientovaného systému pro dospělé v zájmu lepší sociální reintegrace této věkové skupiny do společnosti. Tímto způsobem se sleduje i snížení rizika předčasné stigmatizace a s tím souvisejícího nebezpečí další kriminalizace (která je pro společnost mnohem dražší než využití nástrojů trestního soudnictví nad mladistvými) ve všech v úvahu přicházejících případech, tedy především u méně a středně závažných trestných činů páchaných mladými dospělými.“*

Na základě dosavadních zkušeností s VTOS můžeme formulovat zobecňující pravidla, co by VTOS mělo být

- dosaženo alespoň stavu pocitu spravedlnosti, tj. úměrnosti mezi trestným činem a poškozeným nebo poškozenými,⁸
- dáno preventivní – „výstražné“ upozornění dalším případným pachatelům podobné trestné činnosti,
- dosaženo skutečné nápravy potrestaného působením vhodného programu zacházení, výchovným působením a vzděláváním, tj. udělat vše pro maximální míru resocializaci jedince a prevenci jeho recidivy, „injektovat“ mu potřebnou míru

⁸ Tento požadavek je spíše ideální z hlediska náhledu třetí osoby přímo nezainteresované v kauze zejména na straně poškozené.

společenské empatie a dosáhnout toho co obvykle zanedbala rodina, tj. jeho socializace ve společnosti,

- v jinak neřešitelných případech chránit občanskou společnost před dalším působením pachatele, u kterého skutečně erudovaní odborníci s dostatečnou mírou pravděpodobnosti vyloučili jeho resocializaci a připustili opakování trestného činu, zejména pak činů proti integritě občana či proti většinové populaci,
- v nestandardní situaci na území státu chránit většinovou populaci.

2.1 Historický pohled na trest u mladých jedinců

Na počátku české státnosti byla znakem práva na území tehdejších Čech a Moravy roztržitost a značná nesourodost jak co do definice, kvalifikace přečinů i důsledků jejich trestních důsledků. V těchto dobách platilo obyčejové právo, často se lišící zejména podle místa platnosti. Postupně se vývojem knížecí moci pomalu sjednocující budoucí stát i pod vlivem sílící moci církve současně rozvíjí jak správní soustava země, tak se tvoří jednotné zemské obyčejové právo. V českých zemích platilo v této době vedle sebe značně rozmanité zemské právo, církevní právo, právo manské, lenní a dvorské, městské právo a vesnické, tedy právo poměrně složité a ne vždy zcela jednoznačné.⁹ [6]

Z hlediska této bakalářské práce je důležité poznamenat, že panovala v raně středověkém právu značná rozmanitost v hodnocení dvou věkových skupin – *zletilosti a nezletilosti*, od nichž by bylo možno odvozovat i trestní odpovědnost. Kde tehdy ležela skutečná obecně uznávaná hranice, nebylo zatím možné na základě prozkoumaných archivních pramenů stanovit. Způsoby určování dospělosti se značně lišily a často bylo posuzování vágní a účelově. Až přibližně do 16. století se dospělost určovala na základě tělesné vyspělosti určované „*úředním*“ ohledáním. Do 16. století byl v celé Evropě i na našem území používán asociační vězeňský systém, který byl založen na společném věznění delikventů bez ohledu na jejich pohlaví, věk, zdravotní stav vězňů (jak duševní, tak i fyzický) nebo charakter spáchané trestné činnosti. V důsledku tohoto systému docházelo mezi vězněnými osobami k „*nákaze fyzické i*

⁹ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní*. Praha: Věšhrad, 1912, svazek 1 a následující. [6]

morální“ z hlediska kriminálního, mravního i zdravotního.¹⁰ U žen a dívek navíc často docházelo k těhotenství v průběhu věznění. O výchovném působení na vězněné nebylo ani povědomí, jedině snad, že okřídlené úsloví „*že metla vyháni z pekla*“ bylo uváděno do praxe jako prostředek mravy napravující a obecně polepšující. Bití karabáčem, ženy pouze důtkami (!), rákoskami, metlami apod. byl jediný, ale velmi laciný a hojně používaný výchovný a vzdělávací systém. Někdy pro „*pobavení*“ i veřejně na pranýři.

Teprve zemské zřízení z roku 1549 stanovuje jako hranici zletilosti 20 let věku. Ferdinandovo „*Obnovené zřízení zemské*“ z roku 1627 (Morava 1628)¹¹ [8] stanovuje závazně zletilost u chlapců na 20 let a u dívek na 15 let. Lze však možno předpokládat, že i trestní odpovědnost mladých pachatelů byla řešena represivními a brachiálními prostředky. Často se v archivních pramenech nachází institut pokutování majitele za trestní činnost otroků nebo feudálních vlastníků za protiprávní činy jejich podaných, lze z tohoto s vysokou mírou odvozovat i trestní odpovědnost rodičů za děti¹² neboť již v té době i mnohem později jim byla vytýkána jejich „*špatná*“ výchova jedince.¹³ Potvrzení těchto předpokladů najdeme v právním kodexu mistra Pavla Kristiána z Koldína *Práva městská Království českého*¹⁴, [7] který navíc použil jako podpůrný právní prostředek i výše uvedené Ferdinandovo Obnovené zřízení zemské v královstvím Českém. V těchto obou právních normách jsou poměrně pokrokové zásady dávající ve věcech deliktů mladých nebo „*nedospělých*“ jedinců přednost pokutě před trestem.

Nedospělost posuzovaná i podle duševního stavu pachatele byla tedy jistou polehčující okolností s vlivem na stanovení druhu a výše trestu, ale vylučující beztrestnost mladého pachatele. V této době s vysokou pravděpodobností nemůžeme předpokládat výskyt

¹⁰ Jedná se převážně o tzv. věznění vazební, jiné v té době v podstatě neexistovalo.

¹¹ Císař Ferdinand II. vydal *Obnovené zřízení zemské* bez souhlasu zemského sněmu, na základě bělohorského vítězství a teorie o propadlých právech. První exempláře byly vytištěny v polovině roku 1627 pod názvem *Verneuerte Landesordnung des Erbkönigreichs Böhaimb*. Překlad do českého jazyka nebyl nikdy dokončen. [8]

¹² I současné době by znovuzavedení tohoto institutu práva pomohlo řešit narůstající zločinnost dětí pod hranici zletilosti.

¹³ Navíc tato trestní odpovědnost byla už ve starověku kodifikována i za zvířata, natož za osoby, za které nesl majitel, pán nebo rodiče odpovědnost – viz např. zákoník Mannův nebo Chamurapiho a další.

¹⁴ Právní kodex mistra Pavla Kristiána z Koldína *Práva městská Království českého*. Narodil se roku 1530 v Klatovech a zemřel roku 1589 na Starém Městě pražském. Roku 1580 apelační soud prohlásil zákoník za závazný pro soudní praxi. [7]

jakéhokoliv výchovného systému, ani se o něm v archivních pramenech nenalezla doposud zmínka.

2.2 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od 18. století

O necelé století později, v roce 1707, bylo vydáno „*Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské*“¹⁵ [9] Byl to první trestní zákoník s pro všechny tři země Koruny české vydaný v roce 1707 za císaře Josefa I.¹⁶ Tato právní norma kodifikovala teorii, že mladý věk je polehčující okolností zmírňující trest. Věková hranice byla pro chlapce snížena na osmnáct let, pro dívky zůstala na patnácti letech. Navíc před dosažením stanoveného věku nesmělo být použito mučení, ale zase tyto osoby nemohly být uznány jako svědci při soudním řízení a postrádaly svědeckou způsobilost.

I zde není v podstatě dostupná žádná zmínka o výchovných nebo vzdělávacích aktivitách. V této době byly káznice pouze represivní složkou, jejíž hlavním posláním bylo mladé delikventy jednak izolovat od tehdejší společnosti, jednak potrestat je za jejich trestné činy. Jejich resocializace a výchova nebyla vědomým cílem, ani neexistovala snaha o cílené začlenění těchto osob zpět do společnosti. Výchova odsouzených byla prováděna pouze jejich fyzickou prací, většinou docházelo k využívání otročké práce v kamenolomech, na polích, stavbách státních pevností apod. Další změnou, částečně již pod vlivem francouzského hnutí osvícenců, byl v roce 1768 vydán „*Hrdelní řád Marie Theresie*“¹⁷ [12] platný na celém území

¹⁵ Snaha panovníka o plné ovládnutí soudní moci a tím i vězeňství začala vydáním hrdelního zákoníku Josefem I. stanovujícím závazné podmínky pro existenci a fungování hrdelních soudů, výsledkem byl stav k roku 1775, kdy z původních 383 hrdelních soudů jich zbylo na území Čech pouhých 29.

¹⁶ Nebyl to ještě výlučný trestní zákoník, ostatní prameny trestního práva zůstaly v platnosti a on je pouze zastřešoval. [9] V mnoha ohledech představoval první z osvícenských trestních zákoníků 18. století, výslovně uvádí jako podpůrný pramen *Constitutio criminalis Carolina* (nebo jen *Carolina*)“*Keyser Karls des fünfften vnnnd des heyligen Römischen Reichs peinlich gerichts ordnung*“ [10] byl trestní řád, respektive zákoník s platností pro Svatou říši římskou vydaný císařem Karlem V. v roce 1532. Carolina upravovala zejména proces trestního práva, stanovila důležité zásady pro inkviziční řízení (přikazuje důsledné oddělení části vyšetřovací a části stanovení rozsudku), důležitá byla také stanovení užití útrpného práva, které bylo do této doby užíváno značně nejednotně., je zavedena tortura, ústní jednání je nahrazeno písemným a prvně je také zaváděno inkviziční řízení. Viz též TILŠER, J. *Carolina*. In *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1892. Svazek 5, s. 174 [11]

¹⁷ *Constitutio criminalis Theresiana*, *Hrdelní řád Marie Terezie* [12] byl posledním předosvícenským trestním zákoníkem s územní působností i na české země. Obsahoval již znaky moderního pohledu na trestní právo, podobně jako jeho pozdější aplikace pro Toskánsko synem M. T. Leopoldem II, příp. císařem Josefem II., ale

monarchie.¹⁸ [13] Ten rozdělil dále pojetí trestní odpovědnosti dětí a mladistvých do tří kategorií. Mladí pachatelé byli rozděleni na tři kategorie, tj. děti do 7 let byly vyloučeny z trestní odpovědnosti, věk mezi 7 až 14 lety byl považován za kategorii se sníženou trestní odpovědností a jedinci ve věku mezi 14 do 16 let měli plnou trestní odpovědnost. Tato kategorizace byla s vysokou mírou pravděpodobnosti v souladu s pedagogickým pojetím dětství a mládí podle Jeana Jacqua Rousseau,¹⁹ jednoho z významných encyklopedistů. I v současnosti je ceněn jeho teoretický přínos v pedagogice, i když jako pedagog v praxi zcela selhal a žádné ze svých pěti dětí se nepokusil dle svých zásad vychovávat a svěřil je raději sirotčinci. Zákon také ještě nerespektuje zásady Itala Cessare Beccarii,²⁰ jehož dílo „*O zločinech a trestech*“ (*De deliti e delle pene*) [14] bylo vydáno roku 1764 s velkým úspěchem v Monackém knížetství. V tomto díle autor formuloval požadavek úměrnosti mezi trestem a trestným činem.

Theresiana vydržela v platnosti jen krátkou dobu a již v roce 1787 byla nahrazena moderním trestním zákoníkem Josefa II. „*Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně*“ vydaný v roce 1787 [15], představoval rozhodující přelom ve vývoji trestního práva, do češtiny jej přeložil vídeňský profesor práv Josef Valentin Zlobický. Zákoník byl ovlivněn spisem Cesara Becarii „*O zločinech a trestech*“ (1774), spisy Josepha Sonnenfelse a osvícenskou filozofií. Byl technicky dokonalý, stručný, úplný a rozdělen na dvě části „*O proviněních a trestech hrdelních*“ (7 kapitol, 184 §) a „*O proviněních a trestech politických*“

samotné vyznění ještě setrvává mimo beccariánské moderní trestněprávní pojetí. Mohla být stíhána i jiná jednání, v zákoně neuvedená, ale pro svou společenskou nebezpečnost riziková. *Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Kráľovské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád.* W Wjdni : Wytisštěný v Jana Tomasse vrozeného z Trattnerů, Cýsařsko-Kráľovského Dworského Impressora, 1769. [230], 282, LVI, [2], 20 s. elektronická kniha v katalogu Vědecké knihovny v Olomouci, digitalizována v rámci služby eBooks on Demand.

¹⁸ Viz též VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 66 s. [13]

¹⁹ Jean-Jacques Rousseau (1712 –1778 filozof a spisovatel švýcarského původu. Jeho dílo ovlivnilo Velkou francouzskou revoluci. Podstatou jeho učení bylo, že lidé se rodí „dobří a kazí se teprve vinou společnosti“. Volal po návratu k přírodě a lidské přirozenosti.

²⁰ Cesare markýz Beccaria (*15. března 1738, Milano, +28. listopad 1794, tamtéž) byl italský aristokrat, filosof a ekonom. Proslavil se pojednáním „*O zločinech a trestech*“ (1764), v němž odmítl trest smrti a položil základy moderní penologie. Viz *Ottův slovník naučný*, heslo de Beccaria. Sv. 3, str. 565. Je obecně uznáván za zakladatele moderní teorie trestu a penologie vůbec. Vychází z teorie společenské smlouvy a trest nepovažuje za odplatu, ale zdůrazňuje jeho význam výchovný, odstrašující a ochranný. [14]

(3 kapitoly, 82 §). Zavedl zásadu adekvátnosti mezi nebezpečností trestného činu a trestu, tresty k převýchově pachatele. Snaha o účinnost převýchovy byla vedena nesprávným směrem, a to používáním tělesných trestů. Opustil formy feudálních trestů a krutých zákroků na těle odsouzeného, mimo vypalování cejchů (zrušeny tresty bití, pranýře, zneuctění jména pachatele, veřejnost poprav). Poprvé v dějinách monarchie byl zrušen trest smrti (zůstal jen za vyhlášení stanného práva).²¹ Dále vyloučil trestání jen podle úvahy soudců. Kodifikoval výčet kriminálních i politických deliktů, přičemž přestupek a zločin se rozlišoval podle společenské nebezpečnosti. A poprvé zavedl zásadu „*nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*“ (není zločinu bez zákona, není trestu bez zákona), zavedl výčet polehčujících a přitěžujících okolností i stanovil zánik trestnosti pachatele. V zákoníku byla výslovně zakotvena trestnost pokusu, ale současně zrušena tortura a možnost očišťovací přísahy, zrušen delikt čarodějnictví a manželská nevěra se stala deliktem povahy „soukromožalobní“. Rušení náboženství se stalo přestupkem. Nedostatkem tohoto zákoníku bylo zachování tělesných trestů, galejnické práce, trest s okovy na nohou a rukou.²² Např. rozlišovaly se tři stupně žaláře, které byly odsouzenému udělovány s ohledem na závažnost jím spáchaného činu, a to žalář mírný, těžký a nejtěžší. Žalář mohl být také dále spojen s vykonáváním galejnických prací, jimiž velmi často bývalo vláčení lodí v Uhrách, stavební práce pro vojsko apod. Vězení mohlo být zostřeno o další tresty, jakými bylo přikování nebo bití odsouzenice (ovšem jen maximálně 100 ran). Kromě žaláře se nadále používal jako trest také pranýř, jenž tak stále přetrvával ze starších období. Kromě běžných trestů mohlo být provedeno jejich zostření²³, jež spočívala ve vypálení cejchu, a to buď na tváři nebo jinde na těle, bití, zabavení majetku nebo veřejném vyhlášení zločincem, případně také, pokud odsouzená osoba náležela k privilegovanému stavu, ztrátě nobility. Nutno podotknout, že tato praxe jako bylo vypalování cejchu, veřejné bití a přikování, byla již v roce 1790, zrušena.

V jeho textu zákonů a řádů se objevuje v podstatě poprvé myšlenka, že trest nemá být jen odplatou za spáchané zločiny, ale má přispět i k nápravě provinilce. Na to pak navázala novela

²¹ Po smrti Josefa II, který byl českým králem letech 1780 – 1790, znovuzaveden v roce 1795 za trestný čin velezrady nebo pokus o ní.

²² MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. [16]

²³ TINKOVÁ, D. *Otázka trestu smrti a trestů tělesných na prahu moderní doby*. *Moderní dějiny*, 8, 2000, str. 264. [17]

trestního zákoníku z roku 1791, obsahující již novou myšlenku, že VTOS má směřovat nejen k určité míře zastrašení i k odplatě, ale zejména k nápravě a tady se objevuje již výchovný prvek. Ten v té době byl v rukou katolických kněží a to jak z hlediska náboženského, tak i výchovného a vzdělávacího. Státní reformou roku 1787 byly nařízením Josefa II. zřízeny v krajských městech kriminální soudy, které disponovaly vlastními věznicemi. Na vydaný „*Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně*“²⁴ navázal František I. prozatímním trestním zákoníkem pro západní Halič z roku 1796. tzv. „*Západohaličský trestní zákoník*“, který omezil pravomoci vrchnostenských soudů. Tento vstoupil v platnost v září 1803 po dílčích úpravách i pro celou monarchii. Ještě významnější než zákoník josefinský byl *Trestní zákon o zločinech a policejních přestupcích*, s působností od roku 1804.²⁵ Ani tento ve své dikci neřešil princip vzdělávání a výchovu dospělých natož mladých vězňů.

2.3 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od 19. století

Až do poloviny 19. století podléhala větší část věznic vrchnostenským úřadům. V revolučním roce 1848 došlo k definitivnímu zrušení vrchnostenských soudů a tím i vrchnostenských vězení a stávající zeměpanské věznice byly zčásti zrušeny a zčásti převzaty pro účely státního vězeňství a započala výstavba nových věznic. Teprve od roku 1850 začalo postupné zestátnování věznic.

Další změny v nazírání na trestní právo se zřetelem na mládež přišly až v roce 1852, kdy byl vydán patentem rakouského císaře Františka II. zákon č. 117/1852 ř. z. *O zločinech, přečinech a přestupcích*, ze dne 27. května 1852.[18] Ten se přidržel dělení mladých pachatelů předchozího, v tomto případě relativně zásadního zákoníku, tj. *Hrdelní řádu Marie Theresie*. Změnil však jednotlivé kategorie trestní odpovědnosti dětí a mládeže. Dětství jako období naprosté nepřičetnosti bylo akceptováno do dovršení 10. roku věku, období nedospělosti se sníženou přičetností do dovršení 14. roku věku a mladistvý věk jako období mírnějšího trestání

²⁴ Dalším důvodem velké kodifikační činnosti v 18. století kromě snahy o centralizaci, která však s tímto souvisí, je nový směr osvícenského absolutismu. Tato myšlenka se nejvíce projevila u Josefa II., který byl i českým králem v letech 1780 – 1790, který sám nesmírně věřil v sílu práva, které chápal jako nástroj, se kterým může změnit celou společnost. Od této doby se právu dostává rozhodující úloha při řízení státu

²⁵ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní*, Praha, 1912, str. 13. [6]

platil až do dovršení 20. roku. Zajímavé je posunutí věkové kategorie ve dvou posledních skupinách věku. V současnosti je jako období dětství věk do 15 let, ale dospělost již od 18 let.²⁶

Vydáním zákona č. 117 *o zločinech, přečinech a přestupcích*, který byl na našem území využíván jako trestní zákon téměř 100 let²⁷, lze říci, že došlo k určité humanizaci VTOS. Vězni již nebyli na celách spoutáni, poutacích prostředků se používalo pouze při jejich eskortách, pokusech o útěk a v případě násilného chování z jejich strany. Ve státním vězeňství dochází k budování sítě vězeňských zařízení. Pro VTOS jsou budovány státní věznice, buď rekonstrukcí starých objektů, zejména často v Josefinské době zrušených klášterů, nebo novou výstavbou. Vězeňské vzdělávání a výchova má u nás relativně dlouhou, téměř 160 letou historii, první praktické aplikace vzdělávacích programů v českých káznicích, pochází již z poloviny 19. století, z doby rakouského císařství. Před touto dobou byly káznice pouze represivní složkou, kde hlavním posláním bylo mladé delikventy izolovat od tehdejší společnosti a zejména fyzicky je potrestat za trestné činy. Resocializace a výchova těchto osob nebyla hlavním cílem, neexistence metodiky natolik poznamenala tyto osoby, že ve většině případů zabraňovala pozdějšímu začlenění těchto osob do společnosti. Výchova odsouzených byla prováděna pouze jejich fyzickou prací, většinou docházelo k využívání otrocké práce v kamenolomech, při opevňovacích pracích, stavbě silnic apod. K humanizaci, resocializaci a zvláště ke vzdělávání docházelo jen postupně a po malých krocích. Hlavní zásluhu na tomto procesu mělo pouze několik osvíceneckých reformátorů. Tito reformátoři pocházeli většinou z řad kleriků, kteří jako první zaváděli vzdělávání v tehdejších káznicích a na jejich práci později navazovaly první pokusy s výchovnými a vzdělávacími programy. Tyto programy se postupně rozšiřovaly a vylepšovaly, staly se tak východiskem pro dnešní moderně pojatý program výchovy a vzdělávání ve věznicích. V této době začínají do VTOS pronikat snahy o nápravu vězněných osob, zprvu zejména skrze kněžskou službu ve věznicích.

Významnou osobou na tomto poli byl vězeňský kaplan P. František Josef Řezáč, žijící v letech 1819 až 1879, který začal působit ještě ve Svatováclavské trestnici na Zderaze v Praze,

²⁶ I když např. z dnešního hlediska se vzhledem k dřívějšímu tělesnému i duševnímu dospívání populace se zdá i toto věkové dělení jako ne zcela vyhovující a bývá promyšleně zneužíváno.

²⁷ Tento zákon č. 117 *o zločinech, přečinech a přestupcích* byl na našem území využíván jako trestní zákon téměř 100 let, poslední novela byla č. 162/1949 Sb. [18]

kde jako první začal vyučovat vězně. Mimo tuto činnost působil zejména jako pedagog a spisovatel. Vzhledem ke své vlastní zkušenosti – během revolučního roku 1848 byl více než týden bez soudu vězněn na Hradčanech a posléze propuštěn, měl zcela reálný pohled na stav a metody rakouského vězeňství. Jako erudovaný pedagog pak Řezáč od roku 1847 publikoval kromě naučných spisů určených k výchově ve školách, tak i práce určené pro výchovu vězňů. Později, v roce 1852 vydal spis „*Vězenství v posavadních způsobech svých: s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*“ [19] obsahující již návrhy způsobů výchovy a vzdělávání odsouzených. Dílo je i ze současného pohledu významnou sondou do tehdejších vězeňských systémů a kritickým pohledem na problematiku nápravy pachatelů trestných činů.²⁸ Tato publikace se stala základním spisem českého humanizovaného vězeňství. Zejména proto, že zde v podstatě jako první v monarchii vyslovil požadavek využití pedagogiky a dalších rozvíjejících se vědních oborů k převýchově vězňů, včetně humánnějšího zacházení s vězni. Byl přesvědčen, že je daleko vhodnější působit na většinovou populaci preventivně, včasnou účinnou výchovou a vzděláváním školní mládeže i dospělých, a tím minimalizovat počty delikventů ve věznicích. Je zajímavé, že jeho přesvědčení o užitečnosti těchto snah bylo tak silné, že publikaci vydal vlastním nákladem a tehdy i jako vědecký spis v češtině. Navíc je to v podstatě první ucelená publikace vězeňské tematiky ve srozumitelné formě určená pro většinovou populaci. Řezáč zde vyjmenovává hlavní zásady humanizovaného vězeňství a prostředky zacházení s vězni. Lze říci, že ani v současné době není tato publikace zastaralá. Ostatně čerpá z ní i naše současné vězeňství. Například požadavek, že VTOS by měl zajišťovat tři základní výchovné prvky,

- v oblasti znalostí zákona,
- v oblasti nábožensko-mravní a
- oblasti výchovné s tím, že ve věznicích by nemělo docházet k další „*kriminalizaci*“ vězně, ale naopak k jeho resocializaci a polepšení.

VTOS nemá být nástrojem pomsty společnosti jedincům porušujícím stanovená pravidla i když určitá úloha zastrašení nebo odrazení je i zde užitečná. V humanizovaném systému by

²⁸ UHLÍK, J. F. J. *Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století*. 1. vyd. Praha: České vězeňství, 1997, 145 s. [20]

podle Řezáče měl významnou úlohu učitel nebo vychovatel využívající aktuálních poznatků pedagogiky. Většina těchto poznatků platí i v současnosti, stejně jako jeho požadavek, aby VTOS vedl odsouzené k pracovitosti, pravdivosti, kázni a k probuzení empatie k okolí. To vše by mělo přispět ke snížení jejich recidivy. Vyslovil progresivní názor, že méně závažní provinilci by neměli být zavíráni do běžných věznic, ale spíše zvláště do výchovných oddělení věznic. Oddělit je nutno jen nepolepšitelné delikventy opakovaně škodící společnosti. Řezáč již v 19. století zdůrazňoval nutnost vyváženosti komplexního působení jednotlivých výchovných prostředků a nutnost postpenitenciární péče. V roce 1854 vydal Řezáč, opět vlastním nákladem, další dílo týkající o vězeňství s názvem „*Über die seelsorgerliche Wirksamkeit in den österreichischen Detentions- und Strafanstalten*“. Záměrně ho napsal německy, protože byl určen širší odborné veřejnosti ve většině hovořící spíše německy. V tomto díle se projevila Řezáčova hluboká znalost speciální pedagogiky, její aplikace ve vězeňství a schopnost prakticky uplatňovat podmínky vedoucí k výchovnému působení na vězně a zacházení s nimi. O skutečné nutnosti vzdělávání ve vězeňství se Řezáč přesvědčil již při svém působení jako vězeňský kaplan ve Svatováclavské pražské zemské trestnici v letech 1847 až 1856. V září roku 1851 se účastnil vypracování výukového plánu vězňů, jako prostředku pro mravní polepšení a účelnější využití pracovní síly. Plán byl schválen, ale nebyl realizován pro vysoce humánní náplň, která byla v té době v monarchii většinově nepřijatelná. V plánu opět zdůrazňoval i požadavek většího důrazu na prevenci zločinnosti prostřednictvím zvýšení obecné vzdělanosti a výchovy běžné populace a praktickým uskutečňováním resocializace ve vězení, ne až navíc většinou vágně až po propuštění na svobodu. Řezáčovy aktivity měly velký význam jak pro vězeňství obecně, tak i pro vzdělávání ve VTOS. Řezáč se nezabýval jen problémem odsouzených, ale hledal i možnosti v dalším vzdělávání pracovníků věznic, což by vedlo k výraznému zdokonalení v systému výchovy a vzdělávání odsouzených v tehdejších věznicích. Podle jeho představ mělo být vzdělání a zároveň poslání vězeňského kaplana nejen církevní, ale i filozofické a pedagogické. Toto vzdělání se mělo prohlubovat souběžně s vývojem a pokrokem ve vězeňství. Pracovníci ve věznicích podle jeho nároků měli upřednostňovat příznivost (vlídnost), sdílnost ale neváhat použít přísnost a pevnost. Ve věznicích v této době neplnili funkci učitelů již jen duchovní, klasické učitele začaly věznice zaměstnávat, kvůli obecnému vzdělávání vězňů, které se ve věznicích začalo aplikovat. Jednalo se o tzv. základní vyučování, které bylo soustředěno do jedné třídy, ale postupně se rozšiřovalo do více diferencovaných tříd a rozšiřovalo se i penzum jednotlivých hodin. Tehdy se kladl důraz na literární vzdělávání, zpěv a kreslení. Učitelé osvojené vědomosti prověřovali půlročními

zkouškami, které rozhodovaly o dalším pokračování ve studiu. V roce 1840 byly k dispozici odsouzeným první vězeňské knihovny. Mladí trestanci ve věku 14 až 21 let měli školní vzdělávání povinné, osoby negramotné nebo pologramotné měli tuto povinnost až do svých 35 let. Školní výuka probíhala ve dvou směrech, zvláště pro negramotné a zvláště pro gramotné. Mladí odsouzení byli vzděláváni odděleně od dospělých odsouzených, ve svých vlastních třídách. V tomto období byly položeny základy výchovy a vzdělávání mladých odsouzených.

Humanizační snahy ve VTOS však nedošly během jeho života širšího obecného uplatnění, ani nedosáhly, jako obvykle, všeobecného uznání. Jeho spisy jsou však i podle mínění současných penologů základním dílem našeho vězeňství nejen v 19. století. F. J. Řezáč se zřetelně přihlásil ke snahám po snížení zločinnosti, po humanizaci vězeňství, k pokrokové a na politické poměry v tehdejší monarchii až revoluční myšlence nápravy delikventů výchovou a vzděláváním.

2.4 Historický pohled na vzdělávání mladých od vzniku republiky

V prvním období od roku 1918 přebírá nově vzniklá republika metody a formy vzdělávání zaniklé monarchie. Ke sjednocování a vytvoření nových právních předpisů a norem v oblasti vzdělávání mladých odsouzených došlo až v roce 1921. Tehdejší počet pravomocně odsouzených byl okolo 12 000 osob, nebyla stanovena diferenciací odsouzených, mladí odsouzení byli umístováni společně se zkušenými recidivisty. Základem vzdělávání se stává elementární vyučování, které mělo vést k doplnění znalostí, které mladí odsouzení získali v základní škole. Po dokončení povinné školní docházky pak mohli pokračovat získáváním praktických dovedností z vybraných dělnických profesí. Postupně začaly vznikat vězeňské učňovské školy se zaměřením na mladistvé a mladé odsouzené, kde se mladí odsouzení připravovali na budoucí povolání. Kromě přípravy na povolání, byly mladým odsouzeným vštěpovány pracovní návyky, důslednost a pečlivost v provádění dílenských činností. Tzv. „*pokračovací*“ učňovské školy ve věznicích již používaly osnov platných pro veřejné učňovské školy. Mladým delikventům to umožňovalo získat výuční list, tím docházelo k jejich motivaci strávit výkon trestu vhodnou a podporovanou aktivitou, vedoucí k následnému zapojení do

většinové občanské společnosti.²⁹ Na mladé delikventy se zaměřovala i jiná výchovná opatření, jednalo se především o různé vzdělávací přednášky a o mravní osvětu. Výchovnou a vzdělávací činností ve věznicích zajišťovali v této době ve velké části klerici s pomocí tzv. katechetů³⁰. Církve zřizovaly církevní školy, vedly mravní osvětu a bohoslužby. Zdokonaloval se i systém vězeňských knihoven. Knihovny obsahovaly nejen beletrii a náboženské spisy, ale i odborné publikace z oblastí vyučovaných řemesel, aby si mladý delikvent zařazený do učňovského studia měl možnost dělat výpisky z těchto publikací. Byla snaha zmírňovat vězeňský režim a zaměřovat se více na vzdělávání a na nápravu mladých delikventů. Pro mladé delikventy byly zřizovány speciální trestní ústavy.³¹ Ženské populaci ve věznicích byla věnováno zvláštní péče při výchově a vzdělávání.³² Prvorepublikové vězeňství, lze hodnotit velmi pozitivně, nejen, že kladlo důraz na práci s mladistvými a mladými vězni, kteří ještě nebyli dotčeni kriminálním prostředím, ale položilo základy výchovy a vzdělávání této specifické skupiny odsouzených.

Je zajímavé, že rakouské trestní zákonodárství nad mládeží platilo na území Čech, Moravy a Slezska v podstatě až do roku 1931. V tomto roce byl přijat zákon č. 48 Sb. *Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z 1. 4. 1931* [22], který u trestní odpovědnosti mládeže sjednotil právo v celé ČSR.³³

V této souvislosti je zajímavé si uvědomit, jak pomalu se vyvíjelo trestní právo v kauzách mládeže v evropských státech. Samostatné zákony o soudnictví v kauzách mládeže vznikaly nejprve a to nikoli jednoduše ve střední Evropě. V podstatě velmi podobné zákony byly přijaty v Německu v roce 1923, v Rakousku 1928 a v ČSR teprve v roce 1931 tedy až 11 let po jejím vzniku.³⁴ Všechny výše uvedené normy překvapivě moderně preferovaly výchovné působení a

²⁹ Na výučním listě nebylo udáváno místo, kde byl list vydán. Tím se předcházelo diskriminací na pracovním trhu, nebyla možnost rozpoznat, zda výuční list byl získán ve vězeňském nebo veřejném prostředí.

³⁰ Tito byli v podstatě aprobovaní učitelé náboženství, ale současně vzdělání pedagogové.

³¹ Nejznámějším ústavem se stal trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců v Mikulově.

³² Nejznámějším projektem v této době byl vznik samostatné ženské trestnice pro mladé delikventky při klášteře sester sv. Karla Boromějského v Řepích u Prahy. Tato trestnice je v současné době obnovena, zejména pro trestané matky s dětmi.

³³ Po vzniku ČSR v roce 1918 na území státu došlo k zajímavé situaci, kromě Slovenska a Podkarpatské Rusi kde platilo právo uherské, platil rakouský trestní zákoník, tedy v Čechách i na Moravě.

³⁴ Je velmi zajímavé najít si trochu času a jen v systému aspi si prolistovat pořadí zákonů tak, jak byly přijímány tehdejší parlamentem. Asi bude zvědavý čtenář překvapen popřením tvrzením, že historie se neopakuje, právě naopak priority jsou stále stejné, bohužel.

prevenci před trestní represí, pečlivě kvantifikovaly trestní odpovědnost podle dosaženého stupně mentálního a mravního vývoje dospívajícího, upravovaly formu řízení ve věcech mládeže. Navíc tyto zákony kodifikovaly spolupráci justičních orgánů s institucemi sociální péče. Všechny tyto zákony rovněž odstupňovaly systém sankcí ukládaných za spáchanou trestnou činnost, kdy hledisko závažnosti činu poněkud ustoupilo do pozadí ve prospěch ochrany osobnosti a podpory žádoucího vývoje ještě nedospělého pachatele.³⁵

Zákon č. 48 Sb. *Zákon o trestním soudnictví nad mládeží* z 1. 4. 1931 byl na dlouhý čas významným legislativním aktem i z hlediska propracovanosti a můžeme říci, že i z dnešního pohledu by byl vhodným základem pro legislativní úpravu v této oblasti. Téměř revoluční je zásada „*co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat, a je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat a polepšovati*“. Tato zásada ale žádá, aby trestné činy spáchané v mladém věku byly posuzovány ve vztahu k vývoji mladistvého a k jeho příčinám, mírněji a odchylně od trestných činů dospělých, a aby také trestní řízení bylo přizpůsobeno věku mladistvého provinilce. Je jistě zajímavé, že tento zákon již dělil mládež na „*nedospělé*“ – do 14 let – tito nejsou odpovědní podle trestních zákonů³⁶ a „*mladistvé*“³⁷ – od 14 do 18 let a tito již s trestní odpovědností. Dále byla soudu poskytnuta možnost k celé řadě prostředků účelných k záchraně mladého provinilce. Již ze stručného výčtu zásad zákona je zřejmé, že se jednalo o úpravu

³⁵VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12 [23]

³⁶ Zákon č. 48/1931 Sb. *o trestním soudnictví nad mládeží* cit.: „Nedospělí § 1, (1) Osoby, které v době spáchaného činu nedovršily čtrnáctého roku svého věku (nedospělí), nejsou odpovědné podle trestních zákonů. (2) Dopustí-li se nedospělý činu jinak trestného, učiní poručenský soud (§ 54) výchovná nebo léčebná opatření, jichž vidí potřebu. Před rozhodnutím může si vyžádat odborný posudek, zejména z hlediska pedagogického nebo lékařského. Zvláště může soud: nedospělého pokárat, nikoliv však tělesně, nebo zůstatit jeho potrestání rodině nebo škole, nařídít, aby nedospělý byl umístěn v jiné rodině neb aby byl dán do léčebného nebo jiného vhodného ústavu, nařídít ochranný dozor neb ochrannou výchovu (§ 11 a 12), jeví-li se to nezbytným k zamezení hrozícího zpustnutí nebo k nápravě nedospělého. (3) Dopustí-li se nedospělý starší než dvanáct let činu, na který zákon stanoví trest smrti nebo doživotní ztráty svobody, nařídí poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně neb umístění v léčebném ústavě. (4) Kromě toho může poručenský soud udělit napomenutí osobám, kterým náleží pečovat o nedospělého. (5) Jsou-li tu podmínky uvedené pro jednotlivá opatření podle odstavce (2) a (4), může poručenský soud nařídít takové opatření také, přesvědčí-li se z jakéhokoliv podnětu, že je toho zapotřebí na prospěch ohroženého nedospělého. Mladiství § 2 (1) Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctého roku svého věku (mladiství), jsou, ačli tento zákon nestanoví odchylek, trestné podle zákonů trestních. (2) Mladistvý není však trestný také, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.“ [22]

³⁷ Dnes „mladé“ odsouzené.

značně nadčasovou a inspirující i v současnosti, což je zřejmé i z některých pasáží současného zákona č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*³⁸ ze dne 25. 6. 2003, s platností od 1. 1. 2004 [24]. Zde se zdá, že shodného přístupu k problematice je novém zákoně více než odlišností. Zákon č. 48/1931 Sb. s vysokou mírou předvídatosti stanovil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14. rok věku. O této hranici proběhla nedávno i parlamentní diskuze, ale pod těžkou tíhou odpovědnosti našich současných zákonodárců nebyla rozprava ani dokončena. Dosažení tohoto věku lze i v současnosti pokládat za dostatečný věk, kdy rozumové vlastnosti jsou již plně vyvinuty. Jedinec v tomto věku, za předpokladu normality v psychickém vývoji, má již mít na základě domácí výchovy i školního vzdělání dostatečný mravní i rozumový základ. Je tedy schopen dostatečně posoudit význam svých skutků a dle tohoto i jednat. Zákon č. 48/1931 Sb. také kodifikoval, volně cit.: „*věk mezi 14 a 18 lety jako období podmíněné přičetnosti, závislé na stupni duševního vývoje jedince tak, že jej prohlašuje beztrestným, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání*“. Duševní zaostalost jedince byla tehdy definována jako nedostatečný stupeň vývoje po stránce rozumové (rozpoznávací schopnosti) nebo po stránce mravní, jaké obvykle dosahují jeho vrstevníci. Je nutno zdůraznit, že pojem „bezprávnost“ pak není totéž jako protizákonnost, oprávněný byl tedy požadavek, aby si jedinec byl schopen uvědomit rozdíl mezi tím, co je či není v rozporu s ustanoveními řádu, v němž žije, co má a co nemá být.³⁹

Např. tzv. ochranná opatření, § 11 Ochranný dozor cit.: „*Uzná-li soud, že prospěch mladistvého vyžaduje, aby se dohlíželo na jeho řádnou výchovu v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dá ho pod ochranný dozor. Při tom může mu uložit omezení, pokud jde o způsob života. (1)*“. Dále cit.: „*Ochranný dozor potrvá, pokud toho vyžaduje jeho účel, nejdéle však do dokonání dvacátého prvního roku věku. Nepostačuje-li, může být změněn v ochrannou výchovu. (3)*“

³⁸ Zákon č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* [24]

³⁹ ZEŽULOVÁ, J.. Trestní zákonodárství nad mládeží. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997 [25]

Stejně tak je zajímavý i § 12 Ochranná výchova cit.: „Nelze-li nedostatek řádné výchovy odstranit ve vlastní rodině mladistvého nebo v rodině, v níž žije, nařídí soud ochrannou výchovu mladistvého. Ustanovení § 11, odst. (2), platí také o ochranné výchově. (1)“ a dále cit.: „Ochranná výchova vykonává se v rodině, která je k tomu způsobilá a ochotná, nebo ve výchovně a potrvá, pokud toho vyžaduje její účel, nejdéle však do dokonaného dvacátého prvního roku věku.(2)“ a dále cit.: „Není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, zavede soud zatím ochranný dozor. (3)“ a cit.: „Ochranná výchova může být kdykoliv změněna v ochranný dozor a naopak nebo výchova rodinná ve výchovu ústavní a naopak. (4)“.

Z výše uvedených citací je zřejmé, že zmíněný zákon byl po právní stránce vyspělý a je na něm zřejmé, že jej koncipovali právníci ve spolupráci s psychiatry i pedagogy. Po jeho prostudování lze říci, že předválečná právní věda v tehdejší ČSR byla na velmi vysoké úrovni a zájem o minimalizaci kriminality mladých byl stavěn na vědeckých základech.

Je i pro současnost zajímavé řešení odpovědnosti za závadnou výchovu mladých v tehdejších zákoně v § 63 odst. (9) je řešena následovně cit.: „Náklad na ochrannou výchovu odsouzeného mladistvého náleží k nákladům trestního řízení, které zakládá stát. Za tento náklad ručí ten, kdo má podle ustanovení občanského práva hradit útraty výchovy mladistvého, a to do té částky, kterou by tato výživa a výchova jej stála za dobu, po kterou ochranná výchova trvá; zavini-li však zpustnutí mladistvého, ručí za celý náklad ochranné výchovy. O ručení a jeho výši rozhodne soud, který vydal odsuzující rozsudek v první stolici“. Tento požadavek by i v současnosti změnil pohled řady rodičů na činnost svých potomků.⁴⁰

Je zajímavé, že jak horní tak i dolní hranice trestních sazeb trestů odnětí svobody se shodovaly s naší současnou legislativou úpravou, pouze s tím, že mladistvému staršímu 16 let nebylo možno udělit trest smrti nebo doživotí, ale pouze trest odnětí svobody v rozsahu 2 až 15 let. VTOS byl u mladých odstupňován čtyřmi způsoby výkonu trestu podle jeho délky. Jinak byli mladiství rozděleni do tří hlavních skupin, a to na mladistvé s tresty delšími než šest měsíců a mladí delikventi s tresty kratšími – do šesti týdnů a do šesti měsíců. Čtvrtá skupina byli

⁴⁰ Neboť, jak známo o peníze jde vždy až v první řadě.

delikventi s vážnými duševními nebo tělesnými vadami neschopní absolvovat obecný režim v nápravném ústavu. V době první republiky mohly to být jak veřejné, tak i soukromé ústavy.

Zákon č. 48/1931 Sb. [22] obsahoval i možnost o vyloučení veřejnosti prospělo-li to mladistvému obviněnému. Úprava týkající se veřejného přelíčení bylo téměř totožná se současnou – o spáchání trestného činu a trestním vyšetřování bylo sice možné podávat informace, avšak s vyloučením uveřejnění jména nebo jiných okolností, ze kterých by se dalo soudit, že jde o osobu mladistvou. Navíc nedodržení tohoto ustanovení bylo trestným činem.

Lze říci, že tato právní norma představující převrat v trestním právu mládeže byla velice kvalitně zpracována. Řadu jejích ustanovení by bylo možné použít i pro starší věkové kategorie, zejména problematiku výchovného působení a je pravdou, že obdobná filosofie výchovného působení je platná i v současnosti, tedy i po více než 70 letech. Tato norma platila jen po velmi krátkou dobu, v podstatě jen do března 1939. Ale její morální náplň je použitelná i pro rozvíjení výchovného působení během VTOS i v současné době a navíc s přesahem do starších věkových kategorií, zvláště u poprvé trestaných osob. Do jisté míry se v ní odrážejí Masarykovy myšlenky z jeho filosofických přednášek, později spojené v dílo „*Ideály humanitní*“.⁴¹ Navíc tento zákon je mezi právníky, a to nejen při výuce na právnických fakultách, poměrně často diskutovaný. Před nedávnem jeden z legislativců zabývajících se věkovou hranicí prvně trestaných cca do 30 let věku tento zákon označil cit.: „*zákon 48/1931 Sb. by měl být součástí novely zákona č. 218/2003 Sb.*“ [22]. Bude-li tento záměr uskutečněn, nelze za současné situace v parlamentu zatím předjímat.

2.5 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých za protektorátu

Se vznikem Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 byl do tehdejšího vězeňského vzdělávacího systému aplikován pro mladé odsouzené vzor výchovy podle nacistické organizace Hitlerjugend. Ke klasické školní výuce byla přidána povinná nacistická mimoškolní výchova pro mladé delikventy do 18 let věku. Pro výchovu a vzdělávání mládeže vzniklo *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, které proniklo i do

⁴¹ MASARYK, T., G. *Ideály humanitní*. Praha 1901, 1919 [26]

vězeňského systému vzdělávání. Předsedou pro výchovu mládeže se stal známý Emanuel Moravec. Do věznic se tak díky tehdejší propagandě dostávaly pouze nacistické tiskoviny. Pro mládež to byl v té době časopis Zteč, který byl směsí nacistické propagandy, české lidové kultury a vedl mládež k práci pro německý válečný průmysl. Protektorátní úřady soustředily mladé odsouzené do Ústavu pro mladistvé a choré vězně do Valdic u Jičína, kde bylo vězněno 122 mladých delikventů. Vzdělávání a výchova byla zde na velice špatné úrovni a to díky nedostatku odborného personálu, který byl průběžně perzekuován a propouštěn. Klasické vzdělávání bylo nahrazováno propagandou tehdejší ideologie, preferovaná se stala manuální práce pro říši. Práce mladých odsouzených byla využívána zejména na zemědělské práce mimo ústavy. Velice nekvalitní výchova a vzdělávání u této skupiny odsouzených vedla ke zhoršení kázně a ke slabé úrovni vzdělání. Hlavní výchovnou a vzdělávací činností vedla ve věznicích katolická církev, která však sama natolik persekvována, že nebyla schopna zabezpečit tento úkol.

Německé soudy na území protektorátu z počátku rozhodovaly podle německého zákona o soudnictví nad mládeží z 16. února 1923, ř. z. I s. 135, 252 *Jugendgerichtsgesetz*, [27] který byl v podobný zákonu Československému. V průběhu II. světové války platilo na území protektorátu velmi složité právní prostředí, které se prolínalo navíc s předpisy a pravomocemi jednotlivých německých ozbrojených složek armády a policie. Zákony byly v podstatě nahrazeny vůlí představitelů tehdejší moci na všech úrovních a často subjektivními nařízeními. Později, bylo vydáno *Nariadení předsedy ministerské rady pro obranu Říše ze 4. října 1939 ř. z. I s. 2000 na ochranu proti těžkým mladistvým zločincům* [28] úplně vyloučilo zvláštní ustanovení o trestním právu mladistvých osob. Pokud tedy podal státní zástupce žalobu u soudu příslušného pro dospělé a uznal-li tento soud, že pachatele je možné podle jeho duševního a mravního vývoje položit na roveň osobě starší osmnácti let bylo na něj z hlediska práva pohlíženo jako na dospělého. Podmínkou byl dodatek, že takto výjimečné řízení vyžadovalo cit.: „*činem projevené zvláště zavržitelné zločinecké smýšlení nebo ochrana lidu*“ čehož bylo hojně využíváno.⁴² Mladým, zejména pak práceschopným byla věnována zvláštní péče nikoli však

⁴² Zvláště pak za období po atentátu na říšského protektora Heydricha.

výchovná, ale výhradně jen indoktrinační ve smyslu panující ideologie. Navíc byl o mládež pouze jediný zájem – zapojit jí do pracovního procesu a zejména pak ve formě totálního nasazení v Říši.

2.6 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od roku 1945

Po skončení druhé světové války, zejména pak v roce 1948 byly dosavadní metody a organizace ve vzdělávání vytěsňovány a na jejich místo jsou aplikovány metody a formy ve prospěch nového režimu, tento zaváděný systém je uplatňován ve všech odvětvích státu a vězeňství se svým systémem vzdělávání nebyl výjimkou. Bohoslužby a církevní vzdělávání byly nahrazeny osvětovou výchovnou činností, která byla povinná pro všechny odsouzené, mladé odsouzené nevyjímaje.⁴³ V padesátých letech dvacátého století byl již celý historický koncept vzdělávání zničen a nahrazen. Nové pojetí vzdělávání a výchovy upravoval nově zavedený *Vězeňský řád*. Vzdělávání jako takové bylo degradováno a postihlo především mladé odsouzené vězně, na které bylo působeno především ideologicky. Ve věznicích po celé republice se začal i přes tvrdé sankce rozvíjet samostatný a nezávislý systém vzdělávání, které si zajišťovali odsouzení sami. V padesátých letech bylo mnoho vysokoškolsky vzdělaných lidí perzekuováno a následně odsouzeno. Jednalo se o odborníky z různých oborů, mnozí měli kvalitní pedagogické vzdělání a mohli tak šířit své získané vědomosti mezi ostatní vězně na zakázaných přednáškách.

V poválečném období byl v tehdejším Československu po vzoru Sovětského právního systému zákon č. 48/1931 Sb. z roku 1931 zrušen a celá právní úprava byla spojena do jednoho souboru zákonů bez ohledu na věk.⁴⁴

⁴³ Ve věznicích byla provedena důkladná čistka knihoven, byly nahrazovány i odborné knihy používané k výuce, roli dosavadních učitelů a pracovníků církve, převzali osvětoví instruktoři, kterým byl dán velký prostor při výchově a vzdělávání ve věznicích a to se všemi negativními následky. Tito osvětoví pracovníci nedosahovali pedagogických kvalit svých předchůdců a postupně byla pedagogická profesionalita nahrazena ideologickou činností. Do metodiky vzdělávání a výchovy mladých odsouzených jsou převážně zaváděny poznatky od odborníků ze Sovětského svazu.

⁴⁴ VÁLKOVÁ, H. *Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 12 [23]

V roce 1950 byl nově vydán zákon č. 86/1950 Sb. *Trestní zákon* ze dne 18. 7. 1950 s účinností 1. 8. 1950⁴⁵. [29] Na dobu více než deseti let byla právní odpovědnost mladých včleněna zpět do obecných trestněprávních předpisů, což znamenalo v každém případě krok zpět, neboť nastalo období tzv. neurčité úpravy. Ani další novelizace až do konce osmdesátých let zásadní změny nepřinesly. Téměř jediná pozitivní zmínka byla v § 21 *Polehčující okolnosti* v bodě c cit.: „*dopustil se trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých*“ a § 32 odst. 2 cit.: „*jestliže se pachatel dopustil trestného činu po dovršení osmnáctého roku a uložený trest odnětí svobody nebo jeho převážnou část lze vykonat do jeho dvacátého roku, může soud vyslovit, že se tento trest vykoná jako u mladistvého*“. Tento zákon věnoval mladistvým a mladým Oddíl třetí, tedy celé čtyři paragrafy. Lze jej hodnotit jako ústup od původních pokrokových tendencí.

V roce byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody*. Tento zákon lze považovat za počátek poněkud pomalé reformy československého vězeňství. Kromě jiného zavedl rozřazování delikventů do tří nápravně výchovných skupin a poprvé od roku 1945 s vězni pracovali odborní zaměstnanci. Těmito zaměstnanci byli vychovatelé, sociální pracovníci, učitelé, speciální pedagogové či psychologové. Tito specialisté využívali pro svoji práci cílené odborné přístupy v zacházení s trestanými jedinci a celkově pozitivně změnili sociálně psychologické klima v jednotlivých věznicích (tehdy nazývaných Ústavy nápravné výchovy). Již moderním způsobem prováděli komplexní vyšetření odsouzených a v souvislosti s tím i tzv. reedukační programy, jejichž konečným cílem, stejně jako dnes, byla snaha o resocializaci vězně.

Pod vlivem ústředí Sboru nápravné výchovy v prosinci roku 1966 byl založen Ústav pro výzkum metod nápravně výchovné činnosti, poté přejmenovaný na Výzkumný ústav penologický, který založil v roce 1967 klinický psycholog doc. PhDr. Jiří Čepelák, CSc. Tento ústav předával pomocí kurzů, přednášek a seminářů pracovníkům ve vězeňství nové a moderní terapeutické a diagnostické metody. Výsledkem těchto metod byla následná aplikace nových trendů ve výchově a vzdělávání u mladých odsouzených. Ve vězeňských zařízeních bylo započato s reedukační činností, ta se však omezila na oblast kolektivní převýchovy. Základní

⁴⁵ Zákon č. 86/1950 Sb. *Trestní zákon* ze dne 18. 7. 1950 s účinností 1. 8. 1950 zrušeno dnem 1. 1. 1962. dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1950>

ideou převýchovy se stalo pracovní zaměstnávání, jakožto forma ekonomického využití „jinak pro společnost nepoužitelných“ vězňů. Výzkumný ústav penologický byl později zrušen a transformován na Katedru penologie na Vysoké škole SNB v Praze.

Po ideologické očištění Sboru nápravné výchovy v sedmdesátých letech 20. století se ve své podstatě navrátilo vojensko-byrokratické direktivní řízení prostřednictvím rozkazů. Odborná práce s odsouzenými v duchu pedagogických a psychologických zásad byla minimalizována, zvýšila se tvrdost v zacházení s vězni. Naše vězeňství se propadlo do určité stagnace, v níž v podstatě setrvalo až do roku 1990.

I v této době vzdělávací a výchovný proces ve věznicích nadále pokračuje, ministerstvo školství již v dubnu v roce 1980 ustanovilo komisi, která měla za úkol zpracovat vzdělávací proces ve výkonu trestu odnětí svobody. Výsledkem činnosti této komise byl vznik středního odborného vzdělávání ve věznicích s novými učební obory oprávněnými vydávat úspěšným absolventům výuční listy. Tehdy se jednalo o učební obory se zaměřením na kovovýrobu, stavebnictví a zahradnictví. Pro nekvalifikované odsouzené byly určeny zaškolovací a doškolovací kurzy. Odborné vzdělávání zastřešovala školská vzdělávací střediska vznikající v roce 1983. Ministerstvo školství rozhodlo o zavedení školského vzdělávacího střediska do systému školských zařízení – Střední odborné učiliště se členilo na ředitelství a místní odloučená pracoviště. Prvními akreditovanými pracovišti se staly věznice Plzeň, Opava a Rýnovice.

2.7 Historický pohled na trestní odpovědnost mladých od roku 1990

Po roce 1989 se od roku 1990 rychle připravují podmínky pro experimenty s prvými programy určenými výhradně mladým delikventům, ve kterých se experimentálně ověřoval, nový trestně procesní institut narovnání. Ten byl v roce 1995 vložen do trestního řádu. Poté v rámci Komise pro rekonstrukci trestního práva začala pracovat pracovní skupina. Tyto reformy byly zaváděny v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly. Vězeňský vzdělávací systém přebíral poznatky z vyspělých demokratických zemí, tak se vracel i k vlastním historickým zdrojům. Dalším úkolem bylo zavedení vzdělávání do všech druhů věznic, zajištění většího výběru odborných kurzů a zvyšování kvalifikace odsouzených osob. Vězeňský vzdělávací systém se zaměřil na základní a střední odborné vzdělávání.

Výsledkem legislativních snah o soudnictví mladých byl *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, tj. č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve*

věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ze dne 25. června 2003 s účinností ke dni 1. 1. 2004.[30] Zákon upravuje legislativní pravidla pro věkové rozmezí mezi 15 až 18 lety, ale svou výchovnou tendencí má určitý vliv i na pojetí a tvorbu programů zacházení i ve věkové skupině 18 až 26 (30) let.

Otevření hranic a spolupráce mezi demokratiemi, umožnili našim odborníkům poznávat moderní přístupy a metody přímo na pracovištích jednotlivých demokratických států. Zvýšil se zájem společnosti na dění ve věznicích, byla obnovena duchovenská činnost. Začaly se prosazovat nevládní humanitární organizace, byly kladeny vyšší odborné požadavky na zaměstnance věznic. Změnil se celkový přístup ke vzdělávání samotných odsouzených, vzdělávání bylo vyzdvihnuto a postaveno na stejnou úroveň jako pracovní aktivity.

2.8 Právní úprava na trestní odpovědnost mladých v cizině

Poněkud odlišně jsou stanoveny hranice trestní odpovědnosti v NSR, kde od 14 do 17 let je jedinec mladistvý s částečnou trestní odpovědností, od 18 do 20 let je dospívající od 21 let má pak plnou trestní odpovědnost.

Německý zákon o soudech mládeže říká zcela jasně, že cit.: „*mladistvý je trestně odpovědný, jestliže v době činu je podle svého mravního a duševního vývoje dost zralý, aby rozpoznal protiprávnost činu a podle rozpoznání jednal.*“⁴⁶

V současné době je však v Německu široce diskutován problém kriminality mladistvých a mladých⁴⁷ imigrantů jako zcela speciální skupiny pachatelů, přičemž některé návrhy jako například ukládat mladým imigrantům tresty ve stejné výši jako dospělým, nebo některé teenagery deportovat vyvolávají poměrně bouřlivé (kladné i záporné) reakce ve společnosti a zřejmě v současné nabydou na intenzitě. V Rakousku, Velké Británii, Francii i USA je stejně jako u nás plná trestní odpovědnost od 18 roku věku. Ani probační služba a výchovné metody se od našich významně neliší. Pouze v USA je dolní hranice trestní odpovědnosti již od 7 let věku. V podstatě jsme v současnosti jedním z mála států, kde je dolní hranice částečné trestní

⁴⁶ Překlad převzat z ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. [31]

⁴⁷ Dle našeho právního náhledu.

až od 15 let věku a diskutováno její snížení o jeden rok, neboť řada jedinců této hranice cíleně zneužívá. Je velmi pravděpodobné, že nakonec ke snížení dolní věkové hranice na 14 let dojde i u nás. Jistým pozitivem by byla možnost výchovného působení u jednotlivých provinilců ještě v době, kdy je vyšší naděje na jejich výchovu, jak školní výukou, tak odborným vzděláváním zvyšující jejich možnosti na trhu práce.

Ve všech zmíněných zemích je, stejně jako u nás, základem výchovného působení *Program zacházení*.

2.9 Program zacházení

Jednou ze složek vězeňské organizace je i Střední odborné učiliště a Akademie vězeňské služby. Mezi úkoly Vězeňské služby patří soustavné působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a i na některé skupiny osob ve výkonu vazby a to prostřednictvím „*Programů zacházení*“, které jsou hlavními programy pro návrat a zapojení se do aktivního života po vykonání trestu v souladu se zákonem. Programy zacházení jsou základní výchovné prostředky. Orgány Vězeňské služby provádějí výzkum v oboru penologie a využívají těchto výsledků a vědeckých poznatků při práci s osobami ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Vědecká disciplína penologie je úzce spjata s dnešním vězeňským systémem. Zkoumá chování lidí s kriminálním chováním, její zájem se soustředí na výkon trestu odnětí svobody a jeho účinky na jednotlivce. V zájmu jeho zkoumání jsou psychické procesy pachatelů trestných činů. Díky poznatkům penologie mohou být individuálně zaváděny nové přístupy ke zlepšení prevence trestných činů.

Jako rámeček a základ výchovného působení byl, stejně jako v sousedních zemích, konstituován systém programů zacházení. S programem zacházení se odsouzený setkává již při nástupu do VTOS. Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy. Součástí tohoto programu jsou hodnotící charakteristiky jednotlivých odborných pracovníků (pedagogů, sociologů, vychovatelů), tedy všech zainteresovaných, kteří se budou v budoucnu podílet na výchově, vzdělávání a socializaci odsouzeného.

PROGRAM ZACHÁZENÍ obsahuje:

1. Jasně formulovaný cíl působení na odsouzeného.
2. Metody zacházení s odsouzeným.
3. Způsoby hodnocení a jejich četnost.
4. Pracovní povinnosti odsouzeného.

5. Vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity.
6. Účast na pracovní terapii.
7. Formy vzdělávání, nebo náhradní činnosti za vzdělávání.

Program zacházení je základním prostředkem pro dosažení vytýčených cílů ve výchově a vzdělávání odsouzených osob. Kvalitně zpracovaný program z řad odborných pracovníků a jeho plnění ze strany odsouzených vede k pozdějšímu úspěšnému začlenění odsouzených do společnosti.

Konstrukce Programu zacházení

Zhotovit a správně strukturovat Program zacházení vyžaduje od zainteresovaných odborníků pečlivou přípravu a spolupráci. Pověřený pedagog, který zodpovídá za program, koordinuje svojí činnost společně se sociálním pracovníkem, psychologem, vychovatelem a dalšími pracovníky, kteří odpovídají za výchovu a vzdělání v dané věznici. Kvalitní zpracování programu, vzniká ve třech fázích.

A. Přípravná část projektu začíná následující fází:

1. Fáze shromažďování dat.

Pedagog musí znát veškeré informace o osobě, která přichází do VTOS. V této fázi se shromažďují veškeré dostupné podklady, zejména

- druh uloženého trestu a jeho délka,
- osobnost odsouzeného,
- dosažené vzdělání,
- záliby a zájmy,
- zdravotní stav,
- předešlá recidiva (zda byl již trestán),
- pracovní návyky,
- předchozí zaměstnání,
- drogové závislosti,
- duševní stav,
- rodinný život a stav.

Přijaté spisy a dokumenty rozdělí pedagog mezi další odborníky, podle jejich specializace. Ve fázi sběru dat se připraví struktura vlastních dotazníků a vyberou se vhodné standardizované dotazníky.

2. Fáze seznámení s daty

Studium a seznamování se s daty. Probíhají konzultace a porady všech zainteresovaných odborníků.

3. Fáze diagnostická

Po fázi seznámení s daty mají pedagog, psycholog, vychovatel a další zúčastnění odborníci dostatek informací o osobnosti odsouzeného. Dovedou diagnostikovat jeho osobnost, a jakého asociálního a antisociálního chování se v budoucnu může dopustit.

B. Praktická část programu zacházení

1. Fáze kontaktní

Po vyplnění dotazníků odsouzeným, jejich zpracováním a vyhodnocením je jednotlivými odbornými zaměstnanci realizován řízený rozhovor s odsouzeným, kdy mu jsou kladeny otázky, které jsou předem stanoveny. Řízený rozhovor je poté nahrazen neformálním rozhovorem. Pracovníci provádějí též přímé pozorování, v této části jsou data zapisována a zaznamenávána k pozdějšímu vyhodnocení. Rozhovor by neměl být formou výsledku, ale měl by mít rysy přirozenosti a spontánnosti. Rozhovorem má být získáno co nejvíce informací o osobě odsouzeného, jeho osobnosti a dalších důležitých aspektech.

2. Fáze vyhodnocení

Zpracování kontaktní fáze se všemi jeho aspekty a požadavky. Zpracování do celistvé části za spoluúčasti všech odborníků. Vyhodnocení dotazníků a pohovoru s odsouzeným.

3. Fáze konstrukce

Konstrukční část Programu je rozfázována do jednotlivých po sobě jdoucích kroků:

1. Přiřazení konečných cílů: obecných, dílčích, specifických.
2. Stanovení hypotéz – Přiřazení konečných metod k dosažení cílů.
3. Volba druhu vzdělávání a výchovy.
4. Volba okruhu pracovních a volno časových aktivit.
5. Formy kontroly.
6. Způsoby ověřování hypotéz.
7. Kontrola plnění výkonu trestu odnětí svobody a další požadavky.

V konečné fázi konstrukce seznámit se zvoleným programem zacházení odsouzeného ve VTOS. Vysvětlit druhy požadavků a úkolů. Motivovat odsouzeného k účelnému plnění tohoto programu, výhody a nevýhody plnění.

4. Fáze realizace a kontroly

Po daném časovém harmonogramu se komise opět schází a provádí prvotní zjišťování naplňování programu zacházení. Hodnotí dosažené výsledky vzdělávání, vyžádáním výsledků vzdělávání v odborném učilišti, střední škole nebo rekvalifikačních kurzech. Hodnotí pracovní listy ze zaměstnání nebo z odborných praxí, jsou hodnoceny cíle a přezkoumávány metody, které mohou být nahrazovány, podle plánu dočasného plnění. V další fázi realizace a kontroly je přizván hodnotícími i odsouzený, kterému je předložen dosavadní plán a plnění programu zacházení. Jsou mu sděleny nedostatky a vyzdvihnuty úspěchy v jeho realizaci, vzhledem k dosaženým výsledkům je v této fázi plán možno revidovat.

5. Fáze verifikace hypotéz

V této konečné fázi komise zhodnotí dosavadní průběh teoretické i praktické části. Ověřuje na hypotézách, které zpracovávala ve fázi konstrukce programu správnost požadavků a úkolů.

Poté se zpracuje závěrečná zpráva o plnění programu zacházení, se kterou je odsouzený seznámen.

2.10 Standardizace Programů zacházení

Posláním standardizovaných programů (viz Příloha č. 3) je snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u odsouzených a více přispívat k ochraně společnosti. Schvalování a standardizace programů zacházení podléhá generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky. Základním dokumentem je *Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky*, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody, které vyšlo 19. července 2011 jako NGR č. 35/2011 a vstoupilo v účinnost dne 2. 8. 2011.[32] Od té doby do něj byly formou novelizace přidávány přílohy nově zaváděných standardizovaných programů, naposledy v lednu 2013.

Nařízení generálního ředitele určuje pravidla pro stávající i nové standardizované programy tak, aby odpovídaly koncepci Vězeňské služby a vznikaly cíleně, efektivně a koordinovaně.

3 Shrnutí teoretické části práce

Na závěr teoretické části práce je možno zdůraznit několik základních poznatků z oblasti trestního působení v oblasti mladých odsouzených,

- již od počátku státoprávního uspořádání v českých zemích byly indikovány snahy oddělení trestně právního pohledu na mládež a mladé odsouzené, nikoli však vzdělávání – to bylo výsadou kleriků a ne většinové společnosti,
- spolu s vývojem organizace státu docházelo postupně k pomalé humanizaci i v oblasti trestněprávního zákonodárství nad mládeží, zemské zřízení z roku 1549 stanovuje hranici zletilosti 20 let věku a *Obnovené zřízení zemské* z roku 1627 (Morava 1628) stanovuje zletilost a tedy i trestní odpovědnost u chlapců na 20 let a u dívek na 15 let,
- první aplikace vzdělávacích programů v českých káznících, pochází až z poloviny 19. století, z doby rakouského císařství po vydání patentu rakouského císaře Františka II. zákona č. 117/1852 ř. z. *O zločinech, přečinech a přestupcích*, ze dne 27. května 1852 (vězeňské vzdělávání a výchova má u nás téměř 160 letou historii),
- k humanizaci, resocializaci a ke vzdělávání docházelo jen postupně a hlavní zásluhu na tomto procesu mělo pouze několik osvíceneckých reformátorů většinou z řad kleriků, kteří v první řadě zaváděli humanizaci v tehdejších káznících, na jejich práci později navazovaly první pokusy s výchovnými a vzdělávacími programy, tyto se postupně rozšiřovaly a vylepšovaly, staly se tak východiskem pro dnešní moderně pojatý program výchovy a vzdělávání ve věznicích; v této době začínají do VTOS pronikat snahy o nápravu vězňených osob, zprvu zejména skrze kněžskou službu ve věznicích.
- významnou osobou na tomto poli byl vězeňský kaplan P. František Josef Řezáč (1819-1879), který začal působit ještě ve Svatováclavské trestnici na Zderaze v Praze, kde jako první začal vyučovat vězně (působil zejména jako pedagog a spisovatel), požadavek, že VTOS by měl zajišťovat *tři základní výchovné prvky, v oblasti znalostí zákona, v oblasti nábožensko-mravní a oblasti výchovné s tím, že ve věznicích by nemělo docházet k další „kriminalizaci“ vězně, ale naopak k jeho resocializaci a polepšení,*
- ve věznicích v této době neučili již jen duchovní, klasické učitele začaly věznice zaměstnávat, kvůli obecnému vzdělávání vězňů, tzv. základnímu vyučování, které bylo soustředěno do jedné třídy, ale postupně se rozšiřovalo do více tříd a rozšiřovalo se penzum jednotlivých hodin – kladl se důraz na literární vzdělávání, zpěv a kreslení – osvojené

vědomosti byly prověřovány půlročními zkouškami, které rozhodovaly o dalším pokračování ve studiu,

- od roku 1840 je doložena i existence vězeňské knihovny,
- byl řešen problém negramotnosti zvláštním vyučováním až do 35 let,
- po vzniku ČSR v roce 1918 se základem vzdělávání stává elementární vyučování k doplnění znalostí, které mladí odsouzení získali v základní škole – po dokončení povinné školní docházky mohli pokračovat získáváním praktických dovedností z vybraných dělnických profesí ve vězeňských učňovských školách se zaměřením, kde se mladí odsouzení připravovali na budoucí povolání, existovaly i tzv. „pokračovací“ učňovské školy ve věznicích s osnovami pro veřejné učňovské školy, což umožňovalo získat výuční list,
- veškerá tato činnost byla přerušena za protektorátu,
- po osvobození bylo vzdělávání nahrazeno politickou osvětovou činností a manuální prací,
- v šedesátých letech byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a poprvé od roku 1945 s vězni pracovali odborní zaměstnanci – vychovatelé, sociální pracovníci, učitelé, speciální pedagogové a psychologové využívající pro svoji práci cílené odborné přístupy v zacházení a celkově pozitivně změnili sociálně psychologické klima v jednotlivých věznicích, vznikají první reedukační programy, jejichž konečným cílem byla snaha o resocializaci vězně,
- v roce 1980 vzniklo střední odborné vzdělávání ve věznicích s novými učební obory oprávněnými vydávat úspěšným absolventům výuční listy v oborech kovovýroby stavebnictví a zahradnictví, pro nekvalifikované odsouzené byly určeny zaškolovací a doškolovací kurzy,
- od roku 1983 odborné vzdělávání zastrešovala školská vzdělávací střediska vznikající. Ministerstvo školství rozhodlo o zavedení školského vzdělávacího střediska do systému školských zařízení. Střední odborné učiliště se členilo na ředitelství a místní odloučená pracoviště (prvními akreditovanými pracovišti se staly věznice Plzeň, Opava a Rýnovice),
- po roce 1989 se od roku 1990 rychle připravují podmínky pro experimenty s prvými programy určenými výhradně mladým delikventům, ve kterých se experimentálně ověřoval, nový trestně procesní institut narovnání,
- jednou ze složek vězeňské organizace je i nyní Střední odborné učiliště a mezi úkoly Vězeňské služby patří soustavné působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a i na některé skupiny osob ve výkonu vazby a to prostřednictvím *programů zacházení*, které

jsou hlavními programy a základními výchovnými prostředky pro návrat a zapojení se do aktivního života po vykonání trestu,

- orgány Vězeňské služby provádějí výzkum v oboru penologie a využívají těchto výsledků a vědeckých poznatků při práci s osobami ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody a penologie je úzce spjata s dnešním vězeňským systémem – zkoumá chování lidí s kriminálním chováním, její zájem se soustředí na výkon trestu odnětí svobody a jeho pozitivní účinky na jednotlivce prostřednictvím *individuálních programů zacházení*.

V současné době lze říci, že úroveň vězeňství v ČR je na úrovni zcela srovnatelné s vyspělými státy EU jak z hlediska programů zacházení, tak i z hlediska vzdělávání. Určité rezervy jsou ještě v oblasti materiálně technické, ale tyto závisí od na přidělovaných investičních prostředcích.

Závěrem této části práce lze říci, že časový průběh náhledu na trestní právo a vývoj vězeňství v historickém kontextu nikdy nezaostával za okolními státy a není tomu ani dnes.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Empirické šetření

Stěžejní částí praktické části práce byl respondentní průzkum pomocí dvou dotazníků uvedených v přílohách č. 1 a č. 2. této práce. První dotazník je koncipován směrem ke vztahu existujícího sociálního statusu a zdělávání ve VTOS. Druhý dotazník je sestaven přímo k problematice vzdělávacích aktivit. Oba dotazníky byly autory vypracovány primárně pro autora práce, sekundárně pro vedení věznice, byly již několikrát použity pro interní potřeby a dále publikované výsledky jsou z výzkumu určeného pro potřeby této práce. Průzkum byl proveden v průběhu srpna 2015. Průzkum byl v tomto případě cíleně zaměřen na problematiku mladých odsouzených ve věkovém rozmezí 18 až 26 let. Výsledky šetření budou probírány jednak na základě výsledků z respondentních výzkumů, jedna i na základě vlastních zkušeností s probíranou problematikou získaných po relativně dlouhou dobu služby.

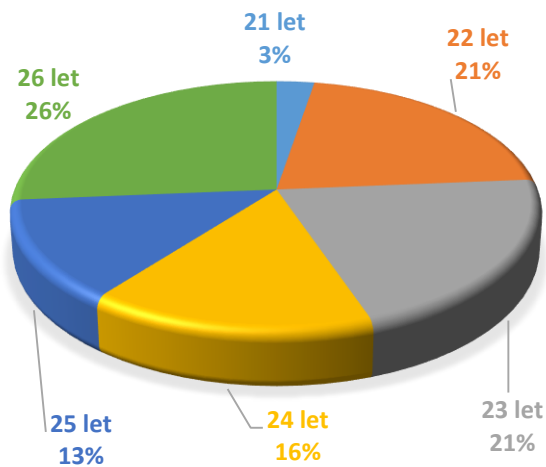
1.1 Výsledky empirického šetření – dotazník č. 1

Tento dotazník byl koncipován jako převážně sociální, pouze s jednou otázkou týkající se vzdělávání. Celkový počet respondentů ve věkovém rozmezí 18 až 26 let činil 38 odsouzených.

Tabulka 1: Otázka č. 1 Věkové složení souboru respondentů

Věková struktura v letech	v %
21	3
22	21
23	21
24	16
25	13
26	26

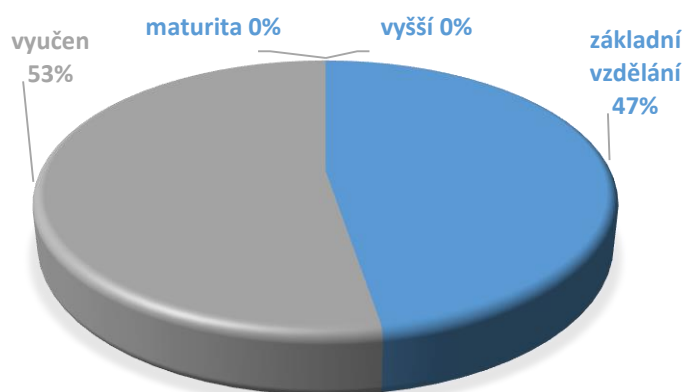
Věkové rozložení skupiny zastoupením jedinců kulminuje v 26 letech, další dvě maxima jsou ve 22 a 23 letech. Všechna tři maxima tvoří 68 % souboru. Minimum je ve věku 21 let.

Obrázek 1: Věkové složení souboru respondentů

Tabulka 2: Otázka č. 2 Vzdělání

Vzdělání před nástupem VTOS	v %
základní	47
vyučen	53
maturita	0
vyšší	0

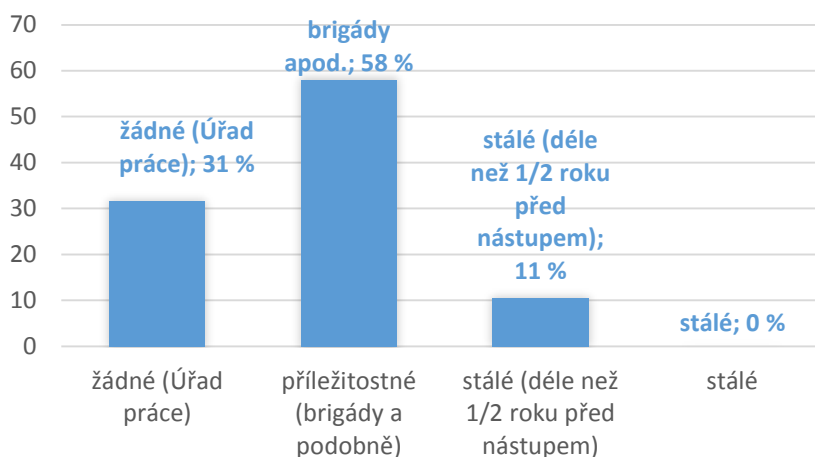

Obrázek 2: Vzdělání

Ve zkoumaném souboru se vyskytují procentuálně téměř identické skupiny vzdělání, „základní“ a „vyučen“ (47 a 53 %). Středoškolské i vysokoškolské vzdělání chybí.

Tabulka 3: Otázka č. 3 Zaměstnání před nástupem trestu

Zaměstnání před nástupem trestu	v %
žádné (Úřad práce)	31
Příležitostné (brigády a podobně)	58
stálé (déle než 1/2 roku před nástupem)	11
stálé	0

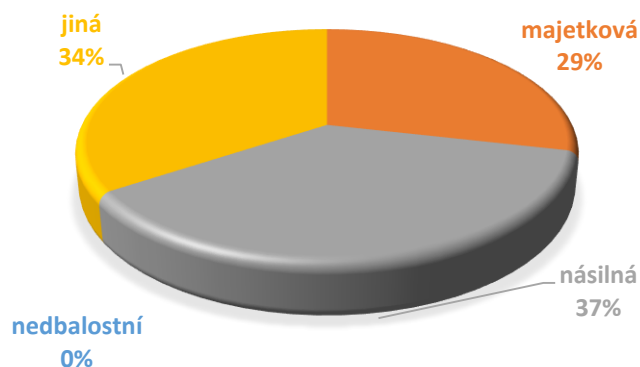

Obrázek 2: Zaměstnání před nástupem trestu

Je jistě znepokojivé, že stálé zaměstnání mělo pouze 11 % jedinců, ostatní byli na dávkách Úřadu práce 31 %, alespoň 58 % jedinců mělo snahu pracovat, byť v zaměstnání příležitostném.

Tabulka 4: Otázka č. 4 Trestná činnost

Trestná činnost	v %
nedbalostní	0
majetková	29
násilná	37
jiná	34

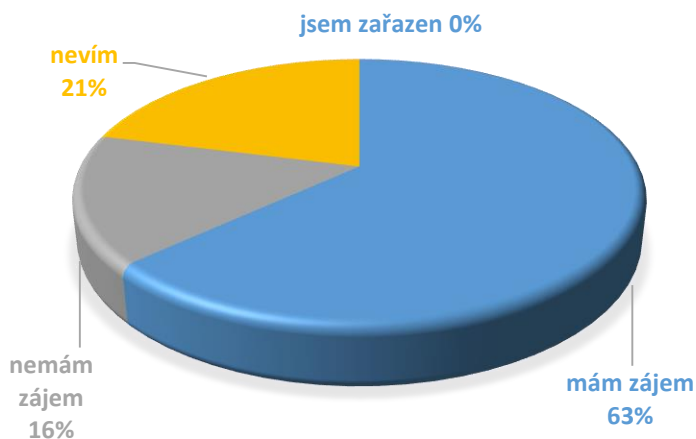

Obrázek 4: Trestná činnost

Mezi jedinci zkoumaného souboru se nevyskytovala trestná činnost nedbalostní. Prakticky stejné procentní zastoupení měla násilná (37 %) a majetková (34 %) trestná činnost. Pod pojmem „jiná“ se s vysokou pravděpodobností skrývá trestní činnost spojená s distribucí nebo požíváním návykových látek, navíc v souběhu s řízením motorových vozidel, možná i podvody apod.

Tabulka 7: Otázka č. 7 Zájem o pracovní zařazení

Zájem o pracovní zařazení	v %
mám zájem	63
jsem zařazen	0
nemám zájem	16
nevím	21

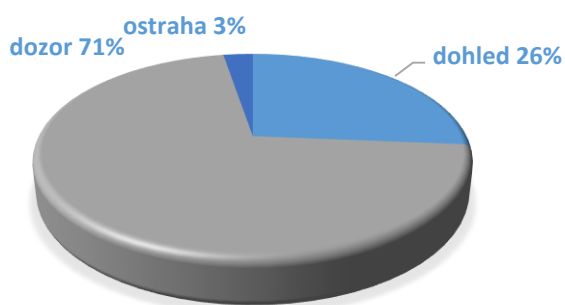

Obrázek 7: Zájem o pracovní zařazení

Otázka je poněkud disproporční – vzdělávání je bráno na stejné úrovni jako pracovní aktivita. U otázky č. 10 vzdělává se 66 % jedinců ze stejného souboru. Vzhledem ke skutečnosti, že pracovní zařazení není z tohoto souboru nikdo je zřejmé, že část jedinců by byla, alespoň podle svého mínění, schopna pokusit se obě aktivity spojit. Nepříznivé může podmíněně být zjištění, že 16 % nemá o vzdělání žádný zájem, i kdy nelze vyloučit, že se jedná právě o ty, kteří např. již v nějakém lukrativní oboru vyučeni jsou (viz otázka č. kde je vyučeno 53 % respondentů).

Tabulka 8: Otázka č. 8 Skupina vnitřní diference

Skupina vnitřní diference	v %
1. Diferenční skupina	26
2. Diferenční skupina	71
3. Diferenční skupina	3

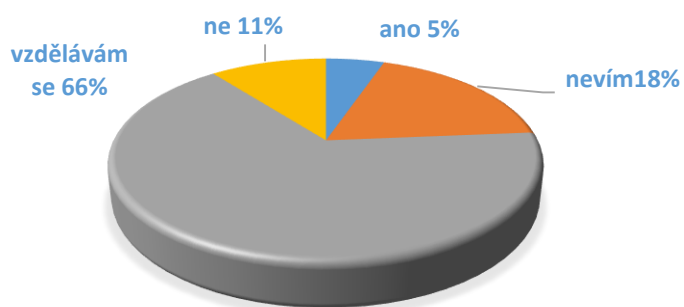

Obrázek 8: Skupina vnitřní diference

Ve zkoumaném souboru má převahu část souboru v diferenciaci „dozor“ a 3 % „ostraha“.

Tabulka 9: Otázka č. 9 Zájem o zvýšení kvalifikace

Zájem o zvýšení kvalifikace	v %
ano	5
nevím	18
vzdělávám se	66
ne	11

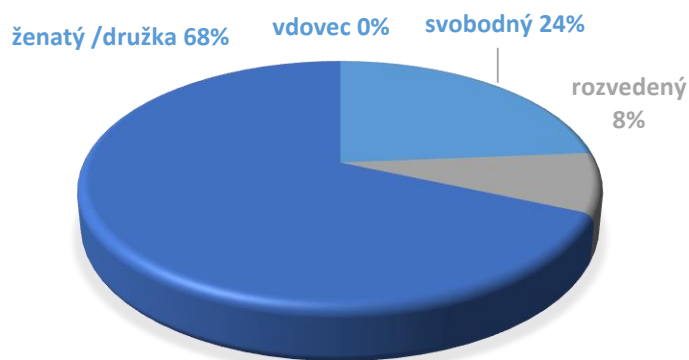

Obrázek 9: Zájem o zvýšení kvalifikace

Vzhledem ke skutečnosti, že 66 % jedinců se vzdělává, je celkem pochopitelný jen 5% zájem o další vzdělávání.

Tabulka 10: Otázka č. 10 Rodinný stav

Rodinný stav	v %
svobodný	24
rozvedený	8
ženatý /družka	68
vdovec	0

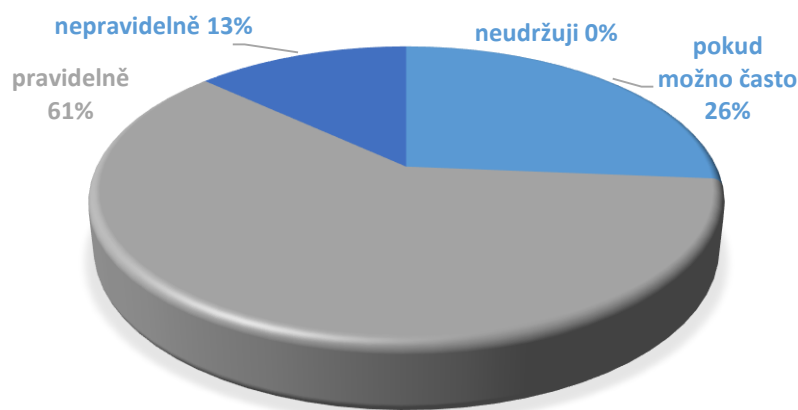

Obrázek 10: Rodinný stav

V souboru převažují jedinci ženatí nebo žijící s družkou (68 %), necelá čtvrtina je svobodných. Tento stav odpovídá běžné populaci.

Tabulka 11: Otázka č. 11 Kontakt s blízkými osobami udržuji

Kontakt s blízkými osobami udržuji	v %
pokud možno často	26
pravidelně	61
nepravidelně	13
neudržuji	0

Obrázek 11: Kontakt s blízkými osobami udržují

Pravidelný kontakt s blízkými osobami udržuje 61 % jedinců pravidelně a 16 % pokud možno často. Tento stav do jisté míry značí, že zájem o návštěvy blízkých je vysoký a pravděpodobně mu musí odpovídat i jistá míra disciplíny ve skupině zájemců.

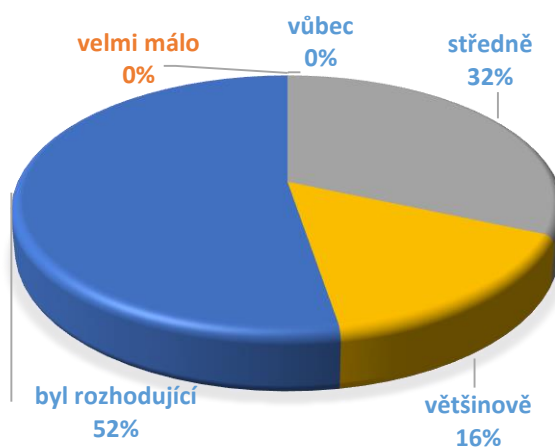
1.2 Výsledky šetření – dotazník č. 2

Tento druhý dotazník nazvaný „Anonymní dotazník č. 2 Možnosti vzdělávání a Váš zájem o jejich využití (Určeno pro respondenty od věku 18 až 26 let)“ je rozčleněn do dvou bloků. V prvním bloku je 8 otázek spíše obecného charakteru, v druhém bloku 19 otázek již cílených do oblasti osobnostní charakteristik respondenta. Otázky jsou zaměřeny jak do sociální oblasti, tak i do oblasti vzdělávání, osobnostních vlastností a vztahů k rodině nebo partnerům. Celkový počet respondentů ve věkovém rozmezí 18 až 26 let činil 36 odsouzených.

1. Blok otázek

Tabulka 1/1: Otázka č. 1 Chci mít vyšší vzdělání

Chci mít vyšší vzdělání	v %
Vůbec	0
Velmi málo	0
Středně	32
Většinou	16
Byl rozhodující	52

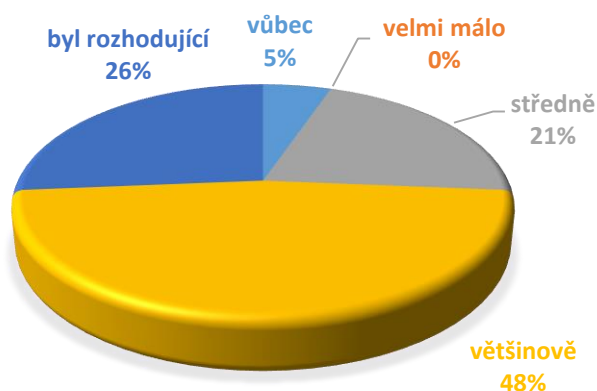

Obr. 1/1: Chci mít vyšší vzdělání

Snaha jedince ve zkoumaném souboru „Chci mít vyšší vzdělání“ převažuje u 52 % („byl rozhodující“), což je možno v daných podmínkách považovat za dobrý výchovný výsledek. Stejně tak u 16 % jedinců – „většinově“ a 32 % „středně“ je poměrně dobrý výsledek, i když k němu mohou přistupovat i další faktory – hmotné i nehmotné.

Tabulka 1/2: Otázka č. 2 Chci poznat něco nového

Chci poznat něco nového	v %
Vůbec	5
Velmi málo	0
Středně	21
Většinově	48
Byl rozhodující	26

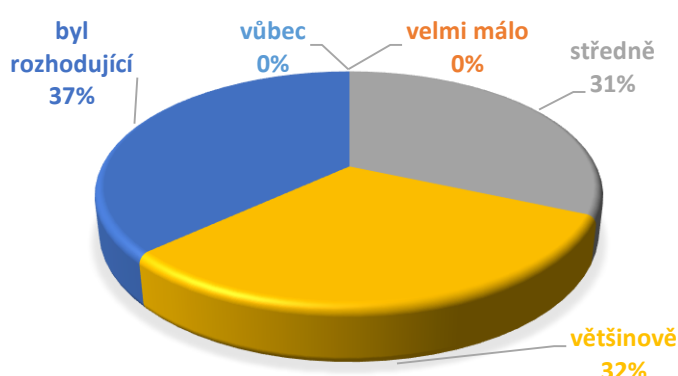

Obr. 1/2: Chci poznat něco nového

Snahu poznat něco nového je možno chápat i jako únik z jisté denní rutiny VTOS, ale označení „jako rozhodující“ (26 %) nebo většinou rozhodující (48 %) je možná myšleno reálně.

Tabulka 1/3: Otázka č. 3 Snadnější uplatnění na trhu práce

Snadnější uplatnění na trhu práce	v %
Vůbec	0
Velmi málo	0
Středně	31
Většinou	32
Byl rozhodující	37

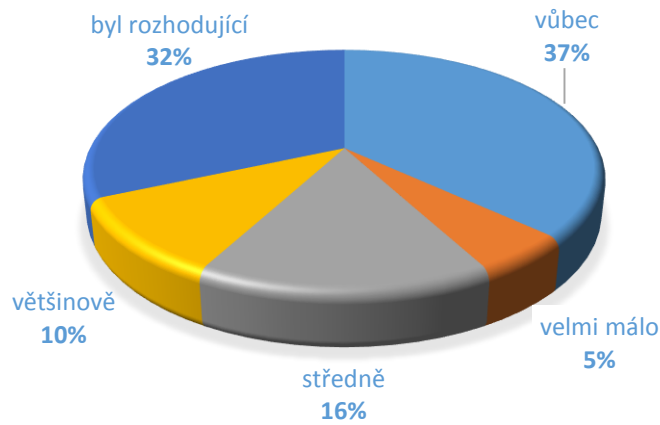

Obr. 1/3: Snadnější uplatnění na trhu práce

Přesvědčení o snadnějším uplatnění na trhu práce stoupá od stupně „středně“ až ke stupni „byla rozhodující“. V podstatě téměř stejně jsou o něm přesvědčeni všichni účastníci průzkumu. Vezmeme-li v úvahu sortiment vzdělávacích aktivit a možnost dokončit studium i po propuštění, je toto očekávání ve své podstatě reálné.

Tabulka 1/4: Otázka č. 4 Přání blízkých osob

Přání blízkých osob	v %
Vůbec	37
Velmi málo	5
Středně	16
Většinou	10
Byl rozhodující	32

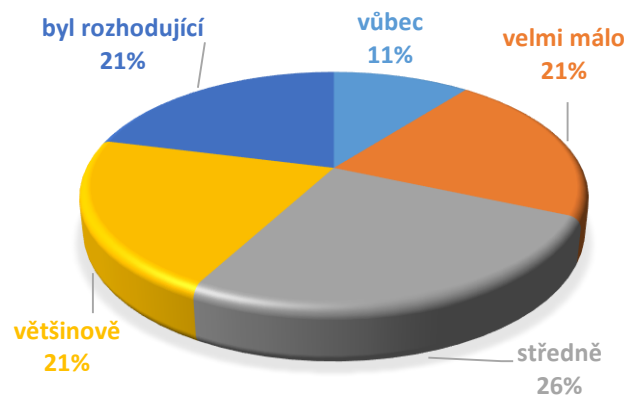

Obr. 1/4: Přání blízkých osob

Uvážíme-li, že nejvyšší hodnocení dostala odpověď „*vůbec*“, ale hned za ní odpověď „*byl rozhodující*“ je zřejmé, že se zde výrazně odráží vazba jedince na jeho blízké okolí.

Tabulka 1/5: Otázka č. 5 Nuda ve standartním VTOS

Nuda ve standartním VTOS	v %
Vůbec	11
Velmi málo	21
Středně	26
Většinově	21
Byl rozhodující	21

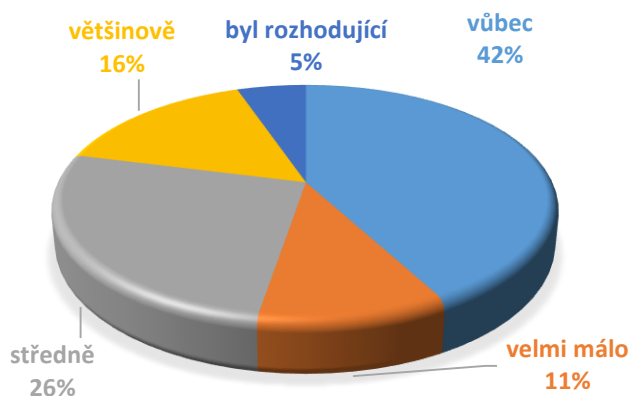

Obr. 1/5: Nuda ve standartním VTOS

Je zajímavé, jak málo rozhodujícím faktorem byla „*nuda ve standardním VTOS*“. Odpovědi jsou rozloženy téměř rovnoměrně. Do jisté míry to může svědčit o kvalitním vedení denního režimu ve věznici.

Tabulka 1/6: Otázka č. 6 Přídavky

Přídavky	v %
Vůbec	42
Velmi málo	11
Středně	26
Většinou	16
Byl rozhodující	5

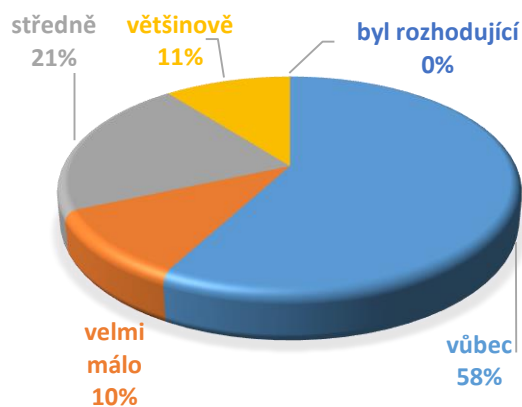

Obr. 1/6: Přídavky

Z rozložení odpovědí je zřejmé, že přídavky nejsou ani dominantním faktorem, ale ani zanedbatelným což v této věkové skupině je celkem pochopitelné. Svou roli hrají v téměř v polovině odpovědí. Skutečně upřímná byla odpověď „byl rozhodující“ od 5 % respondentů.

Tabulka 1/7: Otázka č. 7 Lepší ubytování

Lepší ubytování	v %
Vůbec	58
Velmi málo	11
Středně	20
Většinou	11
Byl rozhodující	0

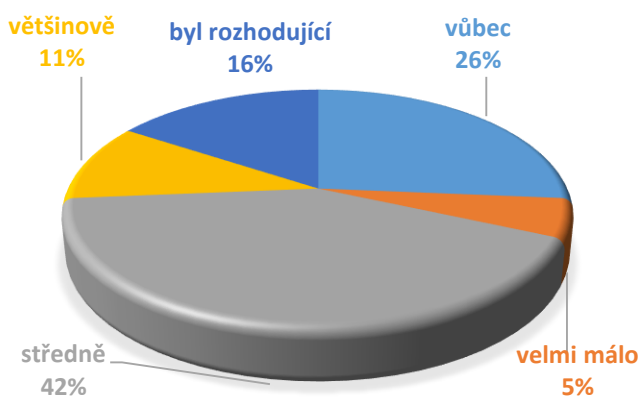

Obr. 1/7: Lepší ubytování

Z těchto odpovědí je vidět, že úroveň ubytování není špatná ani stresující. Nadpoloviční většina respondentů jejímu nepřikládá žádný význam. Pouze 11 % by v souvislosti se vzdělávacími aktivitami uvítalo lepší ubytování. A 21 % zlepšení ubytování přikládá „střední“ význam z hlediska rozhodování.

Tabulka 1/8: Otázka č. 8 Širší nabídka aktivit programu zacházení

Širší nabídka aktivit programu zacházení	v %
Vůbec	26
Velmi málo	5
Středně	42
Většinou	11
Byl rozhodující	16

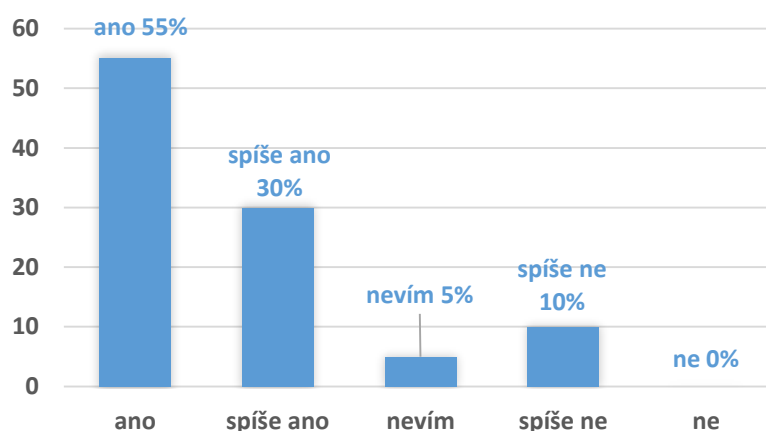

Obr. 1/8: Širší nabídka aktivit programu zacházení

2. Blok otázek

Tabulka 2/1: Otázka č. 1 Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?

Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?	v %
Ano	55
Spíše ano	30
Nevím	5
Spíše ne	10
Ne	0

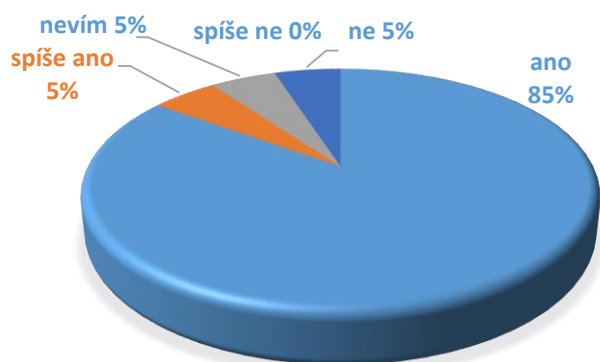

Obr. 2/1: Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?

Z odpovědí na tuto otázku je zřejmé, že spektrum vzdělávacích programů je voleno odpovědně, v souladu nejen možnostmi věznic, ale také se stavem poptávky na pracovním trhu. Navíc je zřejmé, že vzdělávací programy vyhovují i mentalitě převážné většiny respondentů. Relativní úroveň spokojenosti na úrovni 85 % lze považovat za vysokou.

Tabulka 2/2: Otázka č. 2 Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?

Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?	v %
Ano	85
Spíše ano	5
Nevím	5
Spíše ne	0
Ne	5

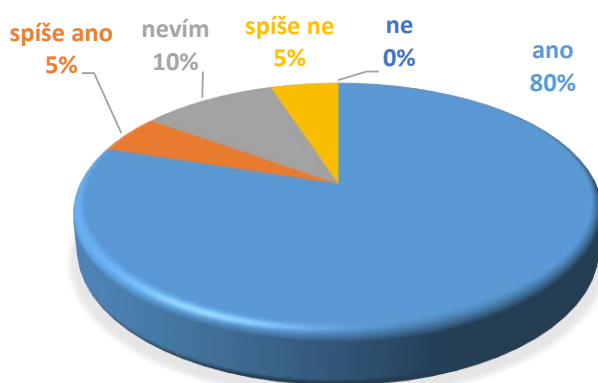

Obr. 2/2: Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?

Za zmínku stojí významná účast na vzdělávacích programech, nebo jen úvaha o účasti procentní skóre 85 % je velmi vysoké. Připočteme-li navíc odpovědi „spíše ano“ dosáhneme 90 % což je možno považovat za významný úspěch i v rámci nastavení programů zacházení.

Tabulka 2/3: Otázka č. 3 Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?

Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?	v %
Ano	80
Spíše ano	5
Nevím	10
Spíše ne	5
Ne	0

Obr. 2/3: Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?

Stejně jako předchozí otázka i tato vyznívá poměrně optimisticky, připočteme-li k odpovědi „ano“ odpověď „spíše ano“ činí kladný výsledek 85 % což je opět velice dobrý výsledek.

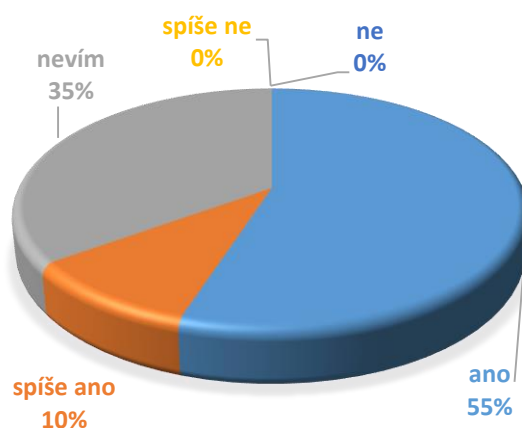
Tabulka 2/4: Otázka č. 4 Chtěli byste nějaký další program doplnit? Pokud ano, dopište, který, příp. které →

Chtěli byste nějaký další program doplnit? Pokud ano, dopište, který, příp. které →	v %
Ano	2
Ne	98

Na tuto otázku odpovědělo „ne“ 98 % respondentů a v několika případech byl dopsán další návrh, např. malíř, lakýrník, kurs sváření, vysokozdvizný vozík a elektrotechnik. Lze tedy říci, že spektrum vzdělávacích programů pro tuto věkovou skupinu osob ve VTOS je v současné době poměrně optimální, ale stojí za úvahu některé návrhy akceptovat, zejména pak v současnosti vysokozdvizný vozík a elektrotechnik. Zajímavý i současně výstižný je citát z jednoho dotazníku, cit.: „ většinu prací zvládám i bez vyučení, ale vzdělání je vždy lepší než nic“. (tato otázka nebyla graficky zpracovávána)

Tabulka 2/5: Otázka č. 5 Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláním získané znalosti a dovednosti využít?

Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláním získané znalosti a dovednosti využít?	v %
Ano	55
Spíše ano	10
Nevím	35
Spíše ne	0
Ne	0

Obr. 2/5: Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláním získané znalosti a dovednosti využít?

I tato odpověď je relativně optimistická, přes polovinu respondentů je přesvědčeno o možnostech využití získaného vzdělání. I odpověď „nevím“ vyjadřuje zřejmě jistou neinformovanost o stavu pracovního trhu, spíše než pochybnost o smyslu této aktivity.

Tabulka 2/6: Otázka č. 6 Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?

Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?	v %
Ano	50
Spíše ano	40
Nevím	10
Spíše ne	0
Ne	0

Obr. 2/6: Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?

Odpovědi „ano“ 50 % a „spíše ano“ 40 % jsou dominantní a do značné míry dokazují úspěšnost působení programů zacházení.

Tabulka 2/7: Otázka č. 7 Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?

Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?	v %
Ano	55
Spíše ano	25
Nevím	5
Spíše ne	10
Ne	5

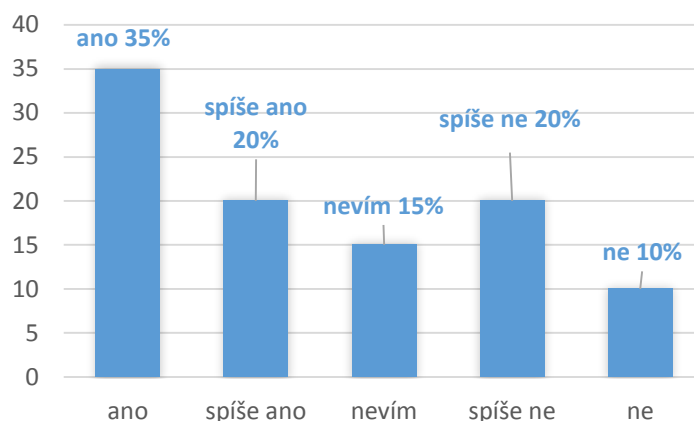

Obr. 2/7: Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?

Pesimismus v odpovědích této otázky – celkem 15 % je pochopitelný a je dán již samým VTOS a nelze jej považovat za jednoznačně negativní.

Tabulka 2/8: Otázka č. 8 Jsou pro Vás současné zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?

Jsou pro Vás současné zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?	v %
Ano	35
Spíše ano	20
Nevím	15
Spíše ne	20
Ne	10

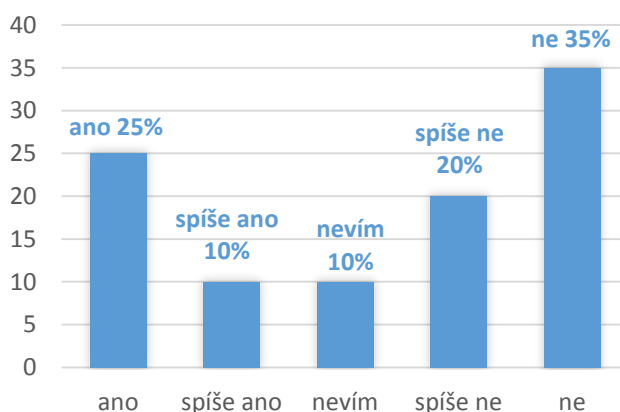

Obr. 2/8: Jsou pro Vás současné zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?

V oblasti přínosu mimopracovních aktivit jako „koníčků“ je celé spektrum vyrovnané, kromě odpovědi „ano“ s 35 %. Sloučíme-li odpovědi „ano“ a „spíše ano“ dostaneme 55 % kladných odpovědí a to v tomto případě můžeme považovat spíše za úspěch programů zacházení.

Tabulka 2/9: Otázka č. 9 Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?

Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?	v %
Ano	25
Spíše ano	10
Nevím	10
Spíše ne	20
Ne	35

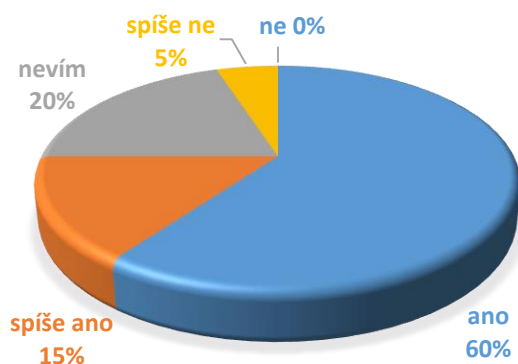

Obr. 2/9: Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?

U této otázky je zajímavé, že záporné odpovědi převažují o 20 % nad kladnými. Zdá se, že vzdělávací aktivity vyžadují určité úsilí, zvláště v touze po úspěchu, tu ani zde nelze vyloučit.

Tabulka 2/10: Otázka č. 10

Mohou Vám úspěšně absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci po Vašem propuštění ke snazšímu nalezení kvalifikované práce?	v %
Ano	60
Spíše ano	15
Nevím	20
Spíše ne	5
Ne	0

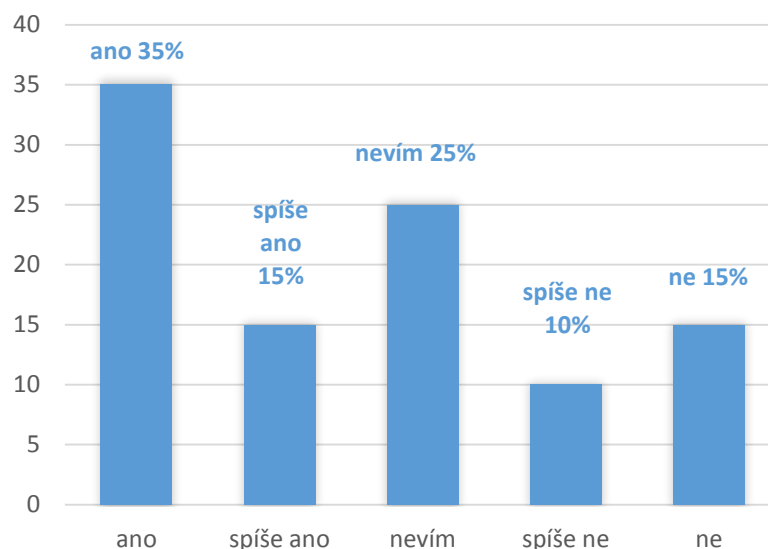

Obr. 2/10: Mohou Vám úspěšně absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci po Vašem propuštění ke snazšímu nalezení kvalifikované práce?

O racionálním uvažování respondentů do budoucnosti svědčí převažující kladné odpovědi „ano“ 60 %, „spíše ano“ 15 %, tedy sumárně 75 % oproti 5 % „spíše ne“.

Tabulka 2/11: Otázka č. 11 **Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání?**

Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání?	v %
Ano	35
Spíše ano	15
Nevím	25
Spíše ne	10
Ne	15

Obr. 2/11: Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání?

K této otázce není téměř třeba komentář, odpovědi „ano“ 35 % a „spíše ano“ 15 % činí dohromady 50 % – tedy touha vrátit se k původnímu zaměstnání je relativně velká.

Tabulka 2/12: Otázka č. 12 Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?

Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?	v %
Ano	65
Spíše ano	25
Nevím	5
Spíše ne	5
Ne	0

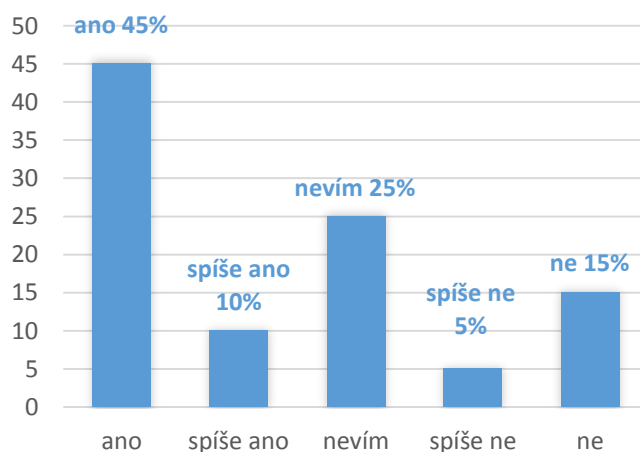

Obr. 2/12: Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?

Optimisticky vyzněly i odpovědi na tuto otázku 65 % „ano“ a 25 „spíše ano“, tj. 80 % celkem.

Tabulka 2/13: Otázka č. 13 Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?

Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?	v %
Ano	45
Spíše ano	10
Nevím	25
Spíše ne	5
Ne	15

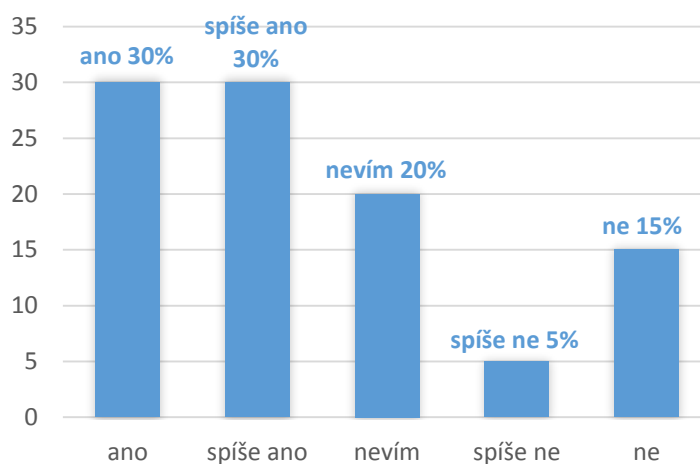

Obr. 2/13: Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?

V tomto případě věří celkem 55 % ve zlepšení hmotné situace, 20 % ne a 25 % si není jisto.

Tabulka 2/14: Otázka č. 14 Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?

Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?	v %
Ano	30
Spíše ano	30
Nevím	20
Spíše ne	5
Ne	15

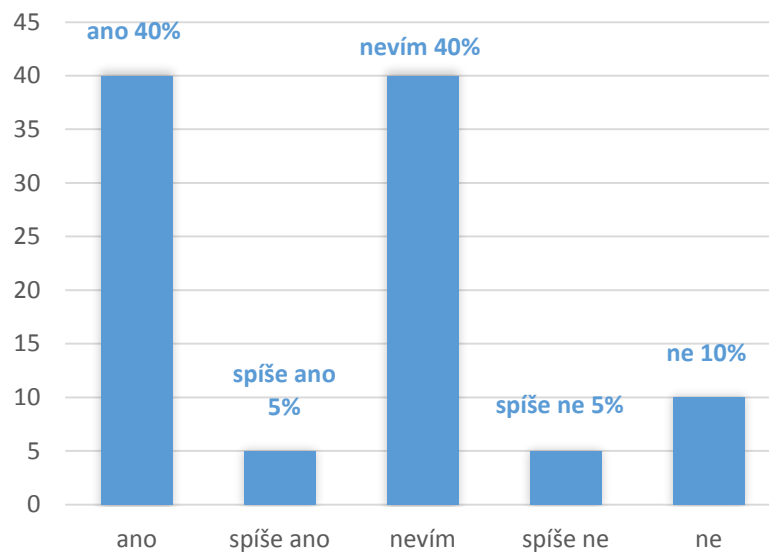

Obr. 2/14: Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?

V tomto případě ve zlepšení rodinného života doufá celkem 60% respondentů a nevěří 20 %.

Tabulka 2/15: Otázka č. 15 Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?

Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?	v %
Ano	40
Spíše ano	5
Nevím	40
Spíše ne	5
Ne	10

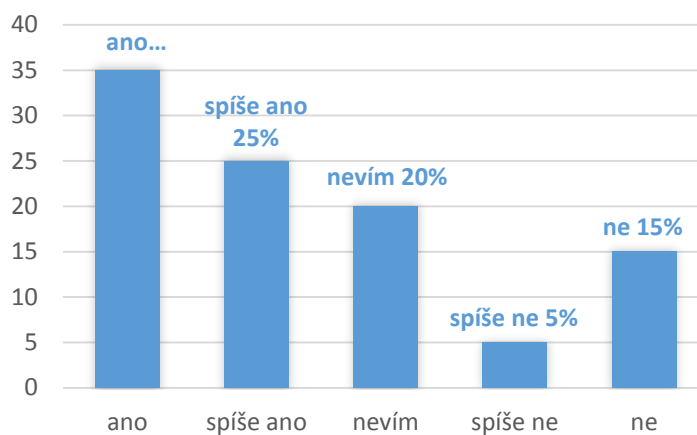

Obr. 2/15: Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?

V této otázce v pozitivní výsledek věří celkem 45% respondentů, není si jisto celkem 40 %, ale pouze 15 % příliš nevěří.

Tabulka 2/16: Otázka č. 16 Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?

Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?	v %
Ano	35
Spíše ano	25
Nevím	20
Spíše ne	5
Ne	15

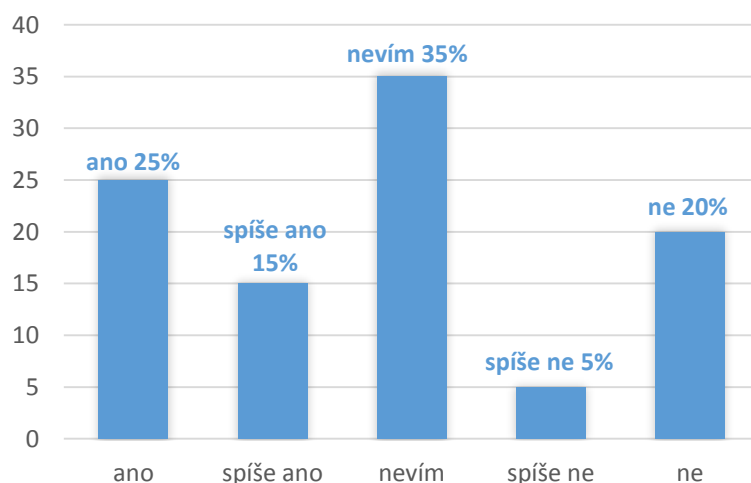

Obr. 2/16: Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?

V pozitivní výsledek věří celkem 60 % respondentů, opět si není jisto 20 %.

Tabulka 2/17: Otázka č. 17 Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?

Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?	v %
Ano	25
Spíše ano	15
Nevím	35
Spíše ne	5
Ne	20

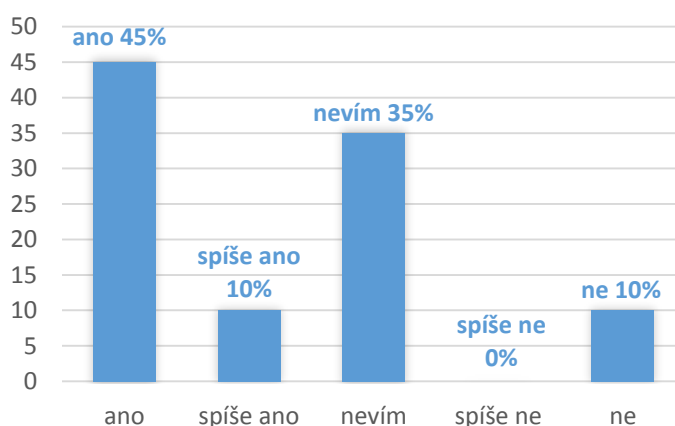

Obr. 2/17: Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?

U této otázky je reálné hodnocení strážlivé 40 % věří v pozitivní posílení sebevědomí, 25 % ne.

Tabulka 2/18: Otázka č. 18 Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaší odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?

Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaší odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?	v %
Ano	45
Spíše ano	10
Nevím	35
Spíše ne	0
Ne	10

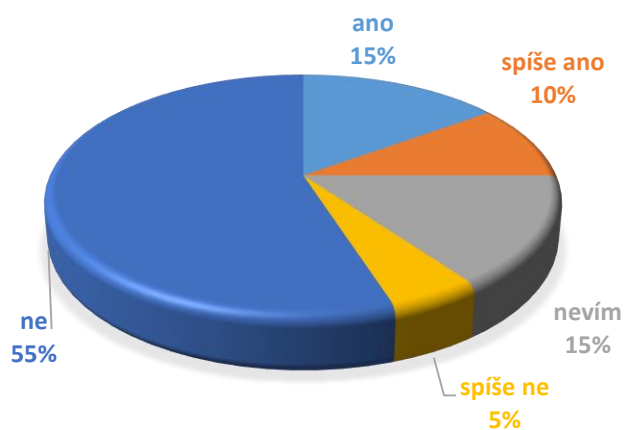

Obr. 2/18: Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaší odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?

Optimisty je zde celkem 55 % respondentů, pesimisty 10 % a není si jisto 35 %. Hodnocení je v podstatě realistické. Pravdivá a zcela pochopitelná je i nejistota 35 % respondentů.

Tabulka 2/19: Otázka č. 19 Pokud jste cizinec nebo máte problémy s komunikací, věříte, že Vám úspěšné absolvování jazykových kurzů usnadní po propuštění Vaší pozici ve společnosti?

	v %
Ano	15
Spíše ano	10
Nevím	15
Spíše ne	5
Ne	55

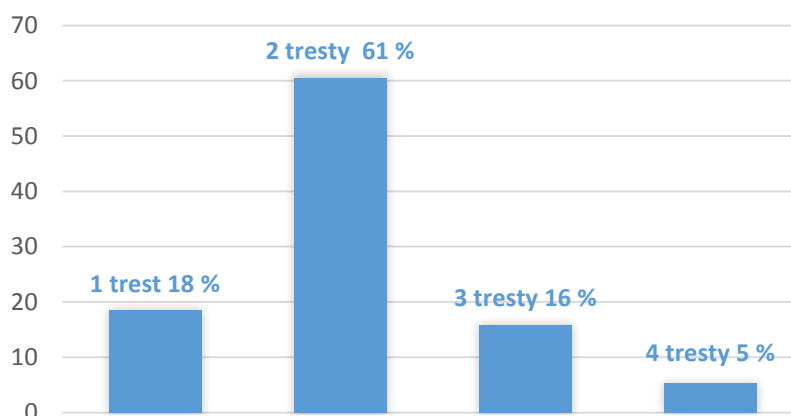

Obr. 2/19: Pokud jste cizinec nebo máte problémy s komunikací, věříte, že Vám úspěšné absolvování jazykových kurzů usnadní po propuštění Vaší pozici ve společnosti?

V tomto případě jsou pravdivé zřejmě oba póly odpovědí „ano“ 15 % zde se zřejmě jedná o cizince nebo jedince romského původu, kteří si podstatně zlepšili komunikační dovednosti, u skupiny ne se jedná o příslušní hovořící česky.

2 Shrnutí praktické části

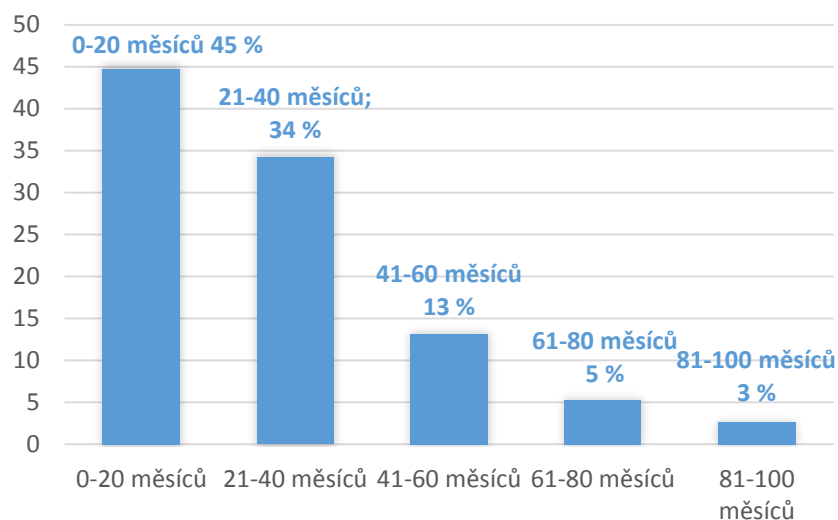
Ze zhodnocení respondentního šetření vyplývá celkově pozitivní vztah ke vzdělání u převažující části zkoumaného souboru. Záporných odpovědí je relativně malý počet. Lze říci, že zájem o střední vzdělání je především do značné míry dán i věkovým složením zkoumaného souboru, 18 ÷ 26 let. Jedná se tedy o jedince, které by bylo možno považovat za především jedince s minimem zápisů v trestním rejstříku a relativně krátkými tresty. Z obecného pohledu se jedná o tzv. „mladé odsouzené“. Ale posoudíme-li následující graf na obrázku č. 1 „*Recidiva ve zkoumaném souboru*“, zjistíme, že pouze 18 % odsouzených je trestáno poprvé a maximem je již druhý pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody s 61 % jedinců. Toto zjištění je v této věkové skupině relativně „*slušný výkon*“ a zejména z laického poněkud překvapivý a jistě ne pozitivní. Z psychologického hlediska zde bude pravděpodobně relevantně rozklíčován počet záporných odpovědí i odpovědí „*nevím*“. Asi nebude omylem, když odpověď „*nevím*“ je do jisté míry odpověď resignační, v této věkové skupině nepředpokládaná a pravděpodobně znamenající i resignaci na svou resocializaci.

Obr. 1: Recidiva ve zkoumaném souboru

Do značné míry jsou v tomto věkovém rozmezí překvapivé i délky trestů uvedené v dalším grafu na obrázku č. 2 „*Výše aktuálního souhrnného trestu ve zkoumaném souboru*“. Již samo maximum 0 – 20 měsíců v téměř polovině případů je v této věkové skupině jistě pro laika překvapující, zvláště uvážíme-li, s přičtením další skupiny 21 – 40 měsíců jsou $\frac{3}{4}$ souboru.

O dalších případech je již obtížné hovořit, zvláště neznáme-li trestní důvody jedinců a nemůžeme-li je zjistit bez přístupu do spisů.

Obr. 2: Výše aktuálního souhrnného trestu ve zkoumaném souboru

Vzhledem k celkově pozitivnímu výsledku průzkumu je toto poslední zjištění a posouzení poněkud tristní, což si většinová společnost asi ani neuvědomuje. Hodnocení parafrází slov jednoho ze státníků „*To opravdu, ale opravdu skutečně není dobré, někde se děje chyba*“ je asi nejvýstižnější.

Závěr

Základní cíle této bakalářské práce byly dány především jejím zadáním a mezi priority práce patří zkoumání a zabezpečení pozitivních výsledků při vzdělávání skupiny mladých odsouzených zařazených do „Programu zacházení“:

- 1. Předmětem výzkumné části práce bude skupina mladých dospělých odsouzených k VTOS ve věkové skupině od 18 do přibližně 26 let (dle aktuálního stavu zařaditelných osob ve výkonu trestu) v současné době zařazená do „Programu zacházení“. Primárně bude pomocí respondentních dotazníků, vlastního pozorování a spolupráce se speciálním pedagogem specifikován současný postoj zařazených jedinců k problematice vlastního vzdělávání, zjištění jejich osobního očekávání od organizovaných vzdělávacích aktivit v době po propuštění z výkonu trestu a porovnání cíli těchto aktivit stanovenými vlastním programem ze strany pedagogů věznice.*

Ad 1.

V průběhu zpracování práce došlo ke změně v tom, že program zacházení je zpracováván v nástupním oddělení věznice pro každého nastupujícího odsouzeného. Náhodným výběrem byl tedy vybrán soubor 38 respondentů ve věkovém rozmezí 18 ÷ 26 let. Od vedení věznice bylo získáno povolení k provedení anonymního empirického šetření realizovaného na souboru ve výše uvedeném věkovém rozmezí respondentů. K provedení respondentního šetření byly použity dva dotazníky (viz Příloha č. 1 a Příloha č. 2) vytvořené autory [45, 46] a určené pro další potřeby věznice a k tomu účelu schválené speciálním pedagogem věznice. Hodnocení empirického šetření je možné považovat za úspěšné a je podrobně tabelováno, graficky zpracováno a zhodnoceno v praktické části práce. Po porovnání zjištěných cílů respondentů s výchovnými cíli pedagogů a vychovatelů bylo dosaženo poměrně vysoké míry souladu. Na rozdíl od starších odsouzených je mezi skupinou tzv. mladých odsouzených podstatně větší zájem o všechny vzdělávací aktivity a podstatně menší míra rezignace na svůj osobnostní status.

- 2. Navazujícím cílem je zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně specifikace případných „slabých“ míst programu a po případě návrh na jeho úpravy nebo v případě potřeby i zásadní modifikace.*

Ad. 2

Veškerá data získaná v průběhu výzkumu jsou zpracována v praktické části práce formou

tabelací dat, grafickým znázorněním a zhodnocením. Nebyla však detekována slabá místa programů zacházení. Je to dáno vysokou mírou zkušeností týmu vychovatelů, psychologů, pedagogů pod vedení speciálního pedagoga, kteří zpracovávají každý program zacházení vždy „na míru“ každého odsouzeného. Navíc program je průběžně, v časové ose, modifikován dle dosažených úspěchů či neúspěchů jedince. Výsledky dat jsou u této skupiny spíše nadprůměrně pozitivní, oproti původnímu očekávání. Je to do jisté míry dáno i věkovým složením skupiny.

3. *Na základě dat získaných po vyhodnocení výzkumné části se pokusit o prognózu míry resocializace jedinců zařazených ve zkoumaném souboru.*

Ad. 3

Podle výsledků uvedených v praktické části práce je vysoká naděje na úspěšnou resocializaci více než 60 % jedinců, a tento odhad souhlasí i s odhadem pedagoga skupiny.

Mezi vedlejší, podpůrné cíle je možno zařadit i modifikaci respondentních dotazníků, jejich vyhodnocování a zejména porovnání výsledků se zkušenostmi speciálního pedagoga pracujícího nebo dohlížejícího na výchovné a vzdělávací aktivity zkoumané skupiny.

I zde bylo dosaženo konsenzu, dosažené výsledky korespondují se zkušenostmi speciálního pedagoga pro tuto věkovou skupinu.

Pracovní hypotézy byly stanoveny na podkladě dosavadních praktických zkušeností z oblasti této problematiky následovně,

- *minimálně 50 % mladých dospělých odsouzených k VTOS má zájem o vzdělávací aktivity a nějakou z dalších forem resocializace, včetně konkrétních cílů pro své zařazení do občanského života po propuštění z výkonu trestu,*

Tato hypotéza byla potvrzena i pohovory se členy respondentní skupiny. Je však otázkou jejich vůle, zda se všechny jejich představy alespoň částečně splní. Je zajímavé, že většina z nich má poměrně příznivé domácí zázemí.

- *ne více než 25 % již zájem nemá a rezignovalo na jakoukoliv formu pokusu o vlastní resocializaci,*

I tato hypotéza byla potvrzena. Např. 66 % skupiny se již vzdělává.

Mimo rámec zadání byla zpracována navíc i historická studie problematiky trestání a posléze i výchovy mladých delikventů objasňující do značné míry i současné nesporné úspěchy. Autor si prohloubil si znalosti z historie soudnictví i historie trestního práva. A navíc tato pasáž práce ozřejmí celou řadu tvrzení.

Nedostatkem současného systému vzdělávání odsouzených v ČR je zcela nepochybně zpětná vazba uplatnění dosaženého vzdělání po propuštění z VTOS. Zatím není k dispozici žádná evidence nebo informace, zda odsouzený využil dosaženého vzdělání ve VTOS po propuštění z VTOS nebo ne, neexistují zatím žádné statistické údaje specifikující, jak výchova a vzdělávání odsouzených ve VTOS ovlivňuje jejich recidivu, případně úspěšnost při hledání práce po propuštění. Účelnost vynakládání státních prostředků na vzdělávání odsouzených částečně potvrzuje provedené empirického šetření.

Ze zjištění, který motivační faktor je pro žádost odsouzeného o zařazení do vzdělávacího programu určující, lze i částečně vyvodit, zda a jakým způsobem odsouzení dosažené vzdělání v průběhu VTOS uplatní při získávání zaměstnání a navíc s „civilním“ vysvědčením. A zde se zdá, že základním motivačním faktorem je do jisté míry ctižádost dokázat svému okolí své skutečné schopnosti. Autor je přesvědčen o jisté míře, byť jistě jen malé, účelnosti této práce již proto, že tato práce byla zařazena do studijních materiálů věznice. Je jistě úspěchem, že celé řadě absolventů se podařilo ukončit vzdělání s velmi dobrým hodnocením.

Kromě doporučení legislativní úpravy funkcí probační služby pro získání lepší a zejména rychlejší zpětné vazby v návaznosti na vzdělávací aktivity je velmi důležité dbát na aktualizaci standardizovaných programů zacházení a jejich užší vazbě na platné rámcové osnovy civilních škola a učilišť. Pak nedejde k rozdílům ve dvou formálně poměrně odlišných vzdělávacích soustav zvláště pak, kdy si uchazeč dokončuje vzdělání po propuštění na svobodu.

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka	Strana
Tabulka 1: Otázka č. 1 Věkové složení souboru respondentů	46
Tabulka 2: Otázka č. 2 Vzdělání	47
Tabulka 3: Otázka č. 3 Zaměstnání před nástupem trestu	48
Tabulka 4: Otázka č. 4 Trestná činnost	48
Tabulka 7: Otázka č. 7 Zájem o pracovní zařazení	49
Tabulka 8: Otázka č. 8 Skupina vnitřní diferenciacie	50
Tabulka 9: Otázka č. 9 Zájem o zvýšení kvalifikace	50
Tabulka 10: Otázka č. 10 Rodinný stav	51
Tabulka 11: Otázka č. 11 Kontakt s blízkými osobami udržuji	51
Tabulka 1/1: Otázka č. 1 Chci mít vyšší vzdělání	52
Tabulka 1/2: Otázka č. 2 Chci poznat něco nového	53
Tabulka 1/3: Otázka č. 3 Snadnější uplatnění na trhu práce	54
Tabulka 1/4: Otázka č. 4 Přání blízkých osob	54
Tabulka 1/5: Otázka č. 5 Nuda ve standartním VTOS	55
Tabulka 1/6: Otázka č. 6 Přídavky	56
Tabulka 1/7: Otázka č. 7 Lepší ubytování	56
Tabulka 1/8: Otázka č. 8 Širší nabídka aktivit programu zacházení	57
Tabulka 2/1: Otázka č. 1 Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?	58
Tabulka 2/2: Otázka č. 2 Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?	58
Tabulka 2/3: Otázka č. 3 Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?	59
Tabulka 2/4: Otázka č. 4 Chtěli byste nějaký další program doplnit? Pokud ano, dopište, který, příp. které →	60
Tabulka 2/5: Otázka č. 5 Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláváním získané znalosti a dovednosti využít?	60
Tabulka 2/6: Otázka č. 6 Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?	60
Tabulka 2/7: Otázka č. 7 Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?	61
Tabulka 2/8: Otázka č. 8 Jsou pro Vás současné zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?	62
Tabulka 2/9: Otázka č. 9 Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?	63
Tabulka 2/10: Otázka č. 10 Mohou Vám úspěšně absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci po Vašem propuštění ke snazšímu nalezení kvalifikované práce?	63

Tabulka 2/11: Otázka č. 11 Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání?	64
Tabulka 2/12: Otázka č. 12 Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?	65
Tabulka 2/13: Otázka č. 13 Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?	65
Tabulka 2/14: Otázka č. 14 Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?	66
Tabulka 2/15: Otázka č. 15 Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?	67
Tabulka 2/16: Otázka č. 16 Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?	67
Tabulka 2/17: Otázka č. 17 Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?	68
Tabulka 2/18: Otázka č. 18 Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaší odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?	69
Tabulka 2/19: Otázka č. 19 Pokud jste cizinec nebo máte problémy s komunikací, věříte, že Vám úspěšné absolvování jazykových kurzů usnadní po propuštění Vaší pozici ve společnosti?	70

Obrázek	Strana
Obrázek 1: Věkové složení souboru respondentů	47
Obrázek 2: Vzdělání	47
Obrázek 2: Zaměstnání před nástupem trestu	48
Obrázek 4: Trestná činnost	48
Obrázek 7: Zájem o pracovní zařazení	49
Obrázek 8: Skupina vnitřní diference	50
Obrázek 9: Zájem o zvýšení kvalifikace	50
Obrázek 10: Rodinný stav	51
Obrázek 11: Kontakt s blízkými osobami udržuji	52
Obr. 1/1: Chci mít vyšší vzdělání	53
Obr. 1/2: Chci poznat něco nového	53
Obr. 1/3: Snadnější uplatnění na trhu práce	54
Obr. 1/4: Přání blízkých osob	55
Obr. 1/5: Nuda ve standartním VTOS	55
Obr. 1/6: Přidavky	56
Obr. 1/7: Lepší ubytování	57
Obr. 1/8: Širší nabídka aktivit programu zacházení	57
Obr. 2/1: Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?	58

Obr. 2/2: Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?	59
Obr. 2/3: Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?	59
Obr. 2/5: Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláváním získané znalosti a dovednosti využít?	60
Obr. 2/6: Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?	61
Obr. 2/7: Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?	62
Obr. 2/8: Jsou pro Vás současně zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?	62
Obr. 2/9: Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?	63
Obr. 2/10: Mohou Vám úspěšně absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci po Vašem propuštění ke snazšímu nalezení kvalifikované práce?	64
Obr. 2/11: Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání	64
Obr. 2/12: Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?	65
Obr. 2/13: Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?	66
Obr. 2/14: Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?	66
Obr. 2/15: Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?	67
Obr. 2/16: Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?	68
Obr. 2/17: Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?	68
Obr. 2/18: Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaši odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?	69
Obr. 2/19: Pokud jste cizinec nebo máte problémy s komunikací, věříte, že Vám úspěšné absolvování jazykových kurzů usnadní po propuštění Vaši pozici ve společnosti?	70
Obr. 1: Recidiva ve zkoumaném souboru	71
Obr. 2: Výše aktuálního souhrnného trestu ve zkoumaném souboru	72

Zdroje

1. Zákon č. 48/1931 Sb. *o trestním soudnictví nad mládeží*. Praha, 1931.
2. Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy - Příloha 1.
Dostupné zejména z
3. <http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy>
4. VANDUCHOVÁ, M, ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
5. Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů - důvodová zpráva
6. Zákon č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*
7. PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912, svazek 1 a následující
8. Kristián z Koldína, Pavel. *Práva městská Království českého* Právním kodexu. Praha, 1580.
9. FERDINAND II. *Verneuerte Landesordnung des Erbkönigreichs Böhaimb*. Překlad neexistuje. *Obnovené zřízení zemské*. Praha, 1627. Morava, 1628.
10. JOSEF I. *Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské*
11. Karel V. *Constitutio criminalis -Keyser Karls des fünfften vnnnd des heyligen Römischen Reichs peinlich gerichts ordnung“* Vídeň, 1532.
12. TILŠER, J. *Carolina*. In *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1892. Svazek 5, s. 174
13. THRESIE, Marie. *Hrdelní řád Marie Theresie* Constitutio criminalis Theresiana. Vídeň, 1768. Elektronická kniha v katalogu Vědecké knihovny v Olomouci, digitalizována v rámci služby eBooks on Demand
14. VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 66 s.
15. BECCARIA, Cesare. *O zločinech a trestech (De deliti e delle pene)*. Monaco 1764.
16. Josef II. *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně*. Vídeň. 1787.
17. MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání.
18. TINKOVÁ, D. *Otázka trestu smrti a trestů tělesných na prahu moderní doby*. *Moderní dějiny*, 8, 2000, str. 264.

19. FRANTIŠEK II. Zákon č. 117/1852 ř. z. *O zločinech, přečinech a přestupcích*. Vídeň, 1852.
20. ŘEZÁČ, František, Josef. *Vězení v posavadních způsobech svých: s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*. Praha, 1852.
21. UHLÍK, J. F. J. *Řezáč - reformátor vězení a školství 19. století*. 1. vyd. Praha: České vězení, 1997, 145 s.
22. ŘEZÁČ, František, Josef. *Über die seelsorgerliche Wirksamkeit in den österreichischen Detentions- und Strafanstalten*. Praha, 1854.
23. Zákon č. 48 Sb. *Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z 1. 4. 1931*. Dostupné ze systému aspi
24. VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12
25. Zákon č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* ze dne 25. 6. 2003, s platností od 1. 1. 2004.
26. ZEZULOVÁ, J.. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997
27. MASARYK, T., G. *Ideály humanitní*. Praha 1901, 1919.
28. Německý zákon *Jugendgerichtsgesetz*, o soudnictví nad mládeží z 16. února 1923, ř. z. I s. 135, 252
29. *Nářízení předsedy ministerské rady pro obranu Říše ze 4. října 1939 ř. z. I s. 2000 na ochranu proti těžkým mladistvým zločincům*
30. Zákon č. 86/1950 Sb. *Trestní zákon* ze dne 18. 7. 1950 s účinností 1. 8. 1950, zrušen dnem 1. 1. 1962. dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1950>
31. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* ze dne 25. června 2003 s účinností ke dni 1. 1. 2004.
32. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
33. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody, které vyšlo 19. července 2011 jako NGR č. 35/2011 a vstoupilo v účinnost dne 2. 8. 2011.

34. Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Praha, 1965.
35. KOVAŘÍK, Petr, ŠTÁDLER, Petr. *Anonymní dotazník č. 1 Sociální data ve vztahu ke vzdělávacím aktivitám*. In: Soubor dotazníků pro výzkumy ve věznici Plzeň, 2014.
36. KOVAŘÍK, Petr, ŠTÁDLER, Petr. *Anonymní dotazník č. 2 Možnosti vzdělávání a Váš zájem jejich využití (Určeno pro respondenty od věku 18 do 26 let)*. In: Soubor dotazníků pro výzkumy ve věznici Plzeň, 2014.
37. KOVAŘÍK, Petr, ŠTÁDLER, Petr. *Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody*. Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality (výťah z textu). Plzeň, 2013
38. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšířené vydání Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
39. Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.
40. VAŠEČKA, Imrich. *Resocializacia_odsudenych.pdf*. Studijní materiály; Fakulta: FSS, Předmět: VPL207, Období: podzim 2013 – is.muni.cz učo 26854 Dostupné z <https://is.muni.cz/plag/a6249b60649a9829/>
41. *Možnosti_a_problemy_resocializace_veznu.pdf*. Studijní materiály; Předmět: S2041,2013.Jabok 2013
42. BIEDERMANOVÁ, Eva, PETRAS Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>
43. Kodifikace trestního práva za Marie Terezie a Josefa II. Dostupné z Malý, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání, str. 194-199
44. <http://zakony-online.cz>
45. SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST. Dostupné z <http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/o-nas-1609/vykon-vezenstvi-893/cinnost-odsouzenych-v-oddeleni-vykonu-trestu-2793>
46. NAŘÍZENÍ VLÁDY č. 365 o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody ze dne 22. prosince 1999 podle § 33 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dostupné z <http://www.trestni->

- rizeni.com/dokumenty/trestne-ciny-paragrafy/odmenovani-odsouzenych-za-praci-ve-vykonu-trestu-odneti-svobody
47. Výkon trestu odnětí svobody. Dostupné z <http://www.vscr.cz/veznice-karvina-77/o-nas-1585/vykon-vezenstvi-614/vykon-trestu-odneti-svobody-3572>
 48. Poradenská a výchovná činnost. <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/specializovana-oddeleni-342>
 49. Předpis č. 365/1999 Sb. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-365>
 50. Řád výkonu trestu odnětí svobody. Dostupné z <http://www.trestnirizeni.com/dokumenty/trestne-ciny-paragrafy/rad-vykonu-trestu-odneti-svobody/2>
 51. <http://www.vscr.cz/veznice-rapotice-52/o-nas-1621/vykon-vezenstvi-1155/resocializacni-program-pro-odsouzene-3z>
 52. <http://www.vscr.cz/veznice-rapotice-52/o-nas-1621/vykon-vezenstvi-1155/priprava-odsouzenych-na-propusteni-12743>
 53. Veřejný ochránce práv. Zpráva z návštěv věznic (2006). Dostupné z <http://www.ochrance.cz/?id=101658>
 54. Program zacházení ve věznici Valdice. Dostupné z <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>
 55. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dostupné z <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=AZ&CP=1999s169-2013s276>
 56. Program TP 21 Junior. Dostupné z <http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/vykon-vezenstvi-402/program-tp-21-junior>
 57. Specializované resocializační programy ve věznici Pardubice. Dostupné z <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=AZ&CP=1999s169-2013s276>
 58. VYHLÁŠKA č. 345 Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Dostupné z <http://www.trestnirizeni.com/dokumenty/trestne-ciny-paragrafy/rad-vykonu-trestu-odneti-svobody>
 59. Chudoba a sociální vyloučení. In iDnes.cz. Dostupné z http://ekonomika.idnes.cz/chudoba-a-socialni-vylouceniv-cesku-d7b-/ekonomika.aspx?c=A140528_142525_ekonomika_spi

60. Možnosti specializovaného zacházení ve Věznici Ostrov, jako prostředek ke snižování společenských rizik. Věznice Ostrov nad Ohří. Dostupné z <http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/o-nas-1609/vykon-vezenstvi-893/moznosti-specializovaneho-zachazeni-ve-veznici-ostrov-jako-prostredek-ke-snizovani-spolecenskych-ri>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Anonymní dotazník č. 1 Sociální data ve vztahu ke vzdělávacím aktivitám

Příloha č. 2: Anonymní dotazník č. 2 „Možnosti vzdělávání a Váš zájem o jejich využití“

Příloha č. 3: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Anonymní dotazník č. 1 Sociální data ve vztahu ke vzdělávacím aktivitám [34]

Data, která obsahuje tento dotazník po vyplnění, jsou zcela anonymní a jsou určeny pouze pro praktickou část bakalářské práce. Správnou odpověď zaškrtněte, v dotazech, ve kterých nejsou uvedeny možnosti, doplňte. Děkuji Vám za Vaši spolupráci.

Otázky č.		Možnosti odpovědí			
1	Věk let			
2	Vzdělání	základní	vyučen	maturita	vyšší
3	Zaměstnání před nástupem trestu	žádné (Úřad práce)	příležitostné (brigády a podobně)	stálé (déle než 1/2 roku před nástupem)	stálé
4	Trestní činnost	nedbalostní	majetková	násilná	jiná
5	Počet trestů odnětí svobody			
6	Délka posledního trestu měsíců/let*			
7	Zájem o pracovní zařazení	mám zájem	jsem zařazen	nemám zájem	nevím
8	Skupina vnitřní diference	dohled	dozor,	ostraha	zvýšená ostraha
9	Zájem o zvýšení kvalifikace	ano	nevím	vzdělávám se	ne
10	Rodinný stav	svobodný	rozvedený	ženatý /družka	vdovec
11	Kontakt s blízkými osobami udržuji	pokud možno často	pravidelně	nepravidelně	neudržuji

*Nehodící se škrtněte

Anonymní dotazník č. 2 Možnosti vzdělávání a Váš zájem o jejich využití

(Určeno pro respondenty od věku 18 do 26 let) [35]

Žádáme Vás o pravdivé vyplnění následujícího dotazníku. Získaná data budou použita pro zlepšení nabídky vzdělávání a rekvalifikací. Vyplněná data jsou považována zcela anonymní!

Zakroužkujte u každé otázky na stupnici 1 až 5, který faktor nejvíce ovlivnil Vaše rozhodnutí o podání žádosti zařazení na ŠVS

Č.	Otázka	Vaše hodnocení				
		vůbec	velmi málo	středně	většinou	byl rozhodující
1	Chci mít vyšší vzdělání	1	2	3	4	5
2	Chci poznat něco nového	1	2	3	4	5
3	Snadnější uplatnění na trhu práce	1	2	3	4	5
4	Přání blízkých osob	1	2	3	4	5
5	Nuda ve standartním VTOS	1	2	3	4	5
6	Přídavky	1	2	3	4	5
7	Lepší ubytování	1	2	3	4	5
8	Širší nabídka aktivit programu zacházení	1	2	3	4	5
Pokud bylo důvodem Vašeho rozhodnutí něco jiné, uveďte co						

Dále při hodnocení zaškrtněte odpověď, kterou považujete za nejlepší, u otázky č. 4 podle svého názoru dopište doplnění (pokud místo nestačí, pokračujte na zadní straně tohoto dotazníku). Stejně tak můžete připomínky nebo návrhy k oblasti vzdělávání připsat na zadní strany dotazníku.

Č.	Otázka	Vaše hodnocení				
		ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
1.	Jak Vám vyhovují v současné době dostupné vzdělávací a rekvalifikační programy?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
2.	Účastníte se některého vzdělávacího nebo rekvalifikačního programu, nebo o využití některého uvažujete?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
3.	Vyberete si některý ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
4.	Chtěli byste nějaký další program doplnit? Pokud ano, dopište, který, příp. které →					

Tuto další část dotazníku vyplňte, pokud se některého ze vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů účastníte nebo o tom v budoucnosti vážně uvažujete.

5.	Věříte si, že po propuštění z výkonu trestu dokážete vzděláváním získané znalosti a dovednosti využít?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
6.	Pokud se již vzděláváte, přináší Vám to skutečné přínosy v oblasti rozšíření Vašeho dosavadního vzdělání nebo rekvalifikace?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
7.	Považujete účast ve vzdělávacím nebo rekvalifikačním programu za příležitost ke zvýšení svého společenského postavení a posílení sebevědomí?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
8.	Jsou pro Vás současné zájmové, vzdělávací a pracovní aktivity současně i přínosem v oblasti vašich koníčků?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne

9.	Považujete tyto preventivní, rekvalifikační a vzdělávací programy jen za vyplnění svého volného času v průběhu výkonu trestu?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
10.	Mohou Vám úspěšně absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci po Vašem propuštění ke snazšímu nalezení kvalifikované práce?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
11.	Pokud byste se chtěl po propuštění vrátit ke svému původnímu povolání, může Vám absolvované vzdělávání nebo rekvalifikace pomoci k doplnění aktuálních znalostí a dovedností při návratu do svého původního zaměstnání?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
12.	Myslíte si, že Vám znalosti získané v některém z absolvovaných vzdělávacích nebo rekvalifikačních programů může pomoci při hledání nového zaměstnání a úspěšného návratu do občanské společnosti?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
14.	Mohou Vám návyky získané ve vzdělávacích programech pomoci při návratu ke své rodině a zlepšení její hmotné situace?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
15.	Věříte, že se Váš rodinný život může pozitivně změnit získaným vyšším vzděláním nebo zvýšením Vaší kvalifikace?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
16.	Považujete za reálné, že úspěšné absolvování některého ze vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace zvýší Vaše společenské postavení?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
17.	Zvýší absolvování preventivně výchovných a vzdělávacích programů nebo úspěšná rekvalifikace Vaše sebevědomí?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne

18.	Mohou výchovné a vzdělávací programy mít vliv na Váš žebříček morálních hodnot a preferencí?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
19.	Věříte si, že sebevědomí získané zvýšeným vzděláním zvýší Vaši odolnost a vůli zanechat další trestné činnosti?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
20.	Pokud jste cizinec nebo máte problémy s komunikací, věříte, že Vám úspěšné absolvování jazykových kurzů usnadní po propuštění Vaší pozici ve společnosti?	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne

Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality (výtah z textu)

KOVÁŘÍK, Petr, ŠTÁDLER, Petr [36]

1. ÚVOD

Penologické pojetí recidivy eviduje pachatele, kteří byli již dříve vězněni. Její četnost a vývoj slouží jako kritérium účinnosti výkonu trestu odnětí svobody. Prostředkem k dosažení účelu výkonu trestu – ochraně společnosti zabráněním pachatelů v dalším páchání trestné činnosti jak ve výkonu trestu odnětí svobody, tak po propuštění jsou programy zacházení s odsouzenými. Recidiva českých odsouzených se v posledních dvou desetiletích snížila pouze nepatrně, k 31. 12. 2012 činila 64,3 %. V zemích západní Evropy je míra recidivy uváděna nižší, od 60 % v anglosaských zemích až po 30 až 40 % ve Skandinávii.

Z hlediska zasažení populace trestnou činností, výše škod i celkových výdajů s tím spojených jsou recidivisté skupinou s vysokými riziky a značným dopadem. I relativně malá zlepšení v oblasti rizikového chování a snížení recidivy mohou vést na společenské úrovni k významnému posílení ochrany společnosti, zmírnění hmotných i nehmotných škod obětí a úsporám ve výdajích státu. Jednoznačně na snižování rizika recidivy odsouzených je zaměřen do zákona o výkonu trestu odnětí svobody dnem 1. ledna 2014 nově vložený účel výkonu trestu. Ustanovení § 1 odst. 2 zní: „Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachatelé trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“ Ke snížení recidivy musí v následujícím období výrazněji než dosud přispět realizované standardizované programy zacházení s odsouzenými a programy přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

2. REALIZACE STANDARDIZOVANÝCH PROGRAMŮ S ODSOUZENÝMI

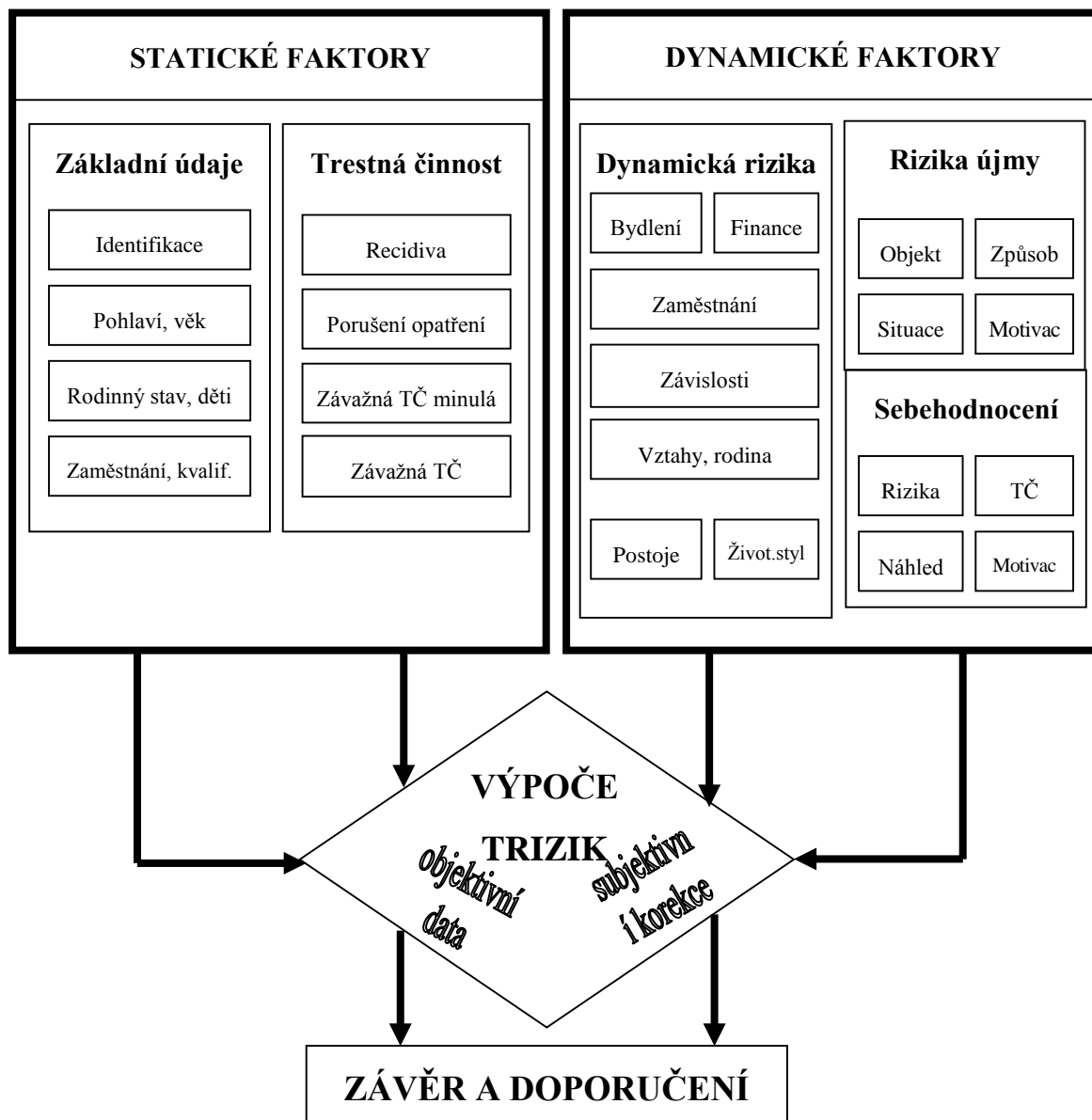
Posláním standardizovaných programů je snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u odsouzených a více přispívat k ochraně společnosti. Programy a služby působí nejlépe na **snižování recidivy**, resp. míry opětovného odsouzení, když splňují následující kritéria:

- vycházejí z explicitního modelu příčin trestného činu odvozeného z empirických dat (tj. hodnocení změn v chování, změn v osobnosti či jiných pozorovatelných či měřitelných změn),
- obsahují **klasifikaci rizik** – tj. intenzivnější programy by měly být zaměřeny na vysoce a středně rizikové pachatele trestné činnosti, zatímco u pachatelů s nižším rizikem by měla být využita méně intenzivní či minimální opatření,
- zaměřují se nejen na statické, ale rovněž na **dynamické kriminogenní faktory**,
- jsou vstřícné, aby měli pachatelé trestné činnosti maximální užitek z programů zacházení, které mají pro ně význam, a byly poskytovány způsobem přiměřeným jejich stylu učení (což předpokládá dobrovolnost a motivaci odsouzených, zařazovaných do programů),
- pachatelům by měla být poskytnuta příležitost nacvičovat nově nabyté dovednosti, měly by se týkat postojů, chování a motivací (formou nácviků modelových situací, konfrontace s trestným činem, extramurální aktivity apod.),

- metoda programu zacházení musí být aktivní a orientována na získání dovedností, navržena tak, aby pomohla zlepšit řešení problémů v sociálním kontaktu na základě kognitivních a behaviorálních technik (tj. konkrétní, na úzce vymezený cíl zaměřené techniky),
- dopad programu je zásadně ovlivněn způsobem a nastavením realizace (tj. kvality realizace a integrity programu).

Zvláštní důraz je kladen na evaluaci programů, resp. hodnocení jejich úspěšnosti, a rovněž na zásadní fakt, že s programy musí pracovat vyškolení lektori.

Pokud má být účelem programu snížení kriminality, měl by se zaměřit na práci s trestnou činností (zacházení orientované na spáchaný trestný čin) a na kriminogenní rizika.

Obr. 1: Základní komponenty instrumentu SARPO a mechanismus hodnocení, vedoucí k volbě nejvhodnější intervence (programu zacházení).

Zdůraznit je třeba význam rozlišování mezi těmi (kriminogenními) faktory, které přispívají přímo ke kriminálnímu chování (jako jsou protispolečenské postoje, drogová závislost, nízký stupeň vzdělání a pracovní kvalifikace, slabé kognitivní a interpersonální schopnosti), a těmi, které mají k náchylnosti k opakované trestné činnosti vztah méně přímý (např. neuspokojivé bydlení). Nástroj na hodnocení rizik a potřeb odsouzených **SARPO** pojmenoval formou **dynamických rizikových faktorů** nejohroženější oblasti, které jsou zároveň vodítkem pro následnou **intervenci**. Těmito oblastmi jsou zejména rodina a vztahy, bydlení, vzdělání a zaměstnání, závislosti, postoje, myšlenky a chování. Zároveň nástroj diferencuje rizika spojená se specifickou trestnou činností násilnou, se sexuálním a drogovým podtextem. Níže jmenované standardizované programy jsou konstruovány tak, aby při výběru kritérií bylo možno využít nástroj pro hodnocení rizik a potřeb odsouzených SARPO.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody,

vyšlo 19. července 2011 jako NGR č. 35/2011 a vstoupilo v účinnost dne 2. 8. 2011. Od té doby do něj byly formou novelizace přidávány přílohy nově zaváděných standardizovaných programů, naposledy v lednu 2013.

NGR určuje pravidla pro stávající i nové standardizované programy tak, aby odpovídaly koncepci Vězeňské služby a vznikaly cíleně, efektivně a koordinovaně.

Název programu	Cílová skupina	Rok standardizace
3Z	multirecidivisté	2011
GREPP 1	pachatelé sexuálního násilí na dětech	2011
GREPP 2	pachatelé sexuálního násilí na dětech	2012
TP 21 JUNIOR	mladiství	2011
PARDON	pachatelé dopravních nehod	2012
TP KEMP	pachatelé násilí	2013

2.1 Program 3Z

Program 3Z (**Z**astav se, **Z**amysli se a **Z**měň se) byl adaptován týmem vězeňských a probačních pracovníků za vedení lektorů z Anglie z programu Stop, Think and Change. Je zaměřen na vícekrát trestané odsouzené s převážně majetkovou trestnou činností před podmíněným propuštěním, staví na kognitivně-behaviorálních základech. Vede ho vyškolená lektorská dvojice zaměstnanců věznic, zpravidla 2x ročně. Program je od pilotního odzkoušení v roce 2006 ve věznicích Jiřice, Světlá nad Sázavou a Kuřim postupně rozšiřován do dalších věznic: Pardubice, Karviná, Nové Sedlo, Znojmo, Rýnovice, Ostrov, Plzeň, Vinařice, Horní Slavkov, Příbram, Heřmanice, Kynšperk nad Ohří, Stráž pod Ralskem a Rapotice.

V červenci 2011 byl program 3Z začleněn do přílohy č. 1 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program.

2.2 GREPP – intenzivní reedukační program

GREPP (*z angl. Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou*) je vzdělávací program pro práci s pachateli, kteří byli odsouzeni za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu). Program je koncipován jako tzv. „program narovnání“, je krátkodobý (7 týdnů) a probíhá 2x ročně pro odsouzené do věznice s dozorem (Věznice Nové Sedlo) a 2x ročně pro odsouzené do věznice s ostrahou (Věznice Heřmanice), vždy skupinově pro 12 odsouzených v jednom běhu.

Žádný z pachatelů dosud nezrecidivoval, avšak zjišťování účinnosti resocializačních programů se obvykle provádí až po 2 letech od propuštění, což velká část absolventů nesplňuje. Není tedy možné provést v současné době skutečnou analýzu efektivity.

Program GREPP byl začleněn do přílohy č. 2 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program v roce 2011.

2.3 GREPP 2 – dlouhodobý terapeutický program

GREPP 2 je terapeutický program navazující na program GREPP. Je koncipován jako dlouhodobý (10 měsíců) a jeho cílem je snížení rizika recidivy u odsouzených po propuštění. Ve spolupráci s předními českými sexuology z Psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích (doc. PhDr. Jan KOŽNAR, CSc. a MUDr. Slavoj BRICHČÍN) byla připravena struktura a obsah programu a od října 2010 do června 2011 proběhla ve Věznici Heřmanice pilotáž. Do programu bylo zařazeno 10 odsouzených, kteří již dříve prošli programem GREPP. Úspěšně jich absolvovalo 8, jeden odsouzený byl vyřazen kvůli fyzickému násilí a jeden kvůli dlouhodobému pobytu v nemocnici. Pilotáž byla vyhodnocena jako úspěšná ve smyslu snížení rizika specifické recidivy. V letech 2013 - 2014 proběhne druhý běh terapeutického programu z řad absolventů programu GREPP 1.

Obr. č. 2: Schéma časové návaznosti GREPP a GREPP 2

Program GREPP 2 byl začleněn do přílohy č. 2 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program v roce 2012.

2.4 Program TP 21 Junior

Program TP 21 Junior je zaměřený na problematiku snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými ve Věznici Všehrdy. Hlavním cílem programu je motivovat zařazené mladistvé odsouzené k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost za své jednání a porušování zásad společenského chování.

V roce 2009 skončil tým zaměstnanců třetí pilotní odzkoušení programu a následně byl program na začátku roku 2010 schválen generálním ředitelem. Program je zapracován do vnitřního řádu Věznice Všehrdy mezi povinné aktivity programu zacházení jako speciálně výchovná aktivita. V roce 2012 proběhlo koordinované zavedení mírně modifikovaného programu do věznic Plzeň a Pardubice. Zatím proběhl 1 běh ve Věznici Pardubice.

Program TP 21 Junior byl začleněn do přílohy č. 3 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program v roce 2011.

2.5 Program PARDON

V roce 2012 byly Centrem dopravního výzkumu i. v. v. vyškoleny dva týmy lektorů z Věznice Odolov a Věznice Pardubice, které mají na starosti realizovat intervenční program pro odsouzené, jejichž delikt souvisí s problémovým průběhem řídičské praxe. Jde o pachatele závažných dopravních nehod, odsouzené za přečin ohrožení pod vlivem návykové látky v souvislosti s řízením motorového vozidla, případně za maření výkonu úředního rozhodnutí v souvislosti s dopravou. Hlavním cílem programu je změna problémového chování řidiče, které vedlo k dopravnímu přestupku či trestnému činu v dopravě, a směřuje k formování postojů a osvojení způsobů chování nutných pro bezpečné řízení s cílem minimalizovat opakování páčání trestných činů v budoucnosti. Program probíhá ve dvou věznicích vždy dvakrát ročně, přičemž v roce 2012 jím prošlo celkem 32 odsouzených, s celkovým výhledem 48 odsouzených ročně. Program je pravidelně supervidován ze strany CDV, přičemž finanční stránka je zajištěna prostřednictvím grantu Ministerstva vnitra ČR, který CDV obdrželo.

Program PARDON byl začleněn do přílohy č. 4 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program v roce 2012.

2.6. Program TP KEMP

V roce 2008 proběhlo ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí školení v metodě SARA DN, určené pro identifikaci domácího násilí při práci s obětí, resp. rovněž s pachatelem domácího násilí, a rovněž výcvik v terapii domácího násilí, realizovaný Institutem pro forenzní psychologii pod odborným vedením garanta PhDr. Karla Netíka, CSc. Na těchto základech, stejně jako na základech terapie orientované na delikt podle dr. Franka Urbanioka z Psychiatricko-psychologické služby Vězeňské služby kantonu Curych, a s využitím poznatků a zkušeností z obdobně orientovaných specializovaných oddělení byl připraven terapeutický program pro pachatele (obecného) násilí. Jeho cíli je určení hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí a/nebo jiných forem násilného chování, získání adekvátního náhledu na spáchanou trestnou činnost a změna postojů souvisejících s páčáním trestné činnosti.

Po dvouleté pilotáži v letech 2010 až 2011 byl standardizován 18ti-měsíční terapeutický program pro pachatele násilí, vč. domácího násilí. Jeho cílem je posílení náhledu na vlastní trestnou činnost a snížení

rizika jejího opakování po propuštění. Program probíhá ve Věznici Vinařice a jeho cílovou skupinou jsou muži odsouzení do věznice s ostrahou.

Program TP KEMP byl začleněn do přílohy č. 5 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program v roce 2013.

3. REALIZACE PROGRAMŮ PŘÍPRAVY ODSOUZENÝCH NA PROPUŠTĚNÍ Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Odsouzeným vězňům musí být v předstihu zajišťována pomoc před propuštěním zaváděním postupů a speciálních programů, jež jim umožní přechod ze života ve vězení do občansky bezúhonného života ve společnosti. Pro vězně s dalšími tresty je vhodné vytvořit podmínky pro jejich postupnou přípravu na návrat do života ve společnosti. K tomuto cíli mají sloužit zejména předpropouštěcí režimy organizované ve vězeňském ústavu, popřípadě formou podmíněného propuštění spojeného s nějakou formou kontroly kombinované s účinnou sociální podporou. Vězeňská správa musí úzce spolupracovat se sociálními službami a zařízeními, která pomáhají všem propuštěným vězňům najít místo ve společnosti zejména ve vztahu k rodinnému životu a zaměstnání. Odpovědným zástupcům orgánů státní péče musí být umožněn přístup do vězeňského ústavu a k vězňům, aby se mohli podílet na přípravě vězňů na propuštění a na procesu jejich sociální reintegrace. Tato ustanovení pravidla 107 v doporučení Rec (2002) Výboru ministrů členských států Rady Evropy k Evropským vězněným pravidlům výstižně vyjadřují důraz na přípravu odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů, v ustanovení § 2 (hlavní zásady výkonu trestu), ukládá povinnost jednat s odsouzenými tak, aby byly podporovány takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Další ustanovení tohoto zákona stanoví, že ve věznicích lze zařadit výstupní oddělení, do nichž se přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu zpravidla zařazují odsouzení, kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek, pro soběstačný život v souladu se zákonem (§ 74 odst. 1), a že programy zacházení jsou po zařazení odsouzených do výstupního oddělení aktualizovány a zaměřeny na jejich přípravu na soběstačný život v souladu se zákonem (§74 odst. 2).

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v ustanovení § 12 upřesňuje, že do výstupního oddělení umisťuje odsouzené zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu ředitel věznice na návrh odborných zaměstnanců.

Obsah, metody činnosti a personální zajištění výstupních oddělení ujednocuje vnitřní předpis Vězeňské služby České republiky – Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 23/2007 o činnosti výstupních oddělení. K obsahu a metodám činnosti výstupních oddělení tento metodický list stanoví:

1. Podstatou činnosti výstupního oddělení je zajištění takového zacházení s odsouzenými, které jim pomůže předvídat úskalí přechodu do občanského života. Poskytne jim možnost získání potřebných praktických informací a dovedností pro celkovou orientaci v souladu se zákonem.
2. Tomuto zaměření odpovídá stanovení obsahu programu zacházení a to na základě vyhodnocení průběhu a účinnosti předchozích programů zacházení a za aktivní spolupráce odsouzeného. Cílem je motivovat odsouzené, aby se intenzivně zajímali o řešení svých problémů.
3. Při realizaci jednotlivých aktivit se používají metody a formy skupinového působení i individuální přípravy. Tyto metody a formy zacházení s odsouzenými volí příslušní zaměstnanci tak, aby povzbuzovaly motivaci odsouzených, vyžadovaly jejich aktivitu, vedli je k samostatnému rozhodování a zdůrazňovaly princip zodpovědnosti a přijetí důsledků za svoje jednání.
4. Program zacházení se skládá z těchto oblastí:
 - a) komunitní setkání odsouzených – probíhá zpravidla 1x týdně. Tato společná setkání odsouzených s příslušnými zaměstnanci mají za účel vyhodnotit předchozí období, řešit aktuální problémy, projednat připomínky zúčastněných osob, seznámit s programem na

nastávající období, s cílem vést odsouzené k samostatnosti a odpovědnosti v rozhodování a k aktivnímu podílu na dění v oddělení,

- b) sebeobslužná činnost – záměrem je co největší možné míře narušit nárokový způsob života. Odsouzení si upevňují návyky potřebné v každodenním životě, osvojují si základní dovednosti v pravidelné přípravě jednoduchých jídel a stolování. Perou si, žehlí a starají se o oblečení. Pod dohledem mohou provádět i drobné údržbářské práce, včetně malování a výzdoby ložnic atd. Součástí aktivity je také seznámení odsouzených se základy etiky a společenského chování,
- c) sociálněprávní poradenství – spočívá především v metodické odborné pomoci odsouzenému řešit jeho sociální problémy (zaměstnání, ubytování), zajistit kontakty s obecními úřady, úřadem práce, azylovým domem, společenskými organizacemi, církvemi atd. Jsou organizovány besedy se zástupci, státních i nestátních institucí se zaměřením na problematiku života po propuštění z výkonu trestu. Poradenství je dále zaměřeno na seznamování s platnými právními předpisy, zajištění platných osobních dokladů a nácvik právních dovedností včetně vyplňování formulářů, a tiskopisů a sepsání životopisů. Je realizován výcvikový program pro nezaměstnané, a to minimálně v rozsahu 6 skupinových setkání po 2 vyučovacích hodinách,
- d) psychosociální poradenství a vzdělávací činnost – zaměřená zejména na:
- pomoc při řešení konkrétních situací a problémů odsouzených,
 - prohloubení vztahu odsouzeného k rodině,
 - seznamování s aktuální politickou, hospodářskou a kulturní situací v České republice a s posledními společenskými změnami,
 - praktický nácvik psychosociálních (komunikativních) dovedností, zvládnání prvních okamžiků a dní po propuštění,
 - problematiku samostatného způsobu života po propuštění z výkonu trestu, orientaci v prostředí, vlastní hospodaření, používání moderních technologií
 - posilování volných vlastností se zaměřením na nekrimální jednání,
- e) pracovní činnost - odsouzení jsou vedeni k rozvíjení a upevňování základních pracovních návyků formou pracovního zařazení ve věznici nebo formou pracovní terapie,
- f) zájmová činnost – nabídka zahrnuje zejména aktivity zaměřené na relaxační a uvolňovací techniky. Odsouzení se mohou věnovat sportovní, výtvarné, pracovní činnosti atd., s využitím vybavením umístěného přímo ve výstupním oddělení nebo v ostatních prostorech ve věznici vyhrazených pro zájmovou činnost,
- g) extramurální aktivity- pracovní tým plánuje pro odsouzené pravidelné společné i individuální extramurální aktivity. Odsouzeným se umožní v souladu se zákonem, vyhláškou, s plněním programu zacházení a na základě individuálního vyhodnocení rizik využívat těchto aktivit zejména k podpoře praktického nácviku sociálních dovedností mimo věznici, vyřídít si osobní záležitosti na úřadě, provést nákup, zvládnout dopravní situaci, navštívit kulturní akci, založit si emailovou adresu, posílit rodinné vazby apod. Účelem je, aby se odsouzený individuálně anebo ve skupině se zaměstnancem dostal do kontaktu s prostředím, situacemi a lidmi mimo věznici.
5. Odsouzení mají zřetelně stanoveno, které aktivity v rámci aktualizovaného programu zacházení jsou pro ně povinné, přičemž základem pro všechny odsouzené jsou sebeobslužné činnosti, sociální poradenství, psychosociální poradenství zaměřené na zvládnutí úskalí přechodu na svobodu a podle vyhodnocení rizik a podmínek věznice extramurální aktivity.
6. Zaměstnaní odsouzení se z důvodů pracovního vytížení nezúčastňují všech řízených aktivit programu zacházení jako nezaměstnaní odsouzení, nicméně tým výstupního oddělení u nich musí zajistit plnění ustanovení uvedených pod body 1 a 2. Nezaměstnaní odsouzení se zúčastňují řízených aktivit programu zacházení zpravidla nejméně 21 hodin v týdnu.

7. V zájmu udržení a pěstování pozitivních rodinných vazeb se podle celkových možností odsouzených a věznic realizují návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly.
8. Všichni odsouzení umístění ve výstupním oddělení se mohou účastnit hromadných kulturních a sportovních akcí pořádaných ve věznici.
9. Odsouzeným umístěným ve výstupním oddělení z důvodu vzniku zákonných podmínek pro podání si žádosti o podmíněné propuštění je třeba dát prostor pro využití legislativních možností realizace podmíněného propuštění s dohledem. V praxi to předpokládá zprostředkování kontaktu s Probační a mediační službou České republiky, školami a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími institucemi, sledujícími humanitární cíle.
10. V případě zasilání hodnocení odsouzeného je obsahem takového hodnocení vždy průběh výkonu trestu z hlediska naplnění účelu trestu, aktuální sociální situace, psychický stav a individuální posouzení rizik a potřeb odsouzeného s predikcí dalšího vývoje odsouzeného.

V roce 2012 bylo propuštěno 7 415 odsouzených po vykonání trestu odnětí svobody, 3 260 odsouzených podmíněně propuštěno a 1398 odsouzených podmíněně propuštěno s dohledem probačního pracovníka. Přípravné programy realizují ve věznicích odborní zaměstnanci oddělení výkonu trestu, oddělení výkonu vazby a trestu. Příprava odsouzených na propuštění je součástí programu zacházení, k jehož plnění se odsouzený zaváže nejméně 3 měsíce před plánovaným propuštěním. Pro odsouzené s trestem delším jak 3 roky a pro odsouzené vyžadující pomoc při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života jsou ve věznicích zřizována výstupní oddělení. Prostředí výstupních oddělení jsou přizpůsobena běžnému internátnímu ubytování, součástí oddělení je kulturní místnost, prostor pro běžné domácí činnosti – vaření, praní, žehlení, opravy oděvů apod. Podmínky, režim výstupních oddělení a přípravné programy vyžadují od odsouzených aktivní účast na řešení své situace, poskytují dostatečný prostor pro převzetí zodpovědnosti za svou situaci před a po propuštění.

Programy výstupních oddělení pokrývají aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a extramurální se zaměřením na praktickou přípravu na pobyt na svobodě. Škála realizovaných aktivit je pestrá a zahrnuje například problematiku partnerství, rodiny domácího hospodaření a nakupování, orientaci v jízdních řádech, v přepravě hromadnými dopravními prostředky a dále informace o aktuálním dění v České republice a ve světě, umění komunikace, zvládání stresových situací, prevenci kriminality, protidrogovou prevenci, rekvalifikační kurzy, dokončení základního vzdělání, společenské chování a vystupování. Práce ve výstupních odděleních je pro odborné zaměstnance poměrně náročná svým rozsahem nabízených aktivit a především intenzivním působením na odsouzené.

Nezastupitelnou roli má v přípravě odsouzených na pobyt na svobodě spolupráce se státními a nestátními institucemi.

Nestátní neziskové organizace vstupují do přípravných programů jednak v rámci svých již existujících činností nebo na základě rozšíření služeb, které jsou hrazeny z dotací. Věznicemi pozitivně hodnotí programy a nabídky spolupráce externích organizací, které v současné době působí ve věznicích.

Nestátní neziskové organizace lze rozdělit do 3 skupin dle poskytování služeb:

1. organizace zaměřené na poskytování služeb v době věznění – např. přednášky k určité problematice, zprostředkování a úhradu rekvalifikačních kurzů,
2. organizace zaměřené na poskytování postpenitenciární péče – doprovod, náhradní ubytování, řešení sociálních a osobních problémů po propuštění,
3. organizace nabízející komplexní penitenciární i postpenitenciární služby.

Kvalita nabízených služeb je odlišná od možností a schopností jednotlivých nestátních neziskových organizací. Vliv na očekávanou kvalitu programů má též skutečná motivace, záměr a cíl nestátní neziskové organizace.

S přípravnými programy do věznic přichází převážně místní organizace, jen výjimečně organizace, které své projekty realizují ve více věznicích různých okresů. Tzv. nadregionální organizace se převážně zaměřily na podporu úspěšnosti uplatnění se na trhu práce osob ze sociálně znevýhodněných skupin, k čemuž byly vedeny i dotacemi ESF v rámci OP LZZ a OPFA.

Vězeňská služba České republiky má tak možnost rozšířit stávající nabídku programů a především nabídnout navazující postpenitenciární služby. Programy realizované v rámci těchto projektů lze též dobře zacílit a využít finanční prostředky na řešení jednoho z možných faktorů příčin recidivy – tj. nedostatečné vzdělání, neuplatnitelnost na trhu práce, vysoká míra zadluženosti, nedostatečná finanční gramotnost, narušené rodinné vazby, nefunkční sociální zázemí apod.

V roce 2013 věznice spolupracovaly v rámci projektů, programů, poraden zacházení, poradu a standardního poskytování sociálních služeb například s obecními a městskými úřady, Probační a mediační službou České republiky úřady práce, Městským centrem sociálních služeb Praha, Armádou spásy, charitami, azylovými domy, Rubikon Centrum o.s., DP Work s.r.o., Polytechna Consulting a.s., MAVO a.s., Podané ruce o.s., Lexus o.s., Sananim o.s. atd.

Programy přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mají své místo v komplexním zacházení s odsouzenými. Kvalitní programy zacházení zaměřené na přípravu odsouzených na propuštění jsou nedílnou součástí reintegrace odsouzených a snížení negativního dopadu prizonizace. Svými motivačními cíleně řízenými postupy se snaží směřovat odsouzené k zodpovědnosti za své jednání, narušení adaptace na vězeňské prostředí a k přípravě na přechod do civilního života na poli penitenciárním. Jako velmi příhodnou hodnotí Vězeňská služba České republiky spolupráci se státními i nestátními institucemi, které poskytují odsouzeným v postpenitenciární oblasti cílené sociální služby.

In: Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality. Únor 2014

Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>